

Kulə'gi lə njekawkulə'gi Ta ki dɔ kulə'gi lə njekawkulə'gi

Makitu kin elta toji'n ke toki nan bann ə Burəbe awi'n dɔran'ti, adi'n togi njendo'gi lə'ne ki gorow lə Ndil Luwə kadi to teli rɔ'de go mbərkikində'ti li'ə ki dɔboy'ti (1.8). Be ə, njekawkulə'gi manyinaji Jerujalem'ti ojido kində ki Jeju ində taa lo koy'ti aw dɔran'ti. Kibo'gi lə Juwipi'gi adi kon njekawkulə'gi. Kadi nan kon kin ra adi njendo'gi tei iləi mbər Poyta ki maji dɔnangi Jude'ti pəti ki Samari biti par ki manga, tei Antiyosi'ti. Dann nya'gi'ti ki rai nya kin, in Piyər, Jaki, Jan, ki Jaki ki ngonn kon Jeju ə Ndil un'de ra'n kulə ngayn nan ki utə nje'gi kin, in Pol. J'oo kulə'gi ki Pol ra'de ki gorow kaw mbah'gi tado kiləmbər Poyta ki maji ki low'ə'ti non ə, ində'n ginn Njekawnan'gi ki dɔnangi Aji'ti ki Du, dɔnangi Giresi'ti ki kaw lo kurkadi'ti. Makitu kin tolta'ne ki poyta lə Pol ki uwəi'ə dangay'ti Rɔm'ti, nan toji toki de a ra togi kuwə Ta lə Ndil Luwə dangay'ti el.

Kon ta'gi ki me'ti: Kində kaw dɔran'ti biti te'n buki Ndil dɔ njendo'gi'ti 1-2. Mannaji ki kadi nan kon Jerujalem'ti 3-7. Poyta ki maji te Samari'ti 8. Kunme lə Pol 9. Njekunme'gi ki in Juwipi'gi el ki dokete dann Njekawnan'gi'ti 10-11. Tol Jaki, te Piyər dangay'ti 12. Kaw mbah kiləmbər Poyta

ki maji ki dəkete lə Pol 13-14. Kawnan kibo lə njekawkulə'gi lə Jeju Jerujalem'ti 15. Kaw mbah kiləmbər Poyta ki maji ki nja joo lə Pol 16-18. Kaw mbah kiləmbər Poyta ki maji ki nja mutə lə Pol 19-21. Uwəi Pol dangay'ti 22-26. Pol in Rəm'ti 27-28.

Kaw Jeju dōran'ti

¹ Tewopil, me makitu'ti lə'm ki dəkete*, m'ndangi ta'gi ki ojido nya'gi ki Jeju ulə ngirə ra ge, ndo de'gi ge. ² Nya'gi ki ra biti te'n me ndo'ti ki Luwə un'ə'n'ə aw si'ə dōran'ti. Ningə kete bay ta kadi aw dōran'ti, Jeju mbəti njekawkulə'gi lə'ne, adi'de mbərkikində'gi lə'ne ki gorow lə Ndil Luwə. ³ Go koy'o'ti, Jeju oji rō'ne njekawkulə'gi lə'ne. Oji'de ki row'gi ki dangi dangi kadi gəri toki n'ra ki dō'ne taa. Ndo dōso go'ti ningə, te bus ki rō'de'ti el'de ta dō Konbe'ti lə Luwə. ⁴ Ndo kare ki isi so nya se'de, Jeju el'de kadi tei gidi bebo Jerujalem'ti el. Nan kadi nginəi biti kadi Baw'ne adi'de kadikare ki un ndu'ne dō'ti kadi n'a n'adi kin bay taa†. Ningə el'de ene: «In kadikare ki m'inbe m'el'se ta'a kete nga. ⁵ Jan ra de'gi batəm me mann'ti, nan ingi, me ndo'gi'ti ki ngayn el ne ə, a rai'se batəm me Ndil Luwə'ti.»

⁶ *Njekawkulə'gi lə Jeju ki kawinan rō'a'ti dəji'ə eyina: «Burəbe, in dəkagilo'ti ki ngosine inbe kin ə a taa konbe adi *Isirayel wa?» ⁷ Ə el'de ene: «In ta lə'se kadi in gəri dō kad'a eke dō gangi lo'gi ki Bai oji kigo lo togi'ti lə'ne el.» ⁸ Nan a ingəi togi loki Ndil Luwə a re dō'se'ti.

* 1:1 1.1 Luk 1.1-4 † 1:4 1.4 Luk 24.49

A təli nje mannaji lə'm me bebo Jerujalem'ti num, dənangi Jude'ti ba pəti num, Samari'ti num, ratata dəboy dənangi'ti.

⁹ Loki Jeju el'de ta'gi kin ginn'ə gangi ningə, oyi'ə isi aw ki taa me nəl'ti. Ningə kilndi re uti kum'de adi oyi'ə el. ¹⁰ Kum'de nanyi ki taa dəran'ti, lo koo go Jeju lo kaw'a'ti, ningə, dingəm'gi joo ki uləi ku'gi ki nda bal bal tei bus ki rə'de'ti, ningə eli'de eyina: ¹¹ «De'gi ki Galile'ti, tado ri ə rai ra gonyi lo ki taa dəran'ti be wa? Darə Jeju inbe ki uni'ə ta dann'se'ti awi si'ə dəran'ti kin ə, a təl re toki oyi go'ə lo kaw'a dəran'ti kin be tə.»

Kuti lə njekawkulə'gi

¹² Be ə njekawkulə'gi lə Jeju təli də mbal kagi Buni'ti awi Jerujalem'ti gogi. Mbal kagi Buni kin in ndəkba ki bebo Jerujalem. ¹³ Loki rei tei Jerujalem'ti ningə, ali awi me kəy'ti kare ki in də mad'a'ti taa, loki rai to lo kisi'de kete kete. Adi in Piyər num, Jan num, Jaki in ki Andire num, Pilipi in ki Tomasi num, Batilemi in ki Matiye num, Jaki ki ngonn lə Alpe num, Simon ki nje rə tado ta kingədo lə be lə'ne num taa Judi ki ngonn lə Jaki num tə. ¹⁴ Ingi pəti, ki me'de ki kareba, kawinan nəm nəm kadi elita ki Luwə ta ta, nan'ti ki dene'gi madi. Mari ki kon Jeju in dann'de'ti num taa ngannkon Jeju num tə.

Matiyasi or tor Judasi

¹⁵ Me ndə'gi'ti kin, njekunme'gi kawinan asi bu ki də joo. Ningə Piyər ində taa dann ngannkon'ne'gi'ti el ene: ¹⁶ «Ngannkon'm'gi, maji kadi nya ki Ndil Luwə elta'a me Makitu'ti

læ Luwə tɔlta'ne. Tado Ndil Luwə, elta kete ki ta *Dabidi, ɔji'n dɔ Judasi ki ɔr non de'gi ki rei uwəi Jeju. ¹⁷ Judasi in ki kare dann'je'ti, ningə aw ki kulə læ'ne ki sɔw dɔ'ne kadi ra dann'je'ti tɔ. ¹⁸ Ki nar ki adi'ə tado kugə'n goji kulə ki majel ki ra kin ə, Judasi aw ndogɪ'n lo ndɔɔ. Me ndɔɔ'ti ki ndogɪ kakin ə, ində taa osi, dɔ'a sur ki nanga, me'ə ndu rusi adi ti'ə ala mban dɔnangi'ti. ¹⁹ De'gi pəti ki dɔnangi Jerujalem'ti oyi ta kin. Be ə bari lo ndɔɔ kakin ki ta bə læ'de eyina: "Akeldama", kɔr me ta kin nan: "Lo ndɔɔ mosi". ²⁰ Ndangi me makitu Pa'gi'ti eyina:

"Kadi kəy li'ə in ki k'inyə kɔ num,

Kadi de kare ka isi me'ti el num‡,"

Taa ndangi bay eyina:

"Kadi de ki rangi ɔr tor'o."

²¹ «Be ə, maji kadi ji mbəti de kare mbunə de'gi'ti inbe ki njiyəi se'je nan'ti ki ndɔ'gi pəti ki Burəbe Jeju awi'n se'je num təl'n se'je num inbe kin. ²² Ulə ngirə dɔ batəm'ti læ Jan, ratata te'n dɔ ndɔ'ti ki Luwə un'n Jeju ta dann'je'ti awi'n si'ə dɔran'ti. Kadi de kare dann'de'ti, in nje mannaji, nan'ti se'je toki Jeju ində lo koy'ti.»

²³ Lo kin'ti, rei ki de'gi joo ɔji'de, ki dɔkete in Jisepi ki bari'ə nan Barsabasi, ki indəi tɔ'a ki rangi nan Jusitusi, ningə ki nja joo in Matiyasi.

²⁴ Ningə eli Burəbe eyina: «Burəbe, in gər ngarme de'gi pəti tigə, ə ɔji'je ke mbunə de'gi'ti ki joo kin, in ki ra ə mbət'ə wa? ²⁵ Mbət'ə kadi un ta kulə læ njekawkulə ki Judasi inyə ta'a ə aw lo'ti læ'ne ki sɔw dɔ'a kadi awi'ti kin.» ²⁶ Rai buki buki, ningə buki buki osi dɔ Matiyasi'ti. Adi

‡ 1:20 1.20 Pa'gi 69.26, 109.8

Matiyasi ore kadi njekawkulə'gi ki dɔgi gidə in kare.

2

Re læ Ndil Luwə

¹ Loki ndo nanyi Pantəkoti asi ningə*, njekunme'gi pəti kawinan lo kareba. ² Tanan'ti non, kah nya madi in dɔran'ti, ə to to nəl bo ki ulə ki tɔgi'ne kin be. Kah nya kakin taa lo me kəy'ti ki sii'ti. ³ Oyi nya'gi ki toi to por ə ndonn'o'gi tei bilim bilim be, tei, kanyinan do'de'ti kare kare. ⁴ Ndil Luwə rosi me'de pəti, adi uləi ngirə kel ndonnta'gi ki rangi, kigo kində'ti ki Ndil Luwə ndə'n ta de'ti ki ra kadi el. ⁵ Ningə me ndo'a'gi'ti kin, *Juwipi'gi ki nje bol Luwə, in ki do be'gi ki dangi dangi ki dɔnangi'ti ne pəti, rei sii Jerujalem'ti. ⁶ Loki oyi kah nya kin ningə, anyinan ngodi rei mbonnyinan banyinan banyinan, ndil'de te saw, tado nan nan dann'de'ti, oo do ndu njekunme'gi ki sii elita ki ndonnta be lə'ne. ⁷ Nya kin əti'de bol ngayn adi ndil'de anyi ur kaki, oyi kadi in nya ki rɔta'ti el, adi eli eyina: «De'gi ki isi elita kin pəti in de'gi ki in Galile'ti, ⁸ Nga bann be nan nan dann'je'ti, oo ta ki te ta'de'ti ki ndonnta be lə'ne wa? ⁹ J'in de'gi ki Parti'ti, ki Medi'ti, ki Elamiti'ti, ki nje k'in dɔnangi Mejopotami'ti num, ki Jude'ti num, Kapadosi'ti num, taa Pon'ti ki in ngonnbə ki dɔnangi Aji'ti num, ¹⁰ Piriji'ti num, Pampili'ti num, Ejipiti, ki dɔnangi Libi'ti ki in ndəkba ki Sirenn, eke nje k'in dɔnangi Rɔm'ti.

* 2:1 2.1 Lebitiki 23.15-21; Ndukun ki nja joo 16.9-11

11 J'in pəti j'in Juwipi koji'gi ge ki Juwipi təl'gi ge. J'in Kireti'ti ki Arabi'ti. Be ka, j'oo do ndu'de ki elita ki ndonnta be lə'je, ɔjido nya'gi ki əti bol ki Luwə ra.» 12 Ingi pəti ndil'de anyi ur kaki adi gəri ta inbe ki kadi eli el, ningə elinan mbunə'de'ti eyina: «Kor me nya ki ra nya kin nan ri ə?» 13 Nan nje ki nan'gi kogi do nje kel ndonnta'gi'ti ki dangi dangi ki ki ra eli, eyina: «In yiwi kandi nju ə anyinan ngayn ə ra'de.»

Piyər elta bulə de'gi

14 Piyər indəi rai taa ki ndəgi njekawkulə'gi ki dɔgi gidə in kare, ningə un ndu'ne ki taa elta bulə de'gi ene: «Uri mbi'se maji oyi do ta lə'm in Juwipi'gi ki de'gi pəti ki isi Jerujalem'ti ne. Maji kadi gəri nya ki isi ra nya kin to. 15 De'gi madi dann'se'ti oyi kadi in yiwi kandi nju ə ra de'gi kam. Nan jagi! Ji ra ki sin non kadi nda'ti bay! 16 Nan ngosine nya ki ndəki njekeltakita Luwə'ti Juwəl elta'a ka ə ra nya kin:

17 “Nya'gi ki Luwə elta'a kadi a rai nya me ndo'gi'ti ki dɔboy'ti kaa ə toi kin:

M'a m'ulə ki Ndil'm do de'gi'ti pəti.

Ngann'se'gi ki dingəm ki nje ki dene a təli njekelta ki ta Luwə'ti,

Basa'gi lə'se a oyi nya'gi me ndil'ti,

Bugə'gi lə'se, a oyi nya'gi ki to lo kiyəro'ti me ni'ti.

18 Oyo me ndo'gi'ti kin,

M'a m'ulə ki Ndil'm do ngann njekulə'gi'ti lə'm ki dingəm ki nje ki dene.

A in nje kelta ki ta'm'ti.

19 M'a m'ra nya'gi ki de asi ra el me dōran'ti taa nu,

Ningə dōnangi'ti ne, m'a m'ra nyakōji'gi ki əti bol,

Adi in: mosi num, por num, sa ki su luy luy num to,

20 Kete bay ta kadi ndo ki bo ngayn, ki rosi ki piti lə Burəbe kin a re,

Loki kada a təl lo ki ndul, ningə nanyi a təl mosi.

21 Ningə me ndo'ti kin, de'gi pəti ki bari to Burəbe a ingəi kaji†.

22 «In Isirayel'gi, uri mbi'se maji oyi ta ki m'a m'el'se. In gəri pəti kadi Jeju ki Najareti, dingəm kin ki Luwə ɔj'ɔ ki taga kadi n'ndig'ə, ə Luwə ra nya'gi ki de asi ra el ki nyakōji'gi ki əti bol ki takul'ə dann'se'ti ne. 23 Dingəm kin, uləi'ə ji'se'ti kigo kun ndu'ti ki Luwə un, num kigo kōjitara'ti li'ə ki to kete. Ningə ingi adi de'gi ki gəri Luwə ki rōta'ti el, tōli'ə ki row bər ki bəri'ə dō kagidəsi'ti. 24 Nan Luwə gangi kulə koy rō'a'ti kō ad'a ində taa lo koy'ti, tado koy aw ki tōgi kadi uwə ginn tōgi'ne'ti bə ninn'ti el. 25 Dabidi elta ɔji'n dō'a ene:

“M'oo Burəbe ki dōkagilo'gi pəti non'm'ti,

Tado in dōjikəl'm'ti kadi m'te m'osi el.

26 In tado kin ə rōnel rosi me'm adi m'osi'n pa to.

Be ə, bə ninn'ti kaa, darō'm a ɔrkon ki kindəmedəti,

27 In Burəbe, a tusi'm inyə'm kō koo el,

A inyə njekuləbər lə'i ki Ar njay ad'a ndum lo ki koo'ti el to.

28 In ə ɔji'm row kadi m'təl m'nji'n ki dō'm taa,

† 2:21 2.21 Juwəl 3.1-5

Ningə a adi'm ronel me k'in nan'ti sə'm‡.»

²⁹ Piyər təl el bəy ene: «Ngannkon'm'gi, adi m'el'se ta ki rəta'ti: kaw'je Dabidi oy toki rəta'ti adi duwi'ə. Dəbad'a to dann'je'ti ne biti bone.

³⁰ In njekeltakita Luwə'ti, ə gər kadi Luwə un ndu'ne ad'a ki kiwrə kadi n'a n'adi de kare ki ginn kaw'ti li'ə a onbe tor'o'ti§. ³¹ Dabidi gər nya ki a ra nya lo ti'ti, adi elta kin lo koy'ti læ Kirisiti ki in *De ki Luwə mbət'ə kin kete. In ta li'ə ə Dabidi ene Luwə a inyə lo ki koo'ti el, taa a inyə darə'a adi ndum be ninn'ti el tə.

³² Jeju ki m'nji m'elta li'ə kin, Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti, j'in pəti ji gəri maji.

³³ Go'ti ningə, Luwə un'ə aw si'ə dərən'ti adi isi dəjikəl'ə'ti. Ningə ngəsine Luwə ki Baw ad'a Ndil'ne toki un'n ndu'ne. Ndil kin ə, Jeju buki də'je'ti, toki oyi ngəsine ki kum'se ge, ki mbi'se ge kin. ³⁴ Toki rəta'ti, Dabidi aw dərən'ti el, nan el ene: “Burəbe el Burəbe lə'm ene: <Re isi dəjikəl'm'ti, ³⁵ biti kadi m'təl njeban'gi læ'i nyakində nja'i'ti ginn təg'i'ti*.>”

³⁶ In be ə, rə Jeju inbe ki bəri'ə də kagidəsi'ti kin ə, Luwə ad'a in Burəbe num, Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə num tə. In kin ə in nya ki maji kadi de'gi pəti ki Isirayel'ti gəri maji.»

Nje ki uni me'de adi Kirisiti dəkete

³⁷ Loki de'gi oyi ta kin ningə, me'de olo wuti wuti adi dəji Piyər ki ndəgi njekawkulə'gi eyina: «Ngannkon'je'gi, in ri ə kadi ji ra wa?» ³⁸ Piyər təl el'de ene: «Inyəi gorow njiyə'se ki majel kə,

‡ 2:28 2.28 Pa'gi 16.8-11 § 2:30 2.30 Pa'gi 132.11; 2Samiyel 7.12-13 * 2:35 2.35 Pa'gi 110.1

ningə kadi de ki ra dann'se'ti adi rai'ə batəm me to Jeju Kirisiti'ti, kadi majel'gi lə'se in ki k'inyə go kə. Ningə a ingəi Ndil Luwə. ³⁹ Toki rəta'ti, kunndu lə Luwə in tado lə'se num, tado lə ngann'se'gi num, tado de'gi ki sii sanyi num. Sow do de'gi pəti ki Burəbe Luwə lə'je a bar'de.» ⁴⁰ Piyər el'de ta'gi ki rangi ngayn go'ti bay kadi man'n naji, ningə ulə dingəm me'de'ti ə el'de ene: «Gangi nan ki ginn de'gi ki majel ki bone kin, kadi Luwə aji'n'se.» ⁴¹ De'gi pəti ki taai ta lə Piyər, rai'de batəm. Ndo'a'ti kakin, de'gi asi dər mutə rei orei kadi njekunme'gi ki kete.

⁴² Ulə ngirə dəkagilo'ə'ti kin, rei nəm nəm tado k'oo do nyando lə njekawkulə'gi num, lo ra madi nan'ti num, lo təti mapa'ti num, taa lo kelta'ti ki Luwə num to. ⁴³ Njekawkulə'gi rai nya'gi ki de asi ra el ki nyakəji'gi ki əti bol ngayn adi de'gi pəti sii ki bol me'de'ti. ⁴⁴ Nje kunme'gi indəi rə'de nan'ti kareba ə kawı nyakingə'gi lə'de dənən'ti kareba to. ⁴⁵ Ndogi se'de nyakingə'gi ki nya maji'gi lə'de ə lowəi nan nar'a kigo ge'ti lə de ki ra. ⁴⁶ Ndo kare kare pəti, ki me ki kareba, ingəi nan Kəy'ti lə Luwə. Lowəi nan mapa me kəy'gi'ti lə'de, səi nya'gi lə'de ki ronel num, ki me ki səl ləm ləm num to. ⁴⁷ Osi pa'gi uləi toji do Luwə'ti, ningə de'gi pəti ndigi ta lə'de to. Ndo kare kare pəti, Burəbe adi kər de'gi ki aji'de, re do mad'a'ti par par.

3

Piyər adi lapiya de ki nja'a oy

¹ Ndo kare Piyər ingi ki Jan isi awi Kəy'ti lə Luwə tado kelta ki Luwə do kadi'ti ki mutə ki losol'ɔ. ² Dokagilo'ə'ti kin ə de'gi ai ki de ki nja'a oy lo koj'o'ti nu, indəi'ə ta Kəy'ti lə Luwə. De kakin, ndo kare kare pəti, a indəi'ə ta Kəy'ti lə Luwə ki bari'ə nan: «Ta Kəy ki Ndolo». Indəi'ə kadi kəy nya de'gi ki isi uri me nati Kəy'ti lə Luwə. ³ Loki oo Piyər ki Jan ki isi uri ki me Kəy'ti ningə, kəy'de nya. ⁴ Piyər ki Jan uri kum'de ki do'a'ti, ningə Piyər el'ə ene: «Gon'je nel!» ⁵ Nje nja koy gon'de, oji me'ne'ti kadi n'a ningə nya madi ji'de'ti. ⁶ Nan Piyər el'ə ene: «M'aw ki nar el num, ki ɔr el num kadi m'ad'i. Nan nya ki m'aw'n ji'm'ti in togi Jeju Kirisiti. Be ə kadi me to Jeju Kirisiti ki Najareti'ti, ində taa ə njiyə!» ⁷ Piyər uwə ji kəl'ɔ, ə un'ə ki taa. Tanan'ti non par ə nja'a'gi ki gul nja'a'gi təli toi maji kare. ⁸ In bal ra taa ə ulə ngirə njiyə. Aw se'de nati Kəy'ti lə Luwə. Tur jagira ki ronel num ulə toji do Luwə'ti num to. ⁹ De'gi pəti oyi'ə lo njiyə'ti num, lo kulə toji do Luwə'ti num to. ¹⁰ De'gi gəri'ə maji kadi in nje mote ki kete in nje kisi ta Kəy'ti lə Luwə ki bari'ə nan: «Ta Kəy ki Ndolo», isi kəy nya inbe ka am. Loki de'gi oyi nya ki te do'a'ti kin ningə, ndil'de anyi ur kaki adi bol ra'de ngayn.

Piyər elta bulə de'gi

¹¹ Nje nja koy kakin inyə go Piyər ki Jan el. Nya kin ra adi ndil de'gi pəti anyi ur kaki. Be ə, de'gi pəti anyinan ngodi kawinan ki do'de'ti do'de'ti takəy'ti ki bari'ə nan: «Tabiti lə Salomon». ¹² Loki Piyər oo nya kin ningə, el bulə de'gi

ene: «Ngann Isirayel'gi, bann ə nya ki ra nya kin əti'se bol kədi be wa? Bann ə uri kum'se ki dɔ'je'ti to nya ki in j'inbe ki tɔgi'je, eke in ki takul kaw ki j'aw ki bol Luwə me'je'ti ə j'adi'n dingəm kam njiyə'n be wa? ¹³ Jagi, in Luwə læ *Abiraham, læ *Isaki, læ *Jakobi, Luwə læ kaw'je'gi in ə ulə tɔji dɔ bər'ti lə'ne Jeju, ki uləi'ə ji Pilati'ti, *Pilati un ndu'ne kadi n'ilə taa, nan ingi mbəti. ¹⁴ Oyo, ingi manji ta gər nje kar njay ki njera nya ki dana. Ningə dəji kadi ji ra maji sese ə j'ilə de ki nje tɔl de'gi taa tor'o'ti. ¹⁵ In be ə, adi tɔli in ki in nje kadi de'gi sii ki dɔ'de taa. Nan Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti, j'in pəti ji gər maji. ¹⁶ In tado kun ki j'un me'je j'adi Jeju kin ə, tɔgi ki to me tɔ'a'ti, adi tɔgi dingəm ki oyi'ə, taa gəri'ə kin, kadi ində ra'n taa. Oyo, kunme ki tɔg'ɔ to ki takul Jeju, adi dingəm kin lapiya ki rɔta'ti, in nya ki ra nya takum'se'ti pəti adi oyi. ¹⁷ Ngəsine ngannkon'm'gi, m'gər maji ngayn kadi nya ki rai kin, in kigo gər'ə'ti el, ingi ki njekərnon'se'gi pəti. ¹⁸ Nan, in ki row kin ə, Luwə tɔl'n ta nya ki iləmbər'ə kete ki takul njekeltakita'a'ti pəti ene: Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə, ki n'un ndu'ne kadi n'a n'ulə, a ingə kon. ¹⁹ Ngəsine, inyəi gorow njiyə'se'gi ki majel kɔ, ə tɔli rei rɔ Luwə'ti kadi inyə'n go majel'gi lə'se kɔ. ²⁰ Ningə Burəbe a adi'se dɔkagilo kərkon, a ulə ki in ki ində dɔ'a nan'ti kete to Kirisiti, ki in De ki Luwə mbət'ə, adi in Jeju, adi'se. ²¹ Nan ngəsine kin, maji kadi Jeju isi dɔran'ti, biti kadi Luwə tɔl nya'gi pəti ki dɔnangi'ti ki sigi gogi, toki ilə'n mbər'ə me bal'gi'ti ki dər, ki takul de'gi ki njekeltakita'a'ti

ki ari njay ki mayinu. ²² Be ə, *Mojj ene: “Burəbe Luwə lə'se a adi njekeltakita'a'ti, ki to to m'in be, a in dann ngannkon'se'gi'ti, tado lə'se, a oyi do ta'gi pəti ki a el'se. ²³ De ki mbəti təl rə'ne go ta'ti ki njekeltakita Luwə'ti kin a el ningə, Luwə a tuj'ə kə dann de'gi'ti lə'ne ki koy*.” ²⁴ De'gi ki njekeltakita Luwə'ti pəti, ulə ngirə do Samiyel'ti nu ki nje re go'ə'ti, elita do dokagilo'ti ki ji isi me'ti bone kin kete. ²⁵ Ingi, ə in de'gi ki ta ki Luwə el ki ta de'gi ki njekeltakita'a'ti kin sow do'se, taa kunmindi ki Luwə un adi kaw'je'gi loki un ndu'ne adi Abiraham kin sow do'se to. Luwə un mindi'ne ene: “Ginn koji'gi ki donangi'ti pəti a in ki njangi do ki takul ginn kaw lə'i†.” ²⁶ In ki tado lə'se kete, ə Luwə te'n ki njekulə lə'ne, ulə adi'se kadi njangi do'se, ki takul ra ki ra adi nan nan inyə gorow njiyə'gi lə'ne ki majel kə.»

4

Piyər ingi ki Jan rai non njegangita'gi'ti læ Juwipi'gi

¹ Loki Piyər ingi ki Jan isi elita bulə de'gi to kel ba bay ə, njekujənyamosi kadikare'gi ki madi num, kibo ki do Kəy'ti læ Luwə num ta ki de'gi madi ki mbunə kuti'ti læ *Sadusi'gi, tei ki rə'de'ti bus. ² Wongi ra njekənon Juwipi'gi ngayn tado oyi Piyər ingi ki Jan isi ndoi nya bulə de'gi, ningə eli'de eyina: «Toki Jeju ində'n taa lo koy'ti inbe kin ə, njekoy'gi kaa a indəi taa lo koy'ti to.» ³ Uwəi'de iləi'de kəy dangay'ti ratata lo ti,

* **3:23** 3.23 Ndukun ki nja joo 18.15, 18, 19 † **3:25** 3.25 Lotum 22.18

tado losol nga, adi lo kadi gangi ta do'de'ti goto. ⁴ Ningə mbunə nje'gi'ti ki oyi ta lə'de, ngayn'gi dann'de'ti uni me'de. Be ə, ra adi kor dingəm'gi re do mad'a'ti adi asi dər mi kare. ⁵ Lo ti do'ti ningə, njekornon Juwipi'gi num, ngatogi'gi num ta njendo ndukun'gi num, kawinan me bebo'ti ki Jerujalem. ⁶ Lo kawnan'ti kin, Hann ki in kibo lə njekujənyamosi kadikare'gi in'ti non, taa Kayipi num, Jan num, Alegijandır ki ndəgi de'gi pəti ki me kəy'ti lə njekujənyamosi kadikare'ti kibo kakin num kaa in non to. ⁷ Adi rei ki Piyər ki Jan non'de'ti ki non Njekawnan'gi'ti, ə dəji'de ta eyina: «Ki togi ki in ra eke me to nan'ti ə rai nya kin wa?» ⁸ Ningə Piyər, Ndil Luwə rosi me'ə, adi el'de ene: «In njekornon'gi ki ngatogi'gi, ⁹ dəji'je ta bone ojido nya ki maji ki ji ra ki de ki nja'a oy ki kuji nya ki ji ra ə ingə'n lapiya. ¹⁰ Maji kadi ingi pəti gəri ar njay taa de'gi pəti ki Isirayel'ti kaa, kadi gəri maji to: In me to Jeju Kirisiti ki Najaretit'i ə ji ra'n nya kin. In ki takul Jeju inbe ki bəri'ə do kagidəsi'ti ə Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti inbe kin ə, dingəm kin ra'n ta non'se'ti, ki lapiya nga kin. ¹¹ In mbal ki njera kəy'gi mbəti'ə, nan in ə təl mbal ki maj'a utə mad'a'gi pəti, in mbal ki nje kadi togi kəy*.
¹² Kaji in me to'a'ti ki kar'ne ba. To ki rangi ki Luwə adi de donangi'ti ne mbunə de'gi'ti kadi j'ingəi kaji goto.» ¹³ Ndoji njegangi ta'gi ki kibo lə Juwipi'gi ngayn loki oyi Piyər ingi ki Jan elita ki kanji bol, tado gəri'de kadi in de'gi ki kare ki kanji nyando. Nan k'in ə gəri kadi in de'gi ki in

* **4:11** 4.11 Pa'gi 118.22

nan'ti ki Jeju mayinu. ¹⁴ Nan loki oyi dingəm ki adi'ə lapiya kakin ra taa gədi'de'ti ningə gəri lo ta ki kadi eli'de el. ¹⁵ Be ə uni ndu'de adi Piyər ingi ki Jan, taa dingəm kakin num kadi tei taga, ningə manjinan ta mbunə'de'ti eyina: ¹⁶ «Ri ə j'a rai ki de'gi kam wa? Tado rai nyakoji ki əti bol ki to ndalo'ti ar njay adi de'gi ki Jerujalem oyi poy'o. Lo kadi ji manji goto. ¹⁷ Nan k'in ə kadi poyta kin aw ki kete kete mbunə de'gi'ti el nga. Adi j'uləi ji'je kum'de'ti kadi kaw ki kete non kam, eli'de madi ta me to Jeju'ti el nga.» ¹⁸ Go ta'gi'ti kin, ai ki Piyər ingi ki Jan kəy gogi ə ogi'de ki togi'de kadi elita eke ndoi nya me to Jeju'ti el nga. ¹⁹ Nan Piyər ingi ki Jan eli'de eyina: «Eli'je adi j'oo, ke in gorow'ə'ti, takum Luwə'ti, kadi ji təl rə'je go ta'ti lə'se yo ə j'inyə ta lə Luwə wa? ²⁰ Ki ojido'je, j'in j'asi manji ta do nya'ti ki j'oo ki kum'je num, ki mbi'je num kin el.» ²¹ Loki uləi ji'de kum'de'ti ki nja joo bay ningə, inyəi'de adi ai. Toki rəta'ti, ingəi nya madi rə'de'ti ki asi kuwə'n'de dangay'ti el, tado de'gi pəti piti Luwə tado nya ki ra nya kin. ²² Bal dingəm ki ingə lapiya ki takul nyakoji ki əti bol kin, utə dəsə.

Nje kunme'gi elita ki Luwə

²³ Go k'inyə de'ti, Piyər ingi ki Jan ai ingəi madi'de'gi ki njekunme'gi, ori'de poy nya'gi pəti ki kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatəgi'gi eli'de. ²⁴ Loki madi'de'gi oyi ta lə'de ginn'ə gangi nga ningə, pəti ki me ki kare, elita ki Luwə eyina: «Burəbe, in ə ra dəran ki dənangi, taa ra babo ki nya'gi pəti ki me'ti to†. ²⁵ In ə

† 4:24 4.24 Tekitaga 20.11; Pa'gi 146.6

adi Ndil Luwə elta ki ta kaw'je Dabidi ki bər lə'i ene: Ginn be'gi ki dangi dangi tonyi rə ki ndangi kare be. Taa kəjitara'gi lə'de to rə'de'ti kare! ²⁶ Ngar'gi ki dənangi'ti ne indəi də rə'de dana tado kaw rə, nje konbe'gi indəi rə'de nan'ti, əsi ta Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə to Ngar. ²⁷ Toki rəta'ti, in me bebo'ti kin ə, *Erodi ingi ki Ponsi Pilati, nan'ti ki ginn de'gi ki dangi dangi ki ngann Isirayel'gi indəi rə'de nan'ti əsi ta njekulə lə'i ki ar njay, ki in Jeju ki mbət'ə to Kirisiti‡. ²⁸ Nya'gi lə'de ki rai kin, in tol ə tolita kəjitara'gi lə'i pəti ki oji kete, ki tōgi, me ndigi'ti lə'i. ²⁹ Ngə sine Burəbe, oo ji'de ki isi uləi kum'je'ti kadi indəi'je bol'ti kin! Adi bər'gi lə'i tōgi kadi iləi mbər ta lə'i ki me ki tinyi kati. ³⁰ Ningə, kadi oji tōgi me to njekulə'ti lə'i ki ar njay Jeju, kadi njemonyi'gi ingəi lapiya num, taa kadi nyakəji'gi ki nya'gi ki de əsi ra el rai nya num to. ³¹ Loki tai kon ta kelta'ti ki Luwə ningə, dənangi yəki yikiti yikiti ginn nja'de'ti, lo ki ki kawinan'ti. Ningə Ndil Luwə rosi me'de pəti adi iləi mbər ta lə Luwə ki rə ki tinyi kati.»

Nje kunme'gi indəi rə'de nan'ti

³² Nje kunme'gi pəti indəi rə'de nan'ti ki ngarme ki kare ki mərta ki kare. De kare ki ində gu'ne ki nyakingə lə'ne ki səw də'ne goto, nya'gi pəti in dənən'ti kareba. ³³ Ki tōgi ki əti bol ngayn ə njekawkulə'gi manyinaji kin lo koy'ti lə Burəbe Jeju. Ningə, kare kare pəti, Luwə njangidə'de njangi də ki əti bol ngayn. ³⁴ Be ə de kare dann'de'ti ki nya to rə'a goto. Tado nje'gi

‡ 4:27 4.27 Luk 23.7-11; Ejay 61.1

ki awi ki lo ndoo'gi ki kəy'gi, uni ndogi ə rei ki nar'a, ³⁵ adi njekawkulə'gi. Ningə njekawkulə'gi lowəi nar kakin dann'de'ti pəti, nan nan ingə kigo nya ge'gi'ti li'ə.

³⁶ De madi kare ki to'a nan Jisepi, ki in ginn koji'ti læ *Lebi, ki donangi Sipur'ti, ki njekawkulə'gi indəi to'a nan Barnabasi, kər me'ə nan: «De ki njekulə dingəm me de'gi'ti,» ³⁷ in kaa, aw ki lo ndoo, ə un lo ndoo lə'ne kakin ndogi, ə re ki nar'a adi njekawkulə'gi.

5

Ta ki ngom læ Ananiyasi in ki Sapira

¹ Dingəm madi kare ki to'a nan Ananiyasi in ki dene lə'ne Sapira, ndogi lo lə'de to. ² Ananiyasi ingi ki dene lə'ne Sapira indəi ndu'de nan'ti, iyəi nusi nar, ə awi ki ndəgə adi njekawkulə'gi. ³ Piyər el'ə ene: «Ananiyasi, ra bann ə inyə *Satan adi ur me'i'ti əti bol be wa? Ɔr nusi nar lo ndoo lə'i ngəm, ə elta ki ngom Ndil Luwə! ⁴ Ri ə ogi kadi ngəm nyakingə lə'i wa? A re ndogi'n ə binəm kaa, ri ə ogi kadi nar ki ingə kin, ra'n nya ki me'i ge wa? Nya ki mər me'i'ti kin in nya ki majel. In de'gi ə el'de ta ki ngom el, nan in Luwə ə el'ə ta ki ngom.» ⁵ Loki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nanga, oy. De'gi pəti ki oyi poyta kin, bol ra'de ngayn. ⁶ Basa'gi rei ragi ninn'ə, ə uni'ə, ai duwi'ə. ⁷ Asi ngirə kadi mutə go'ti, dene li'ə re ur kəy ki kanji kadi gər nya ki ra nya. ⁸ Piyər dəj'ə ene: «El'm ta adi m'oo, ke kər nar ki ndogi sese lo ndoo lə'se inbe ənn be?» Ə dene el'ə ene: «Oyo, kər nar ki j'ingə in be inbə.»

⁹ Lo kin'ti, Piyər el'ə ene: «Nga ra bann ə indəi ndu'se nan'ti kadi soki Ndil Burəbe wa?» Oo kah nja de'gi ki awi ki ngaw'i duwi'ə ə bar takəy'ti kin, in kaa a ai sə'i tɔ. ¹⁰ Tanan'ti non par ə Sapira osi nja Piyər'ti nanga, oy. Loki basa'gi ki nje kaw duw ngaw'a uri kəy ningə, ingəi ninn'ə adi uni'ə awi si'ə duwi'ə kadi ngaw'a'ti. ¹¹ Nya ki ra nya kin, ra adi *Njekawnan'gi pəti, bol ra'de ngayn, taa de'gi pəti ki oyi poyta kin kaa, bol ra'de ngayn tɔ.

Njekawkulə'gi rai nya'gi ki əti bol bol

¹² Njekawkulə'gi rai nya'gi ki əti bol ki nya'gi ki de asi ra el ngayn dann de'gi'ti. Nje kunme'gi pəti, kawinan lo kareba, ginn tabiti'ti læ *Salomon, ta Kəy'ti læ Luwə. ¹³ De'gi ki rangi ki uni me'de adi Luwə el bay boli kadi rei rɔ'de'ti. Be kaa, piti njekunme'gi ngayn. ¹⁴ Dingəm'gi ki dene'gi ngayn ngayn uni me'de adi Burəbe, adi kər'de ore dɔ njekunme'gi ki dɔ'ti dɔ'ti. ¹⁵ De'gi ai biti oyi njemonyi'gi ki taga kadi row'ti, tiləi'de dɔ tirə'gi'ti eke dɔ kagi'ti ki oti'de, kadi re Piyər dər ningə, ndil'ə ur dɔ in ki ra'ti wa kare dann'de'ti. ¹⁶ De'gi ngayn indəi be'gi'ti ki gidi bebo Jerujalem'ti, rei bur bur ki njemonyi'gi ki de'gi ki ndil'gi ki majel yəti dɔ'de. Ningə pəti ingəi lapiya.

Uwəi njekawkulə'gi dangay'ti

¹⁷ Go nya'gi'ti kin, kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi ki de'gi ki go'ə'ti ki in me kuti'ti læ Sadusi'gi, jangi ra'de ngayn dɔ njekawkulə'gi'ti. Adi uni ndu'de kadi n'a rai nya madi. ¹⁸ Be ə, uwəi njekawkulə'gi iləi'de kəy dangay'ti. ¹⁹ Nan

dann lo'ti, malayka læ Burəbe re te takəy dangay, loki adi tei taga ningə, el'de ene: ²⁰ «Awi me Kəy'ti læ Luwə, iləi mbər ta ki nje kadi de təl isi ki də'ne taa kin adi de'gi pəti oyi!» ²¹ Njekawkulə'gi təli rə'de go'ti, adi lo ti ki sin ba par ə, awi Kəy'ti læ Luwə, uləi ngirə kadi ndoi nya de'gi. Kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi'ti ki de'gi ki go'ə'ti, bari ngatəgi'gi ki njegangi ta, ki ngatəgi'gi læ ngann Isirayel'gi pəti. Ningə uləi kəy dangay'ti kadi rei ki njekawkulə'gi tə. ²² Nan loki njekulə'gi awi ningə, ngəi'de kəy dangay'ti el, adi təli rei ər'i'de poy'o eyina: ²³ «J'ingə takəy dangay in ki kuti mbuki maji num, njengəm takəy'gi ka rai takəy'ti non num tə, nan loki j'ur me kəy'ti ningə, j'ingə de madi el.» ²⁴ Loki kibo ki də njengəm ta Kəy'ti læ Luwə ingi ki kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi oyi ta kin ningə, ndil'de anyi ur kaki, adi dəji nan ta də nya'ti ki a ra nya go nya'ti kin. ²⁵ Ningə de madi re el'de ene: «Dingəm'gi ki adi uwəi'de dangay'ti kakin, nyi rai Kəy'ti læ Luwə non, ra ndoi nya de'gi.» ²⁶ Kibo ki də Kəy'ti læ Luwə aw ki de'gi lə'ne uwə'n njekawkulə'gi re se'de, nan k'in ə ində təgi də'de'ti el tadə boli kadi bulə de'gi ki kawinan də nyando'ti læ njekawkulə'gi a tiləi'de ki mbal təli'de. ²⁷ Loki rei se'de ningə, awi se'de kəy gangita'ti kibo. Ə kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi el'de ene: ²⁸ «J'əgi'se ki təgi'je kadi ndoi nya bulə de'gi ki tə dingəm kin. Ə in təli rə'se go ta'ti lə'je el, asi dənangi Jerujalem naki ki nyando lə'se, ningə gəi kadi mos'o in də'je'ti bay.» ²⁹ Nan Piyər ingi ki ndəgi njekawkulə'gi

eli'de eyina: «Təl rə go ta'ti læ Luwə in soti utə təl rə go ta'ti læ de'gi. ³⁰ Luwə læ kaw'je'gi adi Jeju ki tōli'ə ki row bər'ə də kagidəsi'ti kin, te lo koy'ti. ³¹ In ə Luwə un'ə, ində ad'a isi taa, dəjikəl'ne'ti to Ngar ki utə ngar'gi pəti taa to Njekaji de'gi tə. Luwə ində kadi ki, tarow li'ə, Isirayel'gi inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kə, adi n'inyə'n go majel'gi læ'de kə tə. ³² J'in nje mannaji də nya'gi'ti ki rai nya kin, nan'ti ki Ndil Luwə ki Luwə adi nje'gi ki təli rə'de go ta'ti li'ə.» ³³ Loki njegangi ta'gi oyi ta kin ningə, wongi ra'de ngayn də njekawkulə'gi'ti, adi ndigi tōli'de. ³⁴ Nan in ki kare ki mbunə'de'ti ki tə'a nan Gamaliyel əsi nangi ində taa. In Parisi ki njendo de'gi ndukun, in de ki de'gi pəti gei ta li'ə ngayn. Loki ində taa dann'de'ti ningə, dəji kadi adi njekawkulə'gi ujəi rə'de dow kare jə. ³⁵ Ningə go'ti, el'de ene: «Isirayel'gi, indəi manji nya ki gei kadi rai ki de'gi kam maji taa. ³⁶ Dəkagilo ngayn el ne bay ə, de madi ki tə'a nan Teda toji rə'ne kadi n'in de ki tuwəl. Ər de'gi asi bu sə go'ne'ti. Nan de'gi rei tōli'ə adi de'gi ki go'ə'ti kakin sananyinan. De oo ta li'ə el bone. ³⁷ Go'ə'ti ningə, Judasi ki Galile'ti, te dəkagilo ndangito de'gi me makitu'ti, buki de'gi ngayn go'ne'ti ra'n wongi. Nan inbe kaa de'gi tōli'ə tə, adi de'gi ki go'ə'ti sananyinan tə. ³⁸ Ngosine, ta lə'm ə to kin: Ononyi'se kadi rai nya madi ki de'gi kam, inyəi'de adi awi lo læ'de. Nya ki kadi in gəri ə to kin, re kojitara'gi læ'de ki kulə ra'de'gi in rə de'gi'ti ə, ginn nya'gi kin a gangi to yan ndəgə'gi be tə. ³⁹ Nan re nya'gi kin in rə

Luwə'ti ə, lo kadi ingi a ɔgi'de dɔ goto. Ononyi'se kadi ai rɔ dɔ Luwə.»

Lo kin'ti, njegangi ta'gi ndigi go'ə'ti. ⁴⁰ Be ə, təli bari njekawkulə'gi kəy gogi, ə, adi tindəi'de, ə ɔgi'de ki tɔgi kadi elita me tɔ Jeju, ningə inyəi'de adi awi. ⁴¹ Njekawkulə'gi tei lo gangi ta'ti ki rɔnel tado k'oo ki Luwə oo'de adi asi gaki kadi ingəi kon tado læ Jeju. ⁴² Ningə ki ndɔ kare kare pəti, me Kəy'ti læ Luwə eke me kəy'gi'ti madi, njekawkulə'gi nanyi ki lo ndo nya de'gi'ti num, ki lo kiləmbər Poyta'ti ki maji, toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

6

Kində nje k'oo go nyamaji'gi læ njekawnan'gi

¹ Dɔkagilo'ə'ti kin, kər njendo'gi in ki dɔ mad'a'ti ki kete kete. Be ə Juwipi'gi ki nje kelta Gireki barita dɔ Juwipi'gi'ti ki nje kelta Ebirə. Nje kel ta Gireki barita tado njengawkoj'gi læ'de ingəi nyakusɔ ki de'gi isi lowəi ki ndɔ kare kare pəti kin, to ndəgə'gi el. ² Be ə, njekawkulə'gi ki dɔgi gidə in joo kawɪ njendo'gi ki nan'ti, eli'de eyina: «A in nya ki go'ti el kadi j'inyə ta kelta læ Luwə, ə ji təl ji nanyi ta nya lowə'ti. ³ Tado in kin ə, ngannkon'gi, maji kadi mbəti de'gi siri dann'se'ti, ki de'gi manyinaji læ'de maji num, Ndil Luwə rosi me'de num, taa ai ki kumkədi num tɔ, kadi j'uləi kulə kin ji'de'ti. ⁴ Be kadi j'uni'n rɔ'je j'ində ta dangi tado kelta ki Luwə ki ndo nya de'gi.» ⁵ Ta kɔji'gi kin nəl njendo'gi pəti. Be ə, mbəti Etiyenn ki in de ki rosi ki kunme num, ki Ndil Luwə num tɔ. Ta mbəti Pilipi num, Pirokər num, Nikanər num, Timon

num, Parmenasi num, taa Nikola ki in de ki Antiyosi'ti, ki təl Juwipi num tɔ. ⁶ Rei se'de oji'de njekawkulə'gi, adi elita ki Luwə tado læ'de num, indəi ji'de do'de'ti, njangido'de num tɔ. ⁷ Ta læ Luwə aw ki kete par par. Kɔr njendo'gi in do mad'a'ti ngayn me bebo'ti ki Jerujalem. Taa njekujənyamosi kadikare'gi inbe ngayn kaa uni me'de adi Jeju tɔ.

Awi ki Etiyenn lo gangi ta'ti

⁸ Etiyenn in de ki rosi ki memaji num, ki togi læ Luwə num, taa ra nya'gi ki dum ra ki nyakoji'gi ki əti bol bol dann de'gi'ti num tɔ. ⁹ Ningə de'gi madi uləi ngirə kadi manjinan ta'ti ki Etiyenn. De'gi kin in nje ki me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi. In nje'gi ki bari ro'de: «De'gi ki taa k'inyə taa.» Adi in Juwipi'gi ki in Sirenn'ti num, Alegijandiri'ti num, ki nje ki in Silisi'ti num taa ki donangi Aji'ti num tɔ, ¹⁰ nan togi ta kel'de osi go yan Etiyenn'ti el, tado Etiyenn elta ki kumkədi ki Ndil Luwə ad'a. ¹¹ Lo kin'ti, awi ndogi de'gi ki nar ki ji'de'ti kadi eli eyina: «J'inbe j'oo ki mbi'je kadi Etiyenn elta ki mal do ndukun'ti læ Moji num, do Luwə num tɔ.» ¹² Be ə, suləi bulə de'gi num, ngatogi'gi num, taa njendo ndukun'gi num adi rei uwəi Etiyenn do ji'ə'ti, awi si'ə lo gangi ta'ti kibo. ¹³ Indəi nje mannaji'gi ki ngom adi təti ta do'a'ti, eli eyina: «Dingəm kam ta kon ta kelta ki mal do Kəy'ti læ Luwə ki in lo ki ar njay kin el num, taa do ndukun'ti læ Moji el num tɔ.» ¹⁴ Toki rəta'ti, j'inbe j'oo ndu'ə ki el'n kadi Jeju ki Najareti'ti a tuji kəy kin, ə a yəti nya kagi be'gi ki Moji adi'je. ¹⁵ De'gi pəti ki sii lo gangi ta'ti kibo,

turi kum'de pəti ki dɔ Etiyenn'ti, ningə oyi kadi takum'ə to to yan malayka be.

7

Etiyenn elta non njegangita'gi'ti

¹ *Kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi dəji ta Etiyenn ene: «Ta'gi ki de'gi eli dɔ'i'ti kin, in ki rɔta'ti inbe wa?» ² Etiyenn ilə'ti ene: «In baw'm'gi ki ngannkon'm'gi, uri mbi'se oyi dɔ ta ki m'a m'el'se kam maji. Me ndɔ'gi'ti ki kete, Luwə ki nje piti ɔji rɔ'ne adi kaw'je Abiraham, dɔkagilo'ti ki si'n me be'ti ki Mejopotami'ti bay, kete bay ta kadi aw uwə lo kisi dɔnangi Aram'ti, ³ Luwə el'ə ene: “Ində taa inyə be lə'i ki nje koji'gi ə aw me be'ti ki m'a m'ɔj'i*.” ⁴ In be ə, Abiraham inyə'n me be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram'ti. Ningə go koy baw'a'ti, Luwə ad'a ində re me be'ti ki isi'ti ngəsine kin†. ⁵ Nya nduwə ki Luwə adi Abiraham me be'ti kin goto. Ngonn nusi lo ki ndikiri be kaa ad'a el. Nan un ndu'ne ad'a kadi n'a n'ad'a be kam ba pəti. Taa n'a n'adi ngann kaw'a'gi tor'o'ti tɔ. Dɔkagilo'ti ki Luwə isi elta Abiraham kin, Abiraham oji ngonn el bay‡. ⁶ Ta ki Luwə el'ə ə to kin: “Ngannkawi'gi a sii to mbah'gi dɔnangi'ti ki rangi num, de'gi a rai'de bər'ti num, taa de'gi a adi'de kon asi bal bu sɔ num tɔ.” ⁷ Go ta'gi'ti kin Luwə el ene: “Ginn de'gi ki rai'de bər'ti kin, m'inbe m'a m'gangi ta dɔ'de'ti. Go'ti ningə, a tei me be mbah'ti ki ra'de bər'ti kin kɔ, ə a təli rei me be'ti

* **7:3** 7.3 Lotum 12.1 † **7:4** 7.4 Lotum 11.32, 12.5 ‡ **7:5** 7.5 Lotum 12.7, 13.15, 17.8

ki indəi'ti ə awi bər'ti kin kadi rei gosi m'inŠ." 8 Ningə Luwə ad'a nya kunmindı ki in kujə mətı. Be ə, loki Abiraham oji Isaki ningə ndo jıjoo go'ti, par ə ujə mət'ɔ. Isaki ra be tɔ tado ngonn'o Jakobi. Jakobi kaa ra be tɔ tado ngann'a'gi ki in ginn Isirayel'gi ki dɔgi gidə in joo*.

9 «Ningə ni ki me ngann'gi'ti læ Jakobi ra adi ndogi ngonnkon'de Jisepi adi awi si'ə to bər me be'ti ki Ejipiti'ti. Nan Luwə in si'ə nan'ti†. 10 Be ə, ɔr'ɔ me kon'gi'ti pəti. Ningə memaji læ Luwə ki in si'ə, ad'a kumkədi takum Parawon'ti ki in ngar ki Ejipiti'ti. Adi Parawon un'ə ində to nje konbe dɔnangi ki Ejipiti'ti, dɔ me kəy'ti lə'ne pəti tɔ‡. 11 Dɔkagilo'ə'ti kin ə, bo ki bo osi dɔnangi Ejipiti'ti ba pəti, taa dɔnangi Kana'ti tɔ. In dɔkagilo kumtondoo ki əti bol ngayn. Lo kadi baw'je'gi ingəi nya ndikiri sɔi gotoŠ. 12 Loki Jakobi oo kadi nyakusɔ to me be'ti ki Ejipiti'ti ningə, ulə ngann'ne'gi ki in kaw'je'gi adi awi ki dɔkete. 13 Loki təl ulə'de ki nja joo ningə, Jisepi ra adi ngannkon'a'gi gəri'ə. Lo kin'ti, Parawon kaa, gər'n ginn koji læ Jisepi tɔ*. 14 Go'ti ningə, Jisepi ulə go baw'ne Jakobi'ti ad'a re ki ginn koji li'ə ba pəti, asi de'gi dəsiri gidə in mi†. 15 Jakobi aw Ejipiti'ti ningə oy ki kete non. Kaw'je'gi kaa oyi non num tɔ‡. 16 Təli ki singə'de rei dɔnangi Kana'ti, me bebo'ti ki tɔ'a nan Sisem. Duwi'de be ninn'ti ki Abiraham ndogi ki nar ji ngann læ

§ 7:7 7.7 Tekitaga 3.12 * 7:8 7.8 Lotum 17.10-14, 21.4 † 7:9 7.9 Lotum 37.11, 28, 39.2, 21 ‡ 7:10 7.10 Lotum 41.39-41
 § 7:11 7.11 Lotum 41.54-57 * 7:13 7.13 Lotum 45.1-4, 16
 † 7:14 7.14 Lotum 45.9-10, 17-18 ‡ 7:15 7.15 Lotum 46.1-7

Hamər me be'ti ki SisemŞ.

¹⁷ «Dokagilo təl kon kunndu ki Luwə un adi Abiraham in ndəkba. Ningə kər ngann Isirayel'gi banyi ki dō mad'a'ti dō mad'a'ti dōnangi Ejipiti'ti, ¹⁸ biti dokagilo'ti ki ngar ki rangi ki gər Jisepi el on'n be dōnangi Ejipiti'ti*. ¹⁹ Ngar kakin uwə de'gi lə'je ra'n kulə ki aldo maji num, adi'de kon num, ta indəi tōgi dō'de'ti adi inyəi ngann'de'gi ki kasi kə, biti kadi oyi†. ²⁰ Dokagilo'ti kin ə, oji Moji ki memaji læ Luwə in dō'a'ti adi oti'ə me kəy'ti læ baw'a asi nanyi mutə‡. ²¹ Ningə loki dum dō'de adi iləi'ə kə, ngonn læ Parawon ki dene te dō'a'ti, ə un'ə ot'o to ngonn'ne inbe beŞ. ²² Be ə Moji ingə'n nyando ki ojido kumkədi pəti ki dōnangi Ejipiti'ti. Adi aw ki tōgi me ta kel'ne'ti num, me kulə ra'ne'ti num tō.

²³ «Loki bal'a in dōsə ningə, mərta re dō'a'ti kadi n'aw n'oo ngannkon'ne'gi ki in ngann Isirayel'gi. ²⁴ Dokagilo'ti ki in'n ki ngannkon'ne'gi ə, oo de kare ki Ejipiti isi tində ki kare dann'de'ti. Be ə, re rə dō ngonnkon'ne'ti adi ində de ki Ejipiti'ti kakin təl'ə. ²⁵ Moji mər kadi ngannkon'a'gi a gəri toki Luwə ə ulə'n'ə kadi n'ta dō'de. Nan ngannkon'a'gi gəri el. ²⁶ Ndo ki go'ti, oo ngannkon'nan'gi joo ki in Isirayel'gi ra rə'i nan. Re ra dann'de'ti kadi ulə'de noji nan'ti. El'de ene: "In ngannkon nan'gi tō, ə bann ə ra tindəi nan be wa?" ²⁷ Ningə in ki nje tində ngonnkon'ne kakin əs'ə ngərəngi, ə el'ə ene:

Ş 7:16 7.16 Lotum 23.3-16; Jojuwe 24.32 * 7:18 7.18 Tekitaga 1.7-8 † 7:19 7.19 Tekitaga 1.10-11,22 ‡ 7:20 7.20 Tekitaga 2.2

Ş 7:21 7.21 Tekitaga 2.3, 5, 10

“Nan ə indəi də'je'ti to kibo læ'je, eke njegangi ta dann'je'ti wa? ²⁸ In ge tol'm toki tagine tol'n de ki Ejipiti'ti kakin be bay wa?” ²⁹ Loki Moji oo də ta kin ningə, bol ra'a, adi aw uwə lo kisi to mbah dənangi Madiyan'ti. Dənangi Madiyan'ti ə Moji ta dene oji'n ngann'gi joo*.

³⁰ «Bal dəsə go'ti ningə, malayka te bus rə'a'ti dilələ'ti, ndəkba ki də mbal Sinay, dann ndonn por'ti me ngan'ti ki isi on por. ³¹ Loki Moji oo nya kin ningə, ndil'ə anyi ur kaki. Moji ge kadi n'oo nya kin maji adi ətə re ndəkba si'ə. Low'ə'ti non ə oo'n də ndu Burəbe ene: ³² “M'in Luwə læ kawig'i, Luwə læ Abiraham, Luwə læ Isaki, Luwə læ Jakobi.” Moji bol dadi par par adi lo kadi un kum'ne ki taa goto. ³³ Ə Burəbe el'ə ene: “Or sa nja'i'ti tado lo ki ra'ti kam in lo ki ar njay. ³⁴ M'oo kumtondoo læ de'gi læ'm me be'ti ki Ejipiti'ti. M'oo də tumə ki sii tuməi um um, ə m'ur nanga m're kadi m'taa'de m'ilə'de taa. Ningə ki ngəsine kin re adi m'uləi Ejipiti gogi†.”

³⁵ «Oyi maji! In Moji ki ngannkon'a'gi osi'ə ngərəngi, ə eli'ə eyina: “Nan indəi də'je'ti to kibo læ'je eke njegangi ta dann'je'ti wa”, inbe kin ə, Luwə ulə to ngar num, taa nje taa'de ilə'de taa num, ki takul tōgi læ malayka ki te si'ə bus me ngan'ti, kin num tə. ³⁶ In ə te se'de ki takul nyara'gi ki de asi ra el num, ki takul nyakōji'gi num, me be'ti ki Ejipiti'ti. Taa dəkagilo ki isi indəi babo kasi gangi num ta dəkagilo'ti ki rai bal dəsə dilələ'ti kin num tə‡. ³⁷ Taa in darə Moji

* **7:29** 7.29 23-29; Tekitaga 2.11-15, 21-22, 18.3-4 † **7:34** 7.34 30-34; Tekitaga 3.1-10 ‡ **7:36** 7.36 35-36; Tekitaga 2.14, 7.3, 14.21

ki kare inbe kin bay ə, el ngann Isirayel'gi ene: "Luwə a te ki njekeltakita'ne'ti kare dann'se'ti inbe'gi, ki a to to m'in beš." 38 Loki ngann Isirayel'gi kawinan diləlo'ti kaa, in Moji inbe kin ə taa ta ta malayka'ti do mbal Sinay'ti, el kaw'je'gi. In ə taa ta kaji kin ro Luwə'ti, kadi adi'je*. 39 Nan kaw'je'gi mbeti kadi teli ro'de go ta'gi'ti li'ə. Ningə ki bo utə, əsi'ə ngərəngi. Me'de in do təl kaw dənangi Ejipiti'ti gogi. 40 Dokagilo'ti ki Moji nanyi do mbal Sinay'ti bay, rei ro Aron'ti eli'ə eyina: "In ra kagi yo'gi ki kadi ori non'je, tado ji gər nya ki ra Moji ki nje te se'je me be'ti ki Ejipiti'ti kin el." 41 Be ə me ndo'gi'ti kin, rai ngonn yo madi ki to to ngonn baw mangi be, ə iləi kadikare adi'ə. Ningə rai ronel ngayn əsikurə nya ki inbe'gi rai ki ji'de kin†. 42 Nan Luwə təl gidi'ne adi'de, inyə'de ko adi sii ta ra yo'ti, ki kosikurə nya'gi ki dōran'ti to nanyi'gi ki kadi'gi ki mee'gi to kagi yo'gi lə'de, toki ndangi me makitu'ti læ njekeltakita Luwə'ti: "In de'gi ki Isirayel, bal došo ki rai diləlo'ti kin ke da'gi ki toli'de ki ndəgi kadikare'gi adi, in m'in ə adi m'in wa? 43 Jagi, oti kəy yo lə kagi yo lə'se Moloki yo, ki mee kagi yo lə'se Repan, yo'gi ki inbe'gi rai'de ki ji'se kadi əsi məkəsi'se non'de'ti. Tado in nya ra'se'gi kin ə, m'a m'adi njeban'gi lə'se a uwəi'se, awi sese sanyi to mbah'gi gidi Babilon'ti bay‡."

44 «Me diləlo'ti, kaw'je'gi rai *kəyku kingə nan

§ 7:37 7.37 Ndukun ki nja joo 18.15-18 * 7:38 7.38 Tekitaga 19.1-20.17; Ndukun ki nja joo 5.1-33 † 7:41 7.41 39-41; Kor Isirayel'gi 14.3; Tekitaga 32.1-6 ‡ 7:43 7.43 42-43; Amosi 5.25-27

ki Luwə. Moji ra kəyku kakin toki Luwə un'n ndu'ne ad'a. In ra kigo kəji'ti ki o'ɔ ad'a oo.
 45 Ingəi kəyku kakin uni ginn kəji'gi lə'de ki rangi, ki in kaw'je'gi ki rei go'de'ti. Kəyku kin in ji'de'ti, loki Jojuwe ɔrnon'de adi rei tai dənangi lə ginn de'gi ki dangi dangi ki Luwə tuwə'de non'de'ti. Kəyku kakin, to biti dəkagilo'ti lə Dabidi§. 46 Memaji lə Luwə ɔsi Dabidi adi dəji tarow kadi n'ra Kəy n'adi Luwə lə Jakobi*.
 47 Nan in Salomon yo ə ra kəy adi Luwə†.

48 «Nan Luwə ki in nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti, a isi me kəy'ti ki de ra ki ji'ne el. Toki njekeltakita'a'ti ene: 49 “Doran in kumbər ngar lə'm, ningə dənangi in nyakində nja'm.” Burəbe el bay ene: “Kəy ki bann ə, a rai adi m'in wa? Lo ki ra a in lo kuwə rɔ lə'm wa? 50 Ke in m'in el ə, nan to bay ə, ra nya'gi kin pəti wa‡?”

51 «In de'gi ki nje tanrɔ'gi, tei me'se el num, boyi mbi'se num dɔ ta'ti lə Luwə to de'gi ki nje gər Luwə el be. Toi to baw'se'gi inbe be. Nya kin ə ra adi, sii ta rɔ ki Ndil Luwə'ti, ki dəkagilo'gi pəti. 52 *Njekeltakita Luwə'ti ki ra ə baw'se'gi adi'ə kon el wa? Ingə ə toli njekiləmbər kete, ki o'jidɔ re lə in ki kareba, ki in ki dana. Ningə ngəɔsine, loki Kirisiti re, ingə uni dɔ'a, ə toli'ə tɔ. 53 Oyo, ingəi ndukun lə Luwə ki takul malayka'gi, nan lo kadi təli rɔ'se go'ti goto.»

Tiləi Etiyenn ki mbal tɔli'ə

§ 7:45 7.45 44-45; Tekitaga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 * 7:46 7.46 2 Samiyel 7.1-16; 1Poyta'gi 17.1-14 † 7:47 7.47 1 Ngar'gi 6.1-38; 2Poyta'gi 3.1-17 ‡ 7:50 7.50 49-50; Ejay 66.1-2

⁵⁴ Loki njegangi ta'gi kibo læ Juwipi'gi oyi dɔ ta ki Etiyenn el ningə, wongi ra'de ngayn adi ngori ngang'i'de mur mur dɔ'a'ti. ⁵⁵ Nan Etiyenn ki rosi ki Ndil Luwə, un kum'ne ta ki dɔran'ti ningə oo piti læ Luwə num, taa oo Jeju ki ra taa dɔjikɔl Luwə'ti num tɔ. ⁵⁶ El ene: «Oyi, m'oo dɔran til, ningə m'oo Ngonn De ra taa dɔjikɔl Luwə'ti.» ⁵⁷ Loki oyi dɔ ta kin ningə, uri kɔl ki ndu'de ki bo ə uti mbi'de dɔ ta'ti li'ə, ə buki nan dɔ'a'ti.

⁵⁸ Ndɔri'ə ai si'ə taga gidi bebo'ti, tiləi'ə ki gaji mbal tɔli'ə. De'gi kakin inyəi ku'gi læ'de rɔ ngonn ki basa'ti ki tɔ'a nan Sol. ⁵⁹ Dɔkagilo'ti ki isi tiləi'ə ki gaji mbal, Etiyenn elta ki Luwə ene: «Burəbe Jeju, taa ndil'm ki rɔ'i'ti.» ⁶⁰ Go'ti ningə ɔsi məkəsi'ne nanga, ə elta ki ndu'ne kibo ene: «Inyə go majel kin kɔ adi'de!» Go ta'gi'ti kin, ningə Etiyenn oy.

8

Kindəkumndoo ki ra Njekawnan'gi

¹ Sol in mbunə de'gi'ti ki ndigi kadi tɔli Etiyenn. Me ndɔ'a'ti kin kindəkumndoo kibo ngayn te dɔ Njekawnan'gi'ti ki Jerujalem. Adi njekunme'gi pəti sananyinan kigo lo'gi. Awi ki Jude'gi'ti ki Samari'gi'ti. Njekawkulə'gi inbe par ə nanyinan Jerujalem'ti. ² De'gi ki nje bɔl Luwə duwi Etiyenn, nonyi'ə ki kuwəndoo ki ngayn. ³ Nan Sol, ɔr Njekawnan'gi njan. Aw ki takəy takəy uwə dingəm'gi ki dene'gi buki'de dangay'ti. ⁴ Nje ki sananyinan kakin awi ki lo lo iləi mbər Poyta ki maji.

Pilipi me be'ti ki Samari

⁵ In be ə, Pilipi ki aw me bebo'ti ki *Samari, ilə de'gi mbər Poyta ki maji læ Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə. ⁶ Bulə de'gi ba pəti, loki oyi ta'gi ki Pilipi el ge ki nyakoji'gi ki ra adi oyi ki kum'de ningə, uri mbi'de ki dɔ ta'ti li'ə. ⁷ Tado ndil'gi ki majel tei me njemonyi'gi'ti ngayn ki non ki boi ta'de'ti. Taa, de'gi ki rɔ'de oy ki nje mote'gi ngayn ingəi lapiya tɔ. ⁸ Rənel ki bo ngayn to me bebo'ti kin. ⁹ Kete taa kadi Pilipi re, dingəm madi ki tɔ'a nan Simon isi me bebo'ti kin non. In njera mboli, adi ɔr ndil de'gi ki me be'ti ki Samari ngayn. Nga ra rɔ'ne kadi n'in de madi ki əti bol ngayn. ¹⁰ Adi de'gi pəti: in dɔ ngann'gi'ti ki du, biti ki dɔ de'gi'ti ki togi'ti, hangal'de in ki dɔ'a'ti. Eli eyina dingəm kam aw ki togi læ Luwə ki in togi ki əti bol ngayn. ¹¹ Hangal de'gi in ki dɔ'a'ti, tado in mayinu ə isi ɔr ndil'de ki mboli ki ra lə'ne. ¹² Nan loki de'gi uni me'de Pilipi ki ilə'de mbər Poyta ki maji ki ojido Konbe læ Luwə num, ki Jeju Kirisiti num tɔ ningə, dingəm'gi ki dene'gi adi Pilipi ra'de batəm. ¹³ Simon inbe ki dɔ'ne kaa un me'ne tɔ. Loki Pilipi ra'a batəm ningə, inyə go Pilipi el. Loki oo nyakoji'gi ki nya'gi ki əti bol ngayn kakin ningə, inbe təl re ət'ə bol ngayn bay.

Piyər ingi ki Jan me be'ti ki Samari

¹⁴ Loki njekawkulə'gi ki sii Jerujalem'ti oyi kadi de'gi ki Samari'ti taai ta læ Luwə ningə, uləi Piyər ingi ki Jan rɔ'de'ti. ¹⁵ Loki rei tei Samari'ti ningə, elita ki Luwə kadi njekunme'gi ingəi Ndil Luwə. ¹⁶ Tado Ndil re dɔ de madi'ti kare dann'de'ti el bay. In batəm par ə rai'de

me tɔ Burəbe Jeju'ti. ¹⁷ In be ə, Piyər ingi ki Jan indəi ji'de dɔ'de'ti kadi ingəi Ndil Luwə. ¹⁸ Loki Simon oo kadi in ki gorow lə ji ki kində dɔ'ti lə njekawkulə'gi ə Ndil Luwə re'n dɔ nje kunme'gi'ti ningə, adi Piyər ingi ki Jan nar, ¹⁹ ə el'de ene: «M'in kaa adi'm'in tɔgi kin tɔ kadi to de ki m'a m'ində ji'm dɔ'a'ti ə, ingə Ndil Luwə tɔ.» ²⁰ Ə Piyər el'ə ene: «Kadi nar lə'i kin tuji nan'ti ki darɔ'i. Tado ində me'i'ti kadi a ndogi kadikare lə Luwə ki nar. ²¹ Nya ki bar tɔ'i, eke nya ki sɔw dɔ'i goto me nya'ti ki ji ra'n kam, tado me'i in dana non Luwə'ti el. ²² Maji kadi tɔr ndu'i dɔ majel'ti lə'i, ə elta ki Burəbe adi re tɔ bann ə, inyə go kojitara'gi ki me'i'ti kin kɔ. ²³ Tado m'oo kadi me'i ati kangi, taa nya ki gorow'ə'ti el dolo dolo tɔ.» ²⁴ Nga a, Simon el Piyər ingi ki Jan ene: «Kadi inbe'gi elita ki Burəbe tado lə'm, kadi nya madi kare me nya'gi'ti ki elita'a kin te dɔ'm'ti el.» ²⁵ Loki Piyər ingi ki Jan manyinaji, ə ndoi ta lə Burəbe tɔ ningə, tɔli ki Jerujalem'ti gogi. Iləi mbər Poyta ki maji me ngann be'gi'ti ki Samari ngayn ki gorow gorow.

Ta lə Pilipi ingi ki kuji dingəm ki in de ki boi ki Etiyopi'ti

²⁶ Ndo kare malayka lə Burəbe el Pilipi ene: «Ində taa aw ki holo be, dɔ row'ti ki in Jerujalem aw ki Gaja'ti, ki in row ki diləlo'ti kin.» ²⁷ Pilipi ində taa kalangi aw ningə, ingə dingəm kare ki donangi Etiyopi, ki in ki boi, ki njengəm nya maji'gi lə ngar ki dene ki Etiyopi'ti, ki tɔ'a nan Kandasi. Dingəm kin aw Jerujalem'ti ɔsi dɔ'ne

nanga non Luwə'ti ə isi təl ki be gogi. ²⁸ Isi me pusi'ti læ'ne, isi tudə makitu læ njekeltakita Luwə'ti Ejay. ²⁹ Lo kin'ti, Ndil Luwə el Pilipi ene: «Ōti aw ndəkba ki rə pusi'ti kin.» ³⁰ Pilipi anyi ngodi aw ningə, oo ndu dingəm ki Etiyopi'ti kakin isi tudə makitu læ njekeltakita Luwə'ti Ejay. Pilipi dəj'ə ene: «In gər me ta ki isi tudə kin maji inbe wa?» ³¹ Dingəm kakin el'ə ene: «Re nje kər me'ə kadi'm goto ə m'a m'gər me'ə bann wa?» Ningə dəji Pilipi ad'a ala taa go'ə'ti, isi gəd'ə'ti me pusi'ti. ³² Ta ki isi tudə ə to kin: «Ōri'ə to bati ki de isi aw si'ə kadi təl'ə be; To ngonn bati ki ra ta'ne mbo non nje kujə bin'ne'ti be.

In be ə, te'n ta'ne el.

³³ Uləi rəsəl də'a'ti, gangi ta li'ə ki gorow ki dana el.

Nan a ər ginn koji li'ə wa?

Tadə indəi ngangı ndə kisikidotaa li'ə* .»

³⁴ Ningə, kuji dingəm un ta el Pilipi ene: «M'dəj'i kadi el'm adi m'oo, nan ə njekeltakita Luwə'ti isi elta li'ə be wa? Si elta ki də rə'ne'ti inbe eke isi elta də de madi'ti ki rangi wa?» ³⁵ Lo kin'ti nga a, Pilipi ingə row adi un ta ta'ne'ti, ningə ki row læ makitu læ njekeltakita Luwə'ti Ejay kin, ilə'n mbər Poyta ki maji læ Jeju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tei ta mann'ti, ə kuji dingəm kakin el ene: «Mann ə ra'm, nga ri ə ɔgi kadi m'ra batəm wa?» ³⁷ [Pilipi el'ə ene: «Re un me'i adi Luwə toki rəta'ti ə, nya ki ɔgi ra batəm goto.» Kuji dingəm ene: «M'un me'm toki Jeju Kirisiti in Ngonn Luwə.»] ³⁸ Lo kin'ti, adi pusi ra

* **8:33** 8.33 32-33; Ejay 53.7-8

lokati, ningə ingi ki Pilipi joo pəti, uri me mann'ti adi Pilipi ra'a batəm. ³⁹ Loki tei me mann'ti ki taga ningə, Ndil Burəbe un Pilipi aw si'ə adi kuji dingəm oo'ə el. Nan in ulə row lə'ne ki ronel aw. ⁴⁰ Pilipi aw te me be'ti ki Ajoti, iləmbər Poyta ki maji me bebo'gi'ti pəti ki te'ti, biti te'n Sejure'ti.

9

Sol un me'ne adi Burəbe Jeju (KNK 22.6-16, 26.12-18)

¹ Dəkagilo'ə'ti kin, mərta ki dō kadi kon njendo'gi'ti læ Burəbe ki dō tōl de'ti to dō Sol'ti bay. Be ə, aw rō kibo'ti læ njekujənyamosi kadikare'gi, ² dəj'ə makitu kadi n'aw'n kəykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi ki me be'ti ki Damasi, kadi re n'ingə dingəm'gi ki dene'gi ki nje ndolo go nyando ki sigi kin ə n'uwə'de n're se'de Jerujalem'ti.

³ Loki Pol in dō row'ti, ində dō be ki Damasi ndəkba ningə, kunji madi te bus, in ki dōran'ti, unji gugi dō'a. ⁴ Te osi nanga ningə, oo dō ndu ta madi el'ə ene: «Sol, Sol, tado ri ə isi adi'm kon be wa?» ⁵ Sol dəj'ə ene: «In nan Burəbe?» Ningə, Burəbe el'ə ene: «In m'in Jeju ki isi adi'm kon.» ⁶ Ində taa aw me bebo'ti ə, a eli'nu nya ki kadi a ra. ⁷ Nje ki isi ai ki Pol təli rai lokati. Bol tōl'de adi lo kadi elita goto. Oyi dō ndu ta, nan oyi de madi el. ⁸ Sol ində taa, te kum'ne maji, nan oo lo el, adi mad'a'gi uwəi ji'ə, ndōri'ə to ndō; ə awi si'ə Damasi. ⁹ Si low'ə'ti non ndō mutə ki kanji kadi oo lo. So nya el num, anyi mann el num tō. ¹⁰ Ningə njendo læ Jeju kare

isi Damasi'ti non, tɔ'a nan Ananiyasi. Burəbe bar'a me nya koo me ndil'ti ene: «Ananiyasi», ningə Ananiyasi ndigi ene: «M'in ne Burəbe.»
¹¹ Burəbe təl un taa el'ə ene: «Aw un row ki bari'ə row ki kəl'ti, ə dəji me kəy'ti læ Judasi, de ki tɔ'a nan Sol ki Tarsi'ti, isi non isi elta ki Luwə.
¹² Oo de madi ki tɔ'a nan Ananiyasi me nya koo me ndil'ti, ur kəy go'ə'ti ningə, ində ji'ne dɔ'a'ti kad'a oo lo gogi.»
¹³ Ə Ananiyasi el ene: «Burəbe, m'oo ta læ de kin ta de'gi'ti ngayn, ojido kon'gi pəti ki adi de'gi læ'i ki me be'ti ki Jerujalem.
¹⁴ Ningə, ki ne kin, re ki tɔgi ki ingə rɔ kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, kadi uwə de'gi ki isi eli sə'i ta, dɔɔ'de.»
¹⁵ Nan Burəbe el'ə ene: «Aw, tado dingəm kin in nyara kulə ki m'mbət'ə kadi elta læm non ginn de'gi'ti ki dɔnangi'ti, ki non ngar'gi'ti, ki non Isirayel'gi'ti.
¹⁶ M'inbe m'a m'ɔj'ɔ kon'gi pəti ki a te dɔ'a'ti tado læm.»
¹⁷ Ananiyasi aw, ur kəy ində ji'ne dɔ'a'ti, ningə el'ə ene: «Ngonnkon'm Sol, in Burəbe ə uləm, in Jeju ka ki te ingəi dɔ row'ti ki isi re'n kakin ə uləm kadi m'ad'i oo lo. Ningə kadi Ndil Luwə rosi tɔ.»
¹⁸ Tanan'ti non, nya'gi ki toi to ngɔy kanji'gi be tei kum Sol'ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə ində taa adi rai'ə batəm.
¹⁹ Go'ti, sɔ nya ə, təl ingə tɔgi'ne gogi. Sol təl isi ki njendo'gi læ Jeju ki me be'ti ki Damasi ndɔ'gi jɔ bay.

Sol ndo ta læ Luwə Damasi'ti

²⁰ Tanan'ti non, Sol aw iləmbər me kəykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi ene: «Jeju in Ngonn læ Luwə.»
²¹ De'gi pəti ki oyi dɔ ta kin ta Sol'ti, ndɔji'de ngayn adi eli eyina: «In kam el ə in nje kadi kon de'gi ki Jerujalem'ti ki nje bari tɔ

kin wa? Re ra un girə kadi uwə'de, dɔɔ'de aw se'de rɔ kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi el biti wa?» ²² Nan Sol uwə rɔ'ne ngan adi kum'ə in kete me kunme'ti li'ə. Juwipi'gi ki Damasi'ti gəri lo ta ki kadi eli'ə el, loki toji'de kadi Jeju in Kirisiti De ki Luwə mbət'ə.

²³ Nga ndo'gi go'ti ngayn el ə, Juwipi'gi ojinan ta kadi n'toli'ə ²⁴ Nan ta kɔji læ'de te mbi Sol'ti. Ngəmi tarow kada ge kondɔ ge kadi n'toli'ə. ²⁵ Be ə, me kondɔ'ti madi, njendo'gi læ Sol, uni'ə me kara'ti, tuyi'ə adi osi gidi ndogi bɔr'ti.

Sol me be'ti ki Jerujalem

²⁶ Go'ti, Sol aw te me be'ti ki Jerujalem ə, sangi kadi n'ində rɔ'ne nan'ti ki njendo'gi, nan pəti boli'ə, tado de ki un me'ne ad'a kadi in njendo ki rɔta'ti goto. ²⁷ Be ə, Barnabasi un'ə me ji'ne'ti, aw si'ə rɔ njekawkulə'gi'ti, ɔr'de go kingə ki Jeju ingə Sol dɔ row'ti, ki k'oo ki oo Jeju el'ə ta, ki ta ki el ki taga wangɔ Damasi'ti me tɔ Jeju'ti. ²⁸ Dɔkagilo'ə'ti gangi low'ə'ti non, Sol aw se'de ge, təl se'de ge nan'ti me be'ti ki Jerujalem. Elta ki kunme me tɔ Burəbe'ti. ²⁹ Elta ki Juwipi'gi ki nje kelta Gireki, manjinan se'de ta'ti. Nan sangi row kadi n'toli'ə. ³⁰ Loki ngannkon'gi oyi ta'a ningə, ɔri'ə awi si'ə Sejure'ti. Ningə adi'ə aw me be'ti ki Tarsi.

³¹ Njekawnan'gi pəti ki dɔnangi Jude'ti, ki dɔnangi Galile'ti, ki dɔnangi Samari'ti, sii ki lapiya. Ingəi togi, njiyəi me bol Burəbe'ti, taa kɔr'de in ki dɔ mad'a'ti dɔ mad'a'ti ki takul togi læ Ndil Luwə tɔ.

Piyər aji Ene

³² Toki Piyər a njiyə'n ki lo'gi pəti oo'n de'gi lə Luwə, ndə kare aw te rə nje'gi'ti ki me be'ti ki Lida. ³³ Lo kin'ti, ingə dingəm kare ki tə'a nan Ene, ki to də tirə monyi'ti ra bal jijoo. Tadə rə'a oy. ³⁴ Piyər el'ə ene: «Ene, Jeju Kirisiti adi lapiya, ində taa, kaw nya toi.» Ningə Ene ində taa tanan'ti non. ³⁵ De'gi pəti ki me be'ti ki Lida ki Saron oyi'ə, ə uni me'de adi Burəbe.

Piyər ndəl Dorkasi lo koy'ti

³⁶ Dene madi in dann njendo'gi'ti ki me bebo'ti ki Jope non, tə'a nan Tabita. Tə kin ki ta Gireki nan Dorkasi. In dene ki nje ra kulə'gi ki maji maji ngayn, taa in njera ki njendoo'gi ki nya ki me ji'ne'ti tə. ³⁷ Monyi ra'a dəkagilo'ə'ti kin adi oy. Loki ndogi'ə mann ningə, ai iləi'ə me kəy'ti ki kare taa. ³⁸ Be ki Lida in ndəkba ki Jope. Be ə, loki njendo'gi oyi kadi Piyər in me be'ti ki Lida non ningə, uləi dingəm'gi joo rə'a'ti kadi re kalangi ingə'de. ³⁹ Piyər ində taa aw se'de. Loki re te rə'de'ti ningə, ɔri'ə awi si'ə me kəy'ti ki taa. Njengawkoj'gi pəti iləi nan gugi də'a ki non, ningə təji ku'gi ki dangi dangi ki koji tanan'ti ki Dorkasi oji dəkagilo'ti ki si'n se'de ki də'ne taa bay. ⁴⁰ Piyər adi de'gi pəti tei taga, ə ɔsi məkəsi'ne nanga elta ki Luwə, ningə yəti rə'ne ki rə ninn'ti el ene: «Tabita ində taa.» Loki te kum'ne oo Piyər ningə, ndu rə'ne, ində isi taa. ⁴¹ Piyər ulə ji'ne un'ə'n'ə ki taa, ə, bar de'gi lə Luwə ki njengawkoj'gi, ɔji'de Tabita ki də'a taa. ⁴² Poy nya kin sanan ki dənangi ki Jope ba pəti, adi de'gi ngayn uni me'de adi Burəbe. ⁴³ Piyər

ra ndo asi tati me be'ti ki Jope, me kəy'ti læ nje kər gidi ngirə ki to'a nan Simon.

10

Korney ki in de ki Rəm'ti oo nya me ndil

¹ Dingəm madi isi me be'ti ki Sejare non, to'a nan Korney. In ki boi do kuti njerə'gi'ti ki bu kare, ki bari'ə «kuti ki Itali'ti.» ² In de ki njera nya kigo ndu Luwə'ti, taa, nan'ti ki de'gi pəti ki me kəy'ti li'ə, in nje kosi məkəsi'de nanga non Luwə'ti to. Nga ra maji ki njendoo'gi ngayn, taa elta ki Luwə taa taa to. ³ Ndo kare, ki kadi ki mutə ki losol'ɔ, oo malayka læ Luwə me nya koo me ndil'ti ur me kəy'ti li'ə, ningə bar'a ene: «Korney.» ⁴ Korney ur ki kum'ne do'a'ti ki bol, ningə el'ə ene: «In ri ə Burəbe?» Nga a malayka el'ə ene: «Kelta ki Luwə lə'i ki maji ki isi ra ki njendoo'gi kin te ro Luwə'ti, ə Luwə ra maji oji'n do'i. ⁵ Ningə ki ngosine kin, ulə dingəm'gi me be'ti ki Jope adi bari Simon ki bari'ə nan Piyər ad'a re. ⁶ Isi me kəy'ti læ Simon ki nje kər gidi ngirə ki kəy li'ə in kadi bati. ⁷ Loki malayka ki el'ə ta kin ɔti ningə, Korney ulə ngann nje kulə'gi lə'ne joo ki nje ro lə'ne kare ki nje bol Luwə mbunə nje ki in nan'ti si'ə ki dokagilo'gi pəti adi'de rei. ⁸ Rei adi ɔr'de go nya'gi pəti ki ra nya adi'de oyi ningə, ulə'de adi ai Jope'ti.»

Piyər oo nya me ndil'ti me be'ti ki Jope

⁹ Lo ti go'ti, loki in do row'ti isi awi, indəi do bebo ndəkba ningə, Piyər ala do kəy'ti ki taa ki kadi ki dann be'ti tado kelta ki Luwə. ¹⁰ Bo ra'a adi ge kuso nya. Ningə loki isi rai nyakuso kadi

so ə, oo nya me ndil'ti. ¹¹ Oo dɔran ra tagira, ningə oo nya madi ki to to ta ku ki tati ki de uwə silə'gi ki so be ə in ki taa isi re ki nanga. ¹² Me nya'ti kin non, da'gi ki dangi dangi in səm'ti: da'gi ki nja'de in so ge ki nje kagi nanga ge ki yəl'gi. ¹³ Ningə, ndu ta madi te el'ə ene: «Piyər, ində taa təl so.» ¹⁴ Nan Piyər ene: «Jagi Burəbe, m'in m'njo nya ki majel ɔd'ɔ, eke nya ki to njen nja kare el*.» ¹⁵ Ndu ta təl re el Piyər kel ki nja joo bay ene: «Nya ki Luwə təl'ə ki kar njay'ti, kadi in oo'ə to in nya ki to njen el.» ¹⁶ Nya kin ra nya be nja mutə, ningə tanan'ti non təli ndɔri'ə ki dɔran'ti gogi. ¹⁷ Piyər gər me nya ki oo me ndil'ti kin el, adi isi dəji rɔ'ne ta dɔ'ti, ningə nyi dingəm'gi ki Korney ulə'de ki ra sangi kəy lə Simon rei rai ta kəy'ti. ¹⁸ Ningə dəji ta ki ndu'de ki boi eyina: «In me kəy kin ə Simon ki bari'ə nan Piyər isi səm'ti wa?» ¹⁹ Piyər isi mərta dɔ nya'ti ki oo me ndil'ti kin ba bay ningə, Ndil Luwə el'ə ene: «Oo dingəm'gi mutə ra sangi'nu. ²⁰ Ində taa, ur nanga, ə aw se'de ki kanji kadi me'i tɔsi, tado in m'in ə m'ulə'de.» ²¹ Piyər re rɔ dingəm'gi'ti kakin el'de ene: «In m'in ə m'in de ki isi sangi'ə, eke in ri ə isi sangi m'in tɔ wa?» ²² Eli'ə eyina: «In Korney ki in ki boi dɔ kuti njero'gi'ti ki bu, ki in de ki dana, taa in nje bol Luwə tɔ kin ə ulə'je. In de ki Juwipi'gi pəti elita li'ə maji. Malayka ki ar njay re te ki dɔ ta rɔ'a'ti el'ə kadi ulə go'i'ti kadi re me kəy'ti li'ə kadi oo dɔ ta ki ta'i'ti.» ²³ Piyər aw se'de ra'de mbah, adi'de lo toi'ti. Loki lo ti go'ti ningə, ində

* **10:14** 10.14 Lebitiki 11.1-47; Ejəkel 4.14

taa aw se'de. Ngannkon'gi madi ki me ðe'ti ki Jope dani'ə. ²⁴ Lo ti ki rangi ningə tei Sejare'ti. Korney bar noji'ne'gi ki madi'ne'gi isi nginə'n'de kete. ²⁵ Loki Piyər ur me kəy'ti ningə, Korney ində taa tilə kum'ə, ə osi nanga nja'a'ti, ulə də'ne nanga. ²⁶ Nan Piyər el'ə ene: «Ində taa, tado m'in ka m'in de tɔ.» Ningə osi kəy'ɔ un'n'ə ki taa. ²⁷ Wali nan taa uri ki kəy ningə, Piyər oo bulə de'gi ngayn kawinan sii. ²⁸ Lo kin'ti Piyər el'de ene: «Ingi, in gəri maji toki ndukun læ'je ɔgi kadi de ki in Juwipi ində rə'ne nan'ti ki de ki in Juwipi el, eke kadi ur me kəy'ti li'ə. Nan Luwə el'm kadi m'oo de madi to nya ki majel, eke nya ki to njen el. ²⁹ Tado kin ə, m'mbəti'n bar læ'se el, m're ki kanji kelta madi ki rangi. Ningə toki bari'm'in, m'dəji'se m'oo ke in ri ə uləi go'm'ti wa?» ³⁰ Korney ene: «Asi ndɔ sɔ bone, ki dɔ kadi ki toki mad'a inbe kin be, adi in kadi ki mutə ki losol'ɔ, ə m'nji m'elta ki Luwə me kəy'ti læ'm, ningə dingəm madi ki ulə ku ki nda bal bal te ra non'm'ti, el'm ene: ³¹ “Korney, Luwə oo dɔ ta ki isi el si'ə, taa ɔjido maji'ti ki isi ra ki njendoo'gi kin tɔ. ³² Ə kadi ulə de madi Jope'ti, bar Simon ki bari'ə nan Piyər adi re. Si me kəy'ti læ Simon ki nje ra kulə ngirə, ki isi kadi ba'ti ndəkba.” ³³ Be ə, tanan'ti non par, m'ulə de rə'i'ti, ə nyi ra maji adi in re tɔ kin. Ningə ki ngosine kin, j'in pəti j'isi non Luwə'ti ne kadi j'oo dɔ ta'gi pəti ki Burəbe ində ta'i'ti kadi el'je.»

Piyər elta læ Luwə me kəy'ti læ Korney

³⁴ Lo kin'ti, Piyər un ta ta'ne'ti el ene: «To ki rəta'ti, m'gər kadi kər kum'de dana goto rɔ

Luwə'ti. ³⁵ De ki ra ra, dann ginn de'gi'ti ki dangi dangi, ki in nje bol ndil'ə, ki njera nya ki dana ə, uwə ki rə'ne'ti. ³⁶ Ulə ki ta lə'ne ki rə ngann Isirayel'gi'ti, ilə'n'de mbər Poyta ki maji ki ɔjido lapiya ki takul Jeju Kirisiti ki in Burəbe lə de'gi pəti. ³⁷ Toki in gəri, in nya ki ulə ngirə'ne Galile'ti, go batəm'ti ki Jan iləmbər'ə ə ra nya dənangi Jude'ti ba pəti. ³⁸ In gəri kadi Luwə adi Jeju ki Najareti'ti Ndil Luwə ki togi kin maji. Jeju aw ki lo lo, ra maji ki de'gi, taa aji de'gi pəti ki sii ginn togi'ti lə Su tə. Tado Luwə in si'ə nan'ti. ³⁹ J'in nje mannaji də nya'gi'ti pəti ki ra dənangi'ti lə Juwipi'gi ki Jerujalem'ti. Bəri'ə də kagidəsi'ti, tɔli'ə. ⁴⁰ Nan Luwə ad'a ində taa lo koy'ti ndə ki nja mutə lə ndə koy'o. Ad'a tarow adi toji rə'ne taga, ⁴¹ ki rə de'gi pəti el, nan ki rə nje mannaji'gi'ti ki Luwə mbəti'de kete. Adi in j'in ki j'usɔi si'ə ge, j'anyi si'ə ge go te'ə dann njekoy'gi'ti†. ⁴² Jeju un ndu'ne adi'je kadi j'ilə mbər ki rə ginn de'gi'ti, ə kadi ji toji toki in n'in anyi Luwə ində'ne to njegangi ta də nje kisikido'de ta'a'ti ki njekoy'gi. ⁴³ De'gi ki njekeltakita Luwə'ti pəti manyinaji də'a'ti eli eyina: “De ki ra ki un me'ne ad'a ə, Luwə a inyə go majel'gi li'ə kə me tə'a'ti‡.”» ⁴⁴ Loki Piyər isi el ta'gi kin ba bay ningə, Ndil Luwə ur ki də de'gi'ti ki isi oyi də ta li'ə. ⁴⁵ Nya kin əti bol nje kunme'de kadi Luwə ki in Juwipi'gi ki dani Piyər, loki oyi kadi Luwə buki Ndil'ne də ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi el tə. ⁴⁶ Tado oyi ndu'de isi elita ki ta be'gi ki dangi dangi uləi toji də Luwə'ti. ⁴⁷ Ningə

† **10:41** 10.41 Luk 24.30, 42 ‡ **10:43** 10.43 Ejay 53.5-6; Jeremi 31.34

Piyər el ene: «Toki ingəi Ndil Luwə to j'in be to kin, nya ki ɔgi'de dɔ ra batəm goto.» ⁴⁸ Be ə Piyər un ndu'ne adi rai'de batəm me to Jeju Kirisiti'ti, ə go'ti, dəji Piyər kadi isi se'de nan'ti ndɔ'gi nden bay taa kadi to təl.

11

Jerujalem'ti, Piyər ɔji nya'gi ki rai nya

¹ Njekawkulə'gi ki ngannkon'gi ki sii Jude'ti oyi kadi de'gi ki in Juwipi'gi el ka oyi ta læ Luwə to. ² Loki Piyər aw Jerujalem'ti, njekunme'de kadi Luwə, ki in nje kujə mɔti'de'gi gaki'ə ngayn, ³ eyina: «Aw rɔ de'gi'ti ki ujəi mɔti'de el, aw sɔ se'de nya!» ⁴ Lo kin'ti, Piyər ilə rɔ'ne ɔr'de go nya'gi ki rai nya ki go'ə go'ə adi'de oyi.

⁵ Piyər el ene: «M'in me bebo'ti ki Jope, ningə loki m'nji m'elta ki Luwə, m'oo nya me ndil'ti. In nya madi ki to to ta ku ki tati ki de uwə silə'gi ki sɔ be ə in dɔran'ti, risi biti re non'm'ti. ⁶ M'ur kum ki dɔ ta ku'ti kakin m'nji m'gon, ningə m'oo da'gi ki nja'de in sɔ, ki nje kagi nanga, ki da'gi ki mu'ti ki yəl'gi ki nje nal kadi dɔran'ti. ⁷ Ningə m'oo ndu ta madi el'm ene: "Piyər, ində taa, təl ə sɔ." ⁸ Ə m'el m'ene: "Jagi Burəbe, nya ki to njen ɔdi ta'm nja kare el." ⁹ Nja joo, ndu ta təl te dɔran'ti bay ene: "Nya ki Luwə təl'ə ki kar njay'ti ə, kadi oo'ə to nya ki to njen el." ¹⁰ Nya kin ra nya be asi nja mutə, ningə təli tuyi'ə dɔran'ti. ¹¹ Ningə tanan'ti non, dingəm'gi mutə ki uləi'de me be'ti ki Sejare'ti, ki rɔ'm'ti rei rai takəy'ti ki m'nji'ti. ¹² Ndil Luwə el'm kadi m'aw se'de um m'mbətəi el. In

be ə ngannkon'm'gi ki mehen kam dani'm'in, ə j'uri'n me kəy'ti lə Korney. ¹³ Korney oji'je gorow ki n'oo'n malayka ki te ki rə'ne'ti, me kəy'ti lə'ne, el ene: "Ulə de madi me be'ti ki Jope kadi el Simon ki bari'ə Piyər kadi re. ¹⁴ A eli nya'gi ki a rai sə'i kadi ingə'n kaji nan'ti ki nje ki me kəy'ti lə'i." ¹⁵ Loki m'a m'elta ba bay ningə, Ndil Luwə risi re də'de'ti toki ndoki re'n də'je'ti lo kulə ngirə'ti kakin be. ¹⁶ Nga ra adi me'm olo də ta'ti lə Burəbe ki ene: "Jan ra batəm me mann'ti, nan ingi, a rai'se batəm me Ndil Luwə'ti*." ¹⁷ Eke, toki Luwə adi'n'de kadikare ki kare inbe toki adi'n'je, j'in ki j'uni me'je j'adi Burəbe Jeju Kirisiti kin, kadi m'in m'tanrə Luwə wa?» ¹⁸ Loki oyi də ta kin ningə, hangal'de osi nanga adi uləi toji də Luwə'ti eyina: «Ginn de'gi ki donangi'ti kaa Luwə adi'de kaji ki gorow k'inyə go majel kə.»

Kində ginn Njekawnan'gi me be'ti ki Antiyosi

¹⁹ Kindəkumndoo ki te də Etiyenn'ti ra adi njendo'gi sananyinan†, ai biti tei me be'ti ki Penesi, ki Sipir, ki Antiyosi. Loki ai, elita lə Luwə Juwipi'gi par um de ki rangi el. ²⁰ De'gi madi'gi dann'de'ti non, ki in njekunme'gi ki in ginn koji'ti ki Sipir, ki Sirenn ki awi Antiyosi'ti, eli Poyta ki maji lə Burəbe Jeju ginn de'gi ki in Juwipi'gi el ki bari'de Gireki'gi tə. ²¹ Təgi Burəbe in se'de nan'ti adi de'gi ngayn təli ki rə Burəbe'ti uni me'de adi'ə. ²² Poy nya'gi ki ra nya kin te rə Njekawnan'gi'ti ki sii Jerujalem, adi uləi Barnabasi adi'ə aw Antiyosi'ti. ²³ Loki

* 11:16 11.16 1.5 † 11:19 11.19 8.1-4

aw te rə'de'ti, ə oo memaji læ Luwə ki ra kulə ningə, rə'a nəl'ə ngayn adi ulə dingəm me'de'ti pəti kadi rai dɔ nja'de me kində rɔ nan'ti ki Burəbe. ²⁴ Barnabasi in de ki dana, Ndil Luwə ros'ə, taa aw ki kunme tɔ, adi bulə de'gi ngayn rei ki rɔ Burəbe'ti. ²⁵ Barnabasi aw me be'ti ki Tarsi kadi n'sangi Sol. ²⁶ Loki ingə ningə, aw si'ə Antiyosi'ti, rai bal kare səm'ti. Kawinan ki Njekawnan'gi, ndoi ta læ Luwə bulə de'gi ngayn. In me be'ti ki Antiyosi'ti ə nyi de'gi uləi ngirə bar njendo'gi de'gi læ Kirisiti'ti. ²⁷ Dəkagilo'ə'ti non, de'gi ki njekeltakita Luwə'ti in Jerujalem'ti ai biti ki Antiyosi'ti. ²⁸ In ki kare dann'de'ti, tə'a nan Agabusi‡, ində taa ningə elta ki takul Ndil Luwə toki bo ki bo ngayn a on dɔnangi'ti ki ta'a ba. Ningə nya kakin ra nya dəkagilo'ti læ nje konbe kibo ki bari'ə nan Kilodi tɔ. ²⁹ *Njendo'gi uni ndu'de kadi n'uləi ki nya ki ji'de'ti, nan nan kigo tɔg'ɔ'ti kadi n'osi ginn ngannkon'de'gi ki sii Jude'ti. ³⁰ Adi nya maji'gi læ'de kakin Barnabasi in ki Sol adi awi adi ngatɔgi'gi.

12

Kindəkumndoo ki ra Njekawnan'gi ki Jerujalem

¹ Dəkagilo'ə'ti inbe kin ə ngar Erodi ulə ngirə kadi kon Njekawnan'gi ki nan'gi. ² Təl Jaki ki ngonnkon Jan ki kiyəɔ. ³ Nan Loki oo kadi nəl Juwipi'gi ngayn, ningə təl adi uwəi Piyər bay. In dəkagilo ra nanyi mapa ki hum ɔd'ɔ el*. ⁴ Loki uwə ilə dangay'ti ningə, adi nje rə'gi sɔ sɔ nja

‡ 11:28 11.28 21.10 * 12:3 12.3 Tekitaga 12.1-27

sə ngəmi'ə. Nga ra be kadi to n'te si'ə taga non bulə de'gi'ti go pəti Paki'ti. ⁵ Piyər to dangay'ti, nan Njekawnan'gi inyəi ta kelta ki Luwə el tado li'ə.

⁶ Me kondə'a'ti ki kadi re lo ti ə, Erodi te si'ə non bulə de'gi'ti kakin ningə, Piyər to bi mbunə njerə'gi, doi'ə ki kulə gindi joo. Ningə njengəm lo'gi, rai ta kəy'ti, ra ngəmi takəy dangay to.

⁷ Lo kin'ti, malayka læ Burəbe kare te pati, adi kunjə taa lo me kəy dangay'ti, lo ki Piyər to'ti. Malayka ində Piyər kad'a'ti ndəl'n'ə ene: «Ində taa kalangi!» Ningə kulə gindi'gi ki ji'ə'ti tei tosi.

⁸ Malayka el'ə ene: «Doo ndar ki bəd'i'ti, ə tulə sa nja'i'ti.» Ningə Piyər ra toki el'n'ə. Malayka el'ə bay ene: «Ulə ku lə'i rə'i'ti ə un go'm.»

⁹ Piyər te go'ə'ti, nan gər toki in malayka ə re te si'ə toki rəta'ti, el. Oo toki in nya ki oo me ndil'ti. ¹⁰ Loki indəi njengəm lo ki dəkete, ki ki nja joo dəri ningə, rei tei ta tarow gindi'ti ki aw ki bebo'ti, tarow inbe te dərə'ne par non'de'ti, adi tei taga awi də row'ti. Loki tei də row'ti ningə,

tanan'ti non, malayka inyə ə aw. ¹¹ Loki hangal'a re rə'a'ti ningə el ene: «M'oo toki rəta'ti kadi in Burəbe ə ulə malayka lə'ne adi re te sə'm ji Erodi'ti, ki ta nya'gi'ti ki majel pəti ki bulə Juwipi'gi oji kadi rai sə'm.» ¹² Loki oji ta be ningə, ilə də'ne aw be læ Mari ki kon Jan ki bari'ə nan Marki. De'gi ngayn kawinan me kəy'ti non isi elita ki Luwə. ¹³ Loki ində takəy ningə, ngonnnjekulə ki dene ki tə'a nan Rodi oti re kadi n'oo.

¹⁴ Gər ndu Piyər adi tarow kaa te el bai par ə, rə'a nəl'ə ngayn adi təl ki ngodi aw el'de ene Piyər ra takəy'ti non. ¹⁵ Eli'ə eyina: «In nje woy.» Nan

ra do ndu'ne'ti toki in ta ki rōta'ti. Nga a tōli eli eyina: «In malayka li'ə.» ¹⁶ Low'ə'ti kin, Piyər ra ta kində takəy'ti par par. Ə loki rei tei takəy ningə, in Piyər inbe, adi gəri lo ta ki kadi eli el. ¹⁷ El'de ta ki ji'ne kadi elita el, ningə ər'de go te ki Burəbe te sə'ne dangay'ti adi gəri. Go'ti, el'de ene: «Awi eli Jaki ki ndəgi ngannkon'je'gi adi oyi.» Ningə te aw lo ki rangi'ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, do njero'gi isi dana el. Dəji nan ke ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ Ngar Erodi sang'a ngayn nan ingə el. Go'ti, dəji ta njero'gi, ə un ndu'ne kadi tōli'de kə. Piyər inyə dənangi Jude ə in aw Sejarə'ti, aw isi səm'ti nu.

Koy læ ngar Erodi

²⁰ Erodi aw ki ta ki de'gi ki Tir'ti, ki Sidon. Ə de'gi ki Tir ki Sidon indəi ndu'de nan'ti rei ingəi'ə. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje k'oo go ta læ ngar Erodi taai ningə, dəji kadi lapiya to dann'de'ti. Kadi lapiya to tado nya maji'gi ki dənangi'ti lə'de ngirə in me be'ti læ ngar Erodi. ²¹ Loki te me ndo'ti ki oji ningə, Erodi ulə ku konbe lə'ne rə'ne'ti, isi do kumbər ngar'ti lə'ne, el bulə de'gi ta kongi kongi. ²² Bulə de'gi uləi toji do'a'ti eyina: «In ndu luwə madi um in ndu de el.» ²³ Low'ə'ti non malayka læ Burəbe ində oj'ə tado adi kəsikurə Luwə el. Go'ti kode'gi indəi'ə nyəngi nyəngi adi oy. ²⁴ Nan ta læ Luwə taa lo aw ki kete kete, adi kər njendo'gi re ki do mad'a'ti. ²⁵ Loki Barnabasi in ki Sol tōli konn kulə lə'de ki awi kadi rai ningə, inyəi bebo ki Jerujalem ə awi. Uni Jan ki bari'ə Marki nan'ti se'de ə tōli awi me be'ti ki Antiyosi gogi.

13

Njekawnan'gi indəi Barnabasi in ki Sol ta dangi tado kulə lə Burəbe

¹ De'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki njendo de'gi nya lə Luwə sii dann Njekawnan'gi'ti ki Antiyosi'ti non. Adı in: Barnabasi ki Simeyon ki bari'ə Nijer, ki Lisiyusi ki be li'ə in Sirenn'ti, ki Manaye ki oti'de nan'ti ki Erodi ki isi do donangi'ti ki Galile*, ki Sol to. ² Ndo kare be ɔsi məkəsi'de nanga non Luwə'ti ə elita si'ə ki kɔgi rɔ nyakusɔ to. Ningə Ndil Luwə el'de ene: «Kadi ɔri Barnabasi ingi ki Sol indəi'de ta dangi tado kulə ki m'bari'de kadi rai.» ³ Nga a, loki ɔgi rɔ'de nyakusɔ ə elita ki Luwə ningə, indəi ji'de do'de'ti ə inyəi'de adi awi, ⁴ toki Ndil Luwə el'n'de. In be ə, Barnabasi in ki Sol awi me be'ti ki Seləsi. Ningə rai non gangi awi Sipir'ti. ⁵ Loki tei Salaminn'ti, elita lə Luwə me kəykawnan'gi'ti lə Juwipi'gi. Jan in kadi'de'ti to njera se'de to. ⁶ Loki indəi do dor'gi ki be'ti ki Sipir'ti gangi ningə, ai tei me be'ti ki Paposi. Low'ə'ti non, ingəi Juwipi kare be ki to'a nan Bar-Jeju ki in njera mboli, ki bar rɔ'ne njekeltakita Luwə'ti. ⁷ Isi nan'ti ki de ki boi ki to'a nan Serjiyusi Polusi ki in nje nyagər. Serjiyusi Polusi ə Barnabasi in ki Sol ɔji'de adi gəri toki n'aw ki bo k'oo ta lə Luwə ta'de'ti. ⁸ Nan Elimasi ki kər ginn to'a nan nje mboli tan'de rɔ. Ge kadi de ki boi kin un me'ne adi Kirisiti el. ⁹ Be ə, Sol ki bari'ə Pol, Ndil Luwə ros'o adi ur kum'ne ki do'a'ti, ¹⁰ el'ə ene: «In ngonn lə Su, to de ki nje bal de'gi, in rosi ki

* **13:1** 13.1 Erodi Antipasi; Luk 3.1

mendul. In nje kōsi ta nya ra'gi ki dana pəti. A inyə taa mbir row'gi ki dana læ Burəbe el wa?»
¹¹ Ki ngōsine kin, Burəbe a indəi oji, kum'i a oo lo el, ningə a oo kum kadi el biti dōkagilo madi. Ningə tanan'ti non par ə kum'ə ndul kururu adi oo lo el, ra mam lo. Sangi de ki kadi ɔr'ɔ tarow.
¹² Loki de ki boi oo nya ki ra nya kin ningə, un me'ne ad'a, tado nyando ki dō Burəbe'ti ki adi'ə, əti bol ngayn.

Pol elta Lə Luwə me be'ti ki Antiyosi ki Pisidi

¹³ Pol in ki madi'ne'gi ali me to'ti me be'ti ki Paposi, awi me be'ti ki Perji ki Pampili'ti, ningə Jan Marki† inyə'de ə təl aw Jerujalem'ti gogi.
¹⁴ Loki ɔti me be'ti ki Perji ningə, awi tei me be'ti ki Antiyosi ki Pisidi'ti, ai me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi ki ndo kōrkon, sii nanga. ¹⁵ Loki nje tudə makitu'gi, tudəi makitu ndukun ki makitu læ njekeltakita Luwə'ti ningə, ki boi ki dō njengəm kəykawnan'ti læ Juwipi'gi uləi eli'de eyina: «Ngannkon'je'gi, kin ə awi ki ta kadi eli uləi dingəm me de'gi, ə kadi eli.» ¹⁶ Ə Pol ində taa, yəki ji'ne ta'de'ti kadi sii keke, ningə el'de ene: «In Isirayel'gi ki de'gi ki nje bol Luwə, kadi oyi dō ta lə'm. ¹⁷ Luwə lə'je, j'in bulə Isirayel'gi, mbəti baw'je'gi, ningə ra se'de adi oji nan ki kete kete, loki sii me be'ti ki Ejipiti. ɔr'de te se'de ki taga ki takul tōg'ɔ ki ngayn. ¹⁸ Asi bal dōso ki adi'de nya soi dilələ'ti‡. ¹⁹ Loki tōko ginn de'gi siri ki dōnangi'ti ki Kana non'de'ti ningə, təl ki

† **13:13** 13.13 Jan Marki; 12.12,25, 13.5 ‡ **13:18** 13.18 17-18; Tekitaga 1.7, 12.51; Kor Isirayel'gi 14.34; Ndukun ki nja joo 1.31

dɔnangi kakin adi'de to nya nduwəŦ. ²⁰ Nya'gi pəti ki rai nya kin, a ra ɓal asi ɓu so ki dɔmi. Go'ti ningə, adi'de njegangi ta'gi biti te'n dɔ njekeltakita Luwə'ti Samiyel. ²¹ Ningə, dəji ngar adi Luwə adi'de Sol ki ngonn læ Kisi, ki in ginn kaw'ti læ Benjamin, adi onɓe dɔ'de'ti ɓal dɔso. ²² Loki or'ɔ kɔ ningə, ində Dabidi ngar'ti tor'o'ti. Dabidi ki Luwə mannaji li'ə ene: "M'ingə Dabidi ki in ngonn læ Jese, ki in de kigo me ndigi'ti lə'm. A tol kon nya'gi pəti ki me'm ndigi*." ²³ In ginn kaw'ti li'ə ə, Luwə adi Jeju ki Njekaji Isirayel te'ti, kigo ndukun'ti li'ə. ²⁴ Kete non re Jeju'ti, Jan iləmbər kadi de'gi tɔri ndu'de, ningə kadi rai batəm. Iləmbər kin ki rɔ bulə Isirayel'gi'ti ba pəti. ²⁵ Loki Jan aw kadi tɔlta kulə lə'ne ningə, el ene: "M'in de ki isi mərɪta dɔ'a'ti kin el. Nan in a re go'm'ti non ki kulə sa ki nja'a'ti ka m'in m'asi tuti el†."

²⁶ «Ngannkon'm'gi ki ginn kaw'ti læ Abiraham, ki nje ɓol Luwə ki dann'se'ti, in j'ingi ə Luwə ulə ki ta kaji kin rɔ'je'ti. ²⁷ De'gi ki nje kisi Jerujalem'ti ingi kibo'gi lə'de gəri de ki in Jeju kin el, taa gəri me ta'gi lə de'gi ki njekeltakita ki ta Luwə'ti, ki isi tudəi ki ndɔ kɔrkon'gi pəti kin el tɔ. Be ə loki gangi ta dɔ Jeju'ti, tɔlita ta'gi ki njekeltakita Luwə'ti ndangi. ²⁸ Ingəi nya madi kare ki asi kadi tɔli'ə el, nan dəji Pilati kadi tɔl'ɔ par. ²⁹ Loki tɔli kon nya'gi pəti ki ndangi me makitu'ti ɔjido'a ningə, adi risi'ə dɔ kagidəsi'ti

Ŧ **13:19** 13.19 Ndukun ki nja joo 7.1; Jojuwe 14.1 * **13:22** 13.22 21-22; 1 Samiyel 8.5, 19, 10.21, 13.14, 16.12 † **13:25** 13.25 Jan 1.20,27; Mat 3.11; Mrk 1.7; Luk 3.16

nanga, il'ə me bə ninn'ti‡. ³⁰ Nan Luwə ad'a ində taa dann njekoy'gi'ti. ³¹ Asi ndo ngayn ki te ki ro de'gi'ti ki in si'ə donangi Galile'ti nu, ə rei si'ə biti Jerujalem'ti, ingi kin ə in nje mannaji li'ə ki non bulə de'gi'ti§. ³² J'in kaa j'isi j'ilə'se mbər Poyta ki maji kin to. Poyta ki maji ki in ta kun mindi ki Luwə un ndu'ne do'ti adi baw'je'gi. ³³ Luwə tolta kun mindi kin ki ro'ta'ti j'in ngann de'gi ki gorow te ki adi Jeju te lo koy'ti toki ndangi me makitu Pa'gi'ti eyina:

“In Ngonn'm,
ki m'oj'i bone*.”

³⁴ «Luwə ad'a ində taa lo koy'ti um ad'a ndum me bə ninn'ti el, toki el'n ene:

“M'a m'adi'se nya,
Ki m'un mindi'm do'ti m'adi Dabidi,
Ki in nya ki asi kadi awi ki kunme do'ti†.”

³⁵ «In tado kin ə, el'n me makitu'ti lo madi'ti bay ene: “A inyə njekulə lə'i ki ar njay kadi ndum bə ninn'ti el‡.” ³⁶ Nan Dabidi, loki ra kulə dokagilo'ti lə'ne kigo kojitara'ti læ Luwə ningə, oy adi duwi'ə gədi kaw'a'gi'ti, ningə ndum me bə ninn'ti. ³⁷ Nan in ki Luwə ad'a ində taa lo koy'ti ndum me bə ninn'ti el.

³⁸ «Kadi gəri maji ngannkon'm'gi, toki in ki takul'ə ə isi iləi'se mbər ki ojido k'inyə go majel ko, ki təl de ki dana takum Luwə'ti ki asi kadi ingəi me ndukun'ti læ Moji el. ³⁹ In ki takul'ə to ə, re de ki un me'ne ningə, Luwə təl'ə de ki dana

‡ 13:29 13.29 28-29; Mat 27.22-23, 57-61; Mrk 15.13-14,42-47; Luk 23.21-23, 50-56; Jan 19.15, 38, 42 § 13:31 13.31 1.3 * 13:33 13.33 Pa'gi 2.7 † 13:34 13.34 Ejay 55.3 ‡ 13:35 13.35 Pa'gi 16.10

takum'ne'ti. ⁴⁰ Tado in kin ə, kadi oyi go rə'se maji nan to ta ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli kin ta'a təl də'se'ti:

⁴¹ De'gi ki njekeltakita Luwə'ti eli eyina:

“In nje kəji rə'se,

Kadi oyi go rə'se maji,

A oyi nya ki a əti'se bəl biti kadi a gotoi kə.

Tado dəkagilo'ti lə'se, m'a m'ra nya madi.

Nya ki re de ɔr'se poy'o ka, a uni me'se də'ti elʒ.”»

⁴² Loki Pol in ki Barnabasi isi tei taga ningə, dəji'de kadi ndə kərkon ki gogi ə kadi təli rei ndoi'de ta kin bay. ⁴³ Loki bulə Njekawnan'gi sananyinan ningə, Juwipi'gi ki de'gi ki təli Juwipi'gi ki nje bəl Luwə, dani Pol ki Barnabasi, a wali nan ta se'de. Ningə Pol ki Barnabasi uləi dingəm me'de'ti kadi uwəi rə'de ba me memaji'ti læ Luwə kin.

Pol ki Barnabasi yəti rə'de ki rə ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi

⁴⁴ Ndə kərkon'ti ki gogi ningə, bulə de'gi ngayn ki me bebo'ti kawinan ki nan'ti kadi n'oyi də ta læ Burəbe. ⁴⁵ Loki Juwipi'gi oyi bulə de'gi ningə, ni ra'de adi taji Pol, ə eli ta'gi ki majel ndəri ta li'ə. ⁴⁶ Pol ki Barnabasi eli'de ki me ki tinyi kati eyina: «In ingi ə kadi j'ilə'se mbər ta læ Luwə kin kete, nan toki mbəti ə oyi toki ingi asi ta kaji ki biti ki non'ti el, j'a ji təl ji yəti rə'je ki rə ginn de'gi'ti ki in Juwipi'gi el'ti. ⁴⁷ Tado Burəbe lə'je un ndu'ne adi'je ene:

“M'indəi kadi in kunji tado ginn de'gi ki donangi'ti,

Ki kadi aw ki ta kaji biti ki doboy donangi'ti*.”»

⁴⁸ Loki ginn de'gi ki in Juwipi'gi el oyi do ta kin ningə, rai ronel ngayn do'ti, adi uləi toji do ta'ti lə Burəbe, adi de'gi pəti ki Luwə mbəti'de tado kaji ki biti ki non'ti, uni me'de. ⁴⁹ Ta lə Burəbe sanan ki donangi ki Antiyosi'ti ki ta'a ba. ⁵⁰ Nan Juwipi'gi suləi dene'gi ki in dene'gi ki njetəbar ki me be'ti, ki nje kosikurə Luwə, ki de'gi ki boi ki me be'ti adi indəi kum Pol ki Barnabasi ndoo, ningə tuwəi'de me be'ti lə'de ko. ⁵¹ Pol ki Barnabasi indəi bu ki nja'de'ti ki do be'ti lə'de ningə, ətə ai me be'ti ki Ikoniyo†. ⁵² Ki ro njendo'gi'ti lə Jeju ə, ro'de nəl'de ngayn, taa Ndil Luwə kaa rosi me'de to.

14

Pol ki Barnabasi me be'ti ki Ikoniyo

¹ Loki Pol ki Barnabasi awi Ikoniyo'm'ti, awi me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki Ikoniyo'm'ti to. Awi eli de'gi ta lə Luwə ki ra adi de'gi ngayn ki in Juwipi'gi ki nje ki in Gireki'gi uni me'de adi Luwə. ² Nan Juwipi'gi madi ki nje me ngan, indəi taa ki majel me de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, suləi'de do ngannkon'gi'ti. ³ Be kaa, Pol ki Barnabasi sii Ikoniyo'm'ti ndo banyi banyi. Eli ta lə Luwə ki me ki tinyi kati, indəi togi'de do Burəbe'ti ki mannaji do memaji'ti li'ə ki isi iləi mbər'ə, adi'de togi adi rai nyakoji'gi ki nya'gi ki əti bol. ⁴ Lo kin'ti, de'gi ki me bebo'ti gangi nan lo joo,

* **13:47** 13.47 Ejay 49.6 † **13:51** 13.51 Marki 6.11

nje ki madi'gi in go Juwipi'gi'ti, nje ki nungi in go njekawkulə'gi'ti to. ⁵ Nje ki in Juwipi'gi el, ki nje ki in Juwipi'gi ki kibo'gi læ'de indəi dɔ rɔ'de dana kadi n'adi kon Pol in ki Barnabasi, kadi n'tiləi'de ki mbal n'toli'de. ⁶ Nan Pol ki Barnabasi oyi ta kin, adi anyinan awi iyəi rɔ'de bebo'gi'ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngann lo'gi ki gidi'ti. ⁷ Lo'gi'ti kin kaa, iləi mbər Poyta ki maji səm'ti to.

Pol ki Barnabasi me be'ti ki Lisitir

⁸ Me be'ti ki Lisitir, dingəm kare ki nja'a oy ta ginn'ə'ti isi non. Nja'a oy lo koj'o'ti nu, adi njiyə nja kare el. ⁹ Ə ndɔ kare, ur mbi'ne isi oo'n ta ki Pol ra el. Ningə, Pol uwə kum'ne ki dɔ'a'ti oo'ə'n ba, ningə oo kadi aw ki kunme ki kadi ingə'n kaji. ¹⁰ Lo kin'ti, Pol el'ə ta ki tɔgi'ne ene: «In, ra taa dɔ nja'i'ti!» Ningə Dingəm uwə nangi ra ta, ra njiyə.

¹¹ Lo ki bulə de'gi oyi nya ki Pol ra kin ningə, uni ndu'de ki taa, elita ki ta Likawoni eyina: «Oyi, luwə'gi təli rɔ'de de'gi'ti, rei uri nanga dann'je'ti.» ¹² Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol «Ermesi» tɔ, tado Pol ə in njekelta. ¹³ Njekujənyamosi kadikare læ Jəsi, ki isi ta lo'ti taga gidi bebo'ti, re ki baw mangi'gi ki dɔi nya'gi ki ndolo rɔ'de'ti. Re se'de, ningə, ndu'de in nan'ti ki bulə de'gi, kadi n'iləi mosi n'adi Pol ki Barnabasi. ¹⁴ Nan loki, njekawkulə'gi, Pol in ki Barnabasi oyi poyta kin, gangi ku rɔ'de'ti, ə anyinan ki rɔ bulə de'gi'ti, uni ndu'de ki taa, eli'de eyina: ¹⁵ «Madi'je'gi, ra bann ə ra rai nya be wa? J'in kaa j'in de'gi to ingi be tɔ, ningə, re

j'ilə'se mbər Poyta ki maji ningə, in kadi inyəi kagi yo'gi ki nda'de goto ki isi rai'de, ə kadi təli rə'se go Luwə'ti ki nje kisi kumngayira, Luwə ki njera dōran ki dōnangi ki nya'gi pəti ki me'ti*.
¹⁶ Dəkagilo'gi'ti ki dər kete, Luwə inyə de'gi pəti adi uni row ki me'de ndigi. ¹⁷ Be kin kaa inyə ta tōji memaji lə'ne el: Ulə ki mann ndi dōran'ti adi'se ge, adi'se dəkagilo ki maji adi ingəi kandi nya ge, adi'se nyakuso ki to mbar ge, adi rōnel rosi me'se ge.» ¹⁸ Ta'gi ki eli kin kaa, ngan se'de ngayn kadi ɔgi bulə de'gi kilə mosi nanga kadi'de.

¹⁹ Lo kin'ti, Juwipi'gi ki in Antiyosi ki Pisidi'ti, ki Ikoniom, rei, suləi bulə de'gi kakin, buki'de go'de'ti, adi tiləi Pol ki mbal kadi n'təli'ə, ə ndōri'ə, awi si'ə, iləi'ə gidi be'ti, oyi eyina oy.
²⁰ Nan loki njendo'gi kawinan ki dō'a'ti, ində taa, təl aw me bebo'ti gogi. Ningə lo ti go'ti, in ki Barnabasi awi ki Dərbi'ti.

Pol ki Barnabasi təli gogi ki Antiyosi'ti ki Siri

²¹ Loki Pol ki Barnabasi iləi mbər Poyta ki maji Dərbi'ti, de'gi ngayn təli njendo'gi læ Kirisiti. Ningə ingi, təli uni dō nja'de, tei Lisitir ki Ikoniom, ki Antiyosi ki Pisidi'ti. ²² Uləi dingəm me njendo'gi'ti, adi'de ta kōji kadi uwəi tōgi'de ba me kunme'ti lə'de. Ningə, rai dō'ti non eli'de eyina: «In ki kon ki ngayn ə j'a j'oo'n Konbe læ Luwə.» ²³ Pol ki Barnabasi indəi ngatōgi'gi dō Njekawnan'gi'ti pəti ki tei dann'de'ti. ɔgi rə'de nyakuso, elita ki Luwə, ə go'ti, inyəi'de ji Burəbe'ti ki uni me'de adi'ə. ²⁴ In non,

* **14:15** 14.15 Tekitaga 20.11; Pa'gi 146.6

indəi me be ki Pisidi gangi, awi tei Pampili'ti†. 25 Iləi mbər poyta læ Luwə me be'ti ki Perji, ə awi tei ta ba'ti ki Atali. 26 Lo kin'ti non, uni tokibo kaw Antiyosi'ti. Antiyosi ki in be ki ndəki njekərnnon Njekawnan'gi ki me'ti, inyəi'de ji Luwə'ti. Inyəi'de ji Luwə'ti kadi memaji li'ə in də'de'ti tado kulə ki in lo ra'a'ti kin. 27 Loki tei Antiyosi'ti, kawi Njekawnan'gi, eli'de nya'gi pəti ki Luwə un'de ra'n. Ɔji'de te ki Luwə te tarow kunme adi de'gi ki in Juwipi'gi el. 28 Sii ki njendo'gi dəkagilo ngayn Antiyosi'ti.

15

Kingə nan ki Jerujalem də ta kujə məti'ti

1 De'gi ki nan'gi in Jude'ti rei Antiyosi'ti ndoi ngannkon'je'gi nya eyina: «Kin ə re adi ujəi məti ki kigo ndu'ti læ Moji el ə, a ingəi kajə el*.» 2 Nyando kin re ki ta kasi nan el, ki gaki nan kibo ngayn mbunə njendo'ə'ti ki Pol ki Barnabasi. Lo kin'ti non be, uni ta'de kadi Pol ki Barnabasi, nan'ti ki ngannkon'gi madi, awi Jerujalem'ti ingəi njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi tado ta kin. 3 Njekawnan'gi ki Antiyosi adi'de nya ki kadi ra se'de də row'ti. Uni row, tei Penesi'ti in ki Samari, eli de'gi kigo'ə go'ə, gorow ki de'gi ki in Juwipi'gi el təli uni me'de adi Kirisiti. Ta kin adi rənel ngannkon'gi pəti. 4 Loki rei tei Jerujalem'ti, Njekawnan'gi ki njekawkulə'gi, ki ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi uwəi'de ki rə'de'ti. Pol ki Barnabasi eli poy nya ki Luwə ra se'de adi'de oyi. 5 Nan de'gi ki nan'gi,

† 14:24 14.24 13.14 * 15:1 15.1 Lebitiki 12.3

ki uni me'de dann Parisi'gi'ti uni ta eli eyina: «Maji kadi de'gi ki in Juwipi'gi el, adi'de ujəi mət'i'de ə ngəmi go ndukun'gi læ Moji bay tɔ taa.» ⁶ Lo kin'ti, njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi kawinan kadi indəi manji ta kin. ⁷ Loki manjinan ta adi ndan'de ngal, ə Piyər osi nangi ində taa el'de ene: «Ngannkon'm'gi, toki in gəri, in mayinu ə Luwə mbəti'm dann'se'ti kadi m'ilə mbər Poyta'ti ki maji rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, kadi oyi ə uni me'de. ⁸ Luwə ki gər me de'gi, mannaji lə'de maji ki gorow Ndil Luwə ki adi'de toki adi'n'je be tɔ†. ⁹ Ingi ə j'in tɔ, Luwə ɔr kum'de dana el, tadɔ in ki takul kunme læ de ə Luwə adi ngarme de ari'n njay. ¹⁰ Ningə ki ngəsi sine kin, tadɔ ri ə isi sangi ta Luwə ki jugi ki iləi mindi njekunme'gi'ti wa? Nya ki j'inbe eke baw'je'gi ka j'awi ki təgi kadi j'oti el. ¹¹ Nya ki j'uni me'je dɔ'ti ə to kin: In ki takul memaji læ Burəbe Jeju ə nyi j'ingəi kaji, j'in ki j'in Juwipi'gi, kah'a'ti lə'de in Juwipi'gi el kakin tɔ.»

¹² Ningə, de'gi pəti uti ta'de, uri mbi'de kadi oyi dɔ ta læ Barnabasi ingi ki Pol ki ra eli'de ɔjido poy nyakəji'gi ki nya'gi ki əti bol'gi ki Luwə ra'de ki takul Pol ingi ki Barnabasi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el. ¹³ Loki iləi ta nanga ningə, Jaki un ta el ene: «Ngannkon'm'gi, uri mbi'se oyi ta lə'm ngəsi ne‡. ¹⁴ Simon ində taa el'je ne, adi j'oyi row ki lo tunginn'ə'ti inbe nu, Luwə ində'n kum'ne go'ti maji, kadi ɔr de'gi ki nan'gi dann de'gi'ti ki in Juwipi'gi el, ində'de dangi to de'gi lə'ne. ¹⁵ Ta'gi læ de'gi ki njekeltakita Luwə'ti osi

† 15:8 15.8 7-8, 10.44, 11.15 ‡ 15:13 15.13 12.17

go nan'ti lo kareba ki ta kin. Tado ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina:

16 “Go nya'gi'ti kin, m'a m're kadi m'ra kəy læ Dabidi ki budi kin rangi.

M'a m'ra in ki sigi gogi, m'a m'ra tor'o'ti gogi to, M'a m'ində taa gogi.

17 Tado kadi ndəgi de'gi sangi Burəbe, Adi in ginn de'gi pəti ki uni to'm do'de'ti.

Burəbe elta kin be.

18 Burəbe ki nje te ki ginn nya ki ində do'a nan'ti mayinu adi de'gi gəriŞ.”

19 «In tado kin ə, m'in m'oo maji ngayn kadi j'iləi kagi non de'gi'ti ki in Juwipi'gi el el, ki uni me'de adi Luwə. 20 Adi ji ndangi makitu par j'adi'de kadi njenyi ki ro'de lo kuso da ki de ilə kadikare'ti adi yo'gi el, kadi sangi nan lo kaya'ti el, kadi so'i da ki de mbir m'ində el, kadi so'i mosi da el to*. 21 Nga ningə, ulə ngirə mayinu biti bone, de'gi ki njendo madi'de'gi ndukun læ Moji in me bebo'gi'ti kare kare, num ndo kare kare ki in ndo kərkon læ Juwipi'gi, de'gi a tudəi ndukun kin me kəykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi to.»

Makitu tado kulə'n kadi njekawnan'gi ki Antiyosi

22 Be ə, ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi, ki njekawkulə'gi ki Njekawnan'gi, ndigi kadi n'mbəti de'gi ki nan'gi dann'de'ti kadi ori tor'de dani Pol ingi ki Barnabasi awi se'de Antiyosi'ti. Mbəti Judasi ki bari'ə nan Barsabasi in ki Silasi.

Ş 15:18 15.18 16-18; Amosi 9.11-12 * 15:20 15.20 Tekitaga 34.15-16; Lebitiki 17.10-16; Lebitiki 18.6-23

In joo pəti, ngannkon'de'gi tai me'de maji. ²³ Ta ki ndangi Makitu'ti adi'de ə to kin:

«J'in njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi, ji ndangi makitu kin j'adi'se in ngannkon'je'gi ki sii bebo Antiyosi'ti ki donangi'gi ki Siri'ti ki Silisi ki in ginn koji læ Juwipi'gi el, ji ra'se lapiya. ²⁴ J'oo poy de'gi madi in dann'je'ti ne awi rə'se'ti tuji me'se, təli sese gogi ki ta'gi lə'de, ningə in ingi ə j'ulə'de el. ²⁵ Be ə, j'oyi maji kadi j'ində ta'gi nan'ti kareba ji mbəti de'gi j'ulə'de ki rə'se'ti, nan'ti ki Barnabasi ki Pol ki in njendigi'gi lə'je. ²⁶ In ki iləi rə'de kə tado tə Burəbe lə'je Jeju Kirisiti. ²⁷ In kin ə, j'ulə'n Judasi ki Silasi. De'gi ki joo kin a eli'se nya'gi kin ki ta'de. ²⁸ Tado in Ndil Luwə num, j'inbe num, j'uni ndu'je kadi de ində nya ki rangi gidi nya'ti ki in nya ki nda'a to'ti kin, də'se'ti ki təgi el nga. ²⁹ Ningə nya ki kadi rai ə to kin: kadi səi da ki de ilə kadikare'ti adi yo'gi el, səi mosi da el, səi da ki de mbir m'ində el, sangi nan lo kaya'ti el. Pəti toi be ningə, a rai nya ki maji. Tai lapiya lə'je j'in ngannkon'se'gi.»

³⁰ Inyəi nje ki mbəti'de adi awi Antiyosi'ti. Loki awi tei Antiyosi'ti, kawi njekunme'gi ki nan'ti, ə uləi makitu kakin ji'de'ti. ³¹ Loki tudəi makitu kakin ningə, rə'de nəl'de ngayn tado ingəi ta'gi ki adi'de təgi me'ti. ³² Toki Judasi ki Silasi inbe'gi in njekeltakita Luwə'ti, uni dəkagilo ngayn uləi dingəm me ngannkon'gi'ti, mbisəi nja'de me kunme'ti. ³³ Sii se'de dəkagilo nden ə, ngannkon'gi uwəi ji'de, indəi'de ta row'ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə

njekulə'de'gi'ti gogi. ³⁴ [Nan Silasi oo maji ngayn kadi n'isi Antiyosi'ti].

³⁵ Pol ki Barnabasi sii Antiyosi'ti, nan'ti ki ndəgi de'gi ki rangi, ndoi de'gi, iləi'de mbər Poyta ki maji læ Burəbe.

Pol ki Barnabasi inyəi nan

³⁶ Nden go'ti, Pol el Barnabasi ene: «Adi ji təli j'uni dɔ nja'je me bebo'gi'ti pəti ki j'elita læ Burəbe səm'ti kin, ə ji gon ngannkon'je'gi j'oo ke təli toi bann wa?» ³⁷ Lo kin'ti, Barnabasi ndigi kadi Jan Marki aw se'de. ³⁸ Nan Pol oo kadi in low'ə'ti el kadi Jan Marki ki ndəki inyə'de Pampili'ti, um aw se'de lo kaw kulə'ti el kin, kadi aw se'de bone bay†. ³⁹ Mindi kasinan el ki bo ngayn to dann'de'ti adi inyəi nan non be. Barnabasi un Jan Marki, ə uni tokibo aw ki Sipir'ti. ⁴⁰ Nga Pol ə un Silasi ə awi. Ngannkon'je'gi inyəi'de ji Burəbe'ti. ⁴¹ Pol njiyəi dɔnangi Siri'ti ki dɔnangi Silisi'ti uləi dingəm me Njekawnan'gi'ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

¹ Pol re te Dərbi'ti, go'ti aw Lisitir'ti. Lo kin'ti ə, ingə njendo kare ki to'a nan Timote. Kon'a in njekunme ki in Juwipi, ə baw'a in Gireki to*. ² Ngannkon'je'gi ki Lisitir ki Ikoniyom elita li'ə maji ngayn. ³ Adi Pol ndigi kuwə ji'ne'ti kaw si'ə. Be ə, aw si'ə ujə mət'ɔ, tado Juwipi'gi ki rai be lo'gi'ti kin, gəri'ə bəti

† 15:38 15.38 13.13 * 16:1 16.1 14.8,21

kadi baw'a in Gireki. ⁴ Bebo'gi pəti ki tei'ti, oji ngannkon'de'gi ndukun'gi ki njekawkulə'gi ki ngatəgi'gi læ Njekawnan'gi ki Jerujalem'ti uni. Ningə eli'de kadi rai go ndu'gi'ti kakin. ⁵ Njekawnan'gi ingəi təgi me kunme'ti læ'de, ningə kər'de in do mad'a'ti ki ndo'gi ndo'gi.

Pol aw Maseduwann'ti

⁶ Ndil Luwə ɔgi'de kiləmbər Poyta ki maji ngann be'gi'ti ki Aji. Adi ɔti non, indəi dənangi Piriji ki dənangi Galasi dəri. ⁷ Loki rei tei ndəkba ki Misi, sangi row kadi n'awi Bitini'ti, nan Ndil Jeju ɔgi'de row. ⁸ Be ə, indəi dənangi ki Misi gangi, awi tei ta ba'ti ki Tirowasi. ⁹ Low'ə'ti kin ə, kondə ə, Pol oo de kare ki Maseduwann'ti me ndil'ti re ra do'a'ti. De kakin el Pol ene: «Nja'i ba, re Maseduwann'ti ra se'je.» ¹⁰ Go nya k'oo me ndil'ti læ Pol, tanan'ti non, ji sangi row kadi j'aw Maseduwann'ti, tado ji gər maji toki Luwə inbe ə bər'je kadi j'aw j'iləmbər Poyta ki maji səm'ti. ¹¹ J'al to Tirowasi'ti non, ə j'osi ji te do dor Samotirasi'ti. Lo ti go'ti ningə, ji te Neyapolisi'ti. ¹² J'in low'ə'ti non, j'aw Pilipi'ti, ki in bebo ki dəkete ki dənangi'ti ki Maseduwann, ki in ginn konbe'ti ki Rəm. J'isi non, ji ra ndo'gi asi tati. ¹³ Ningə ndo kərkon'ti læ Juwipi'gi, ji te gidi bebo'ti taga, kadi j'aw kadi mbo'ti. J'aw'ti tado ji mərta kadi j'a j'ingə lo kelta ki Luwə səm'ti. Loki j'aw ningə, j'isi nanga rə dene'gi'ti ki kawinan low'ə'ti, j'el'de ta. ¹⁴ Dann dene'gi'ti kakin, in ki kare isi non, tə'a nan Lidi. In dene ki bebo'ti ki Tiyatir. In nje law ta ku ki kər njir njir. Ningə in de ki nje bol Luwə tə. Si oo ta, ə Burəbe te ngarme'ə, adi ində mbi'ne maji go ta'gi'ti ki

Pol isi el. ¹⁵ Nga a adi ra'a batəm nan'ti ki nje ki me kəy'ti li'ə. Ningə ɓar'je kadi j'aw ɓe lə'ne ene: «Kin ə re oyi m'in kadi m'in njekunme kadi Burəɓe ə, rei sii ɓe lə'm.» Ra dɔ ta'ti kin ngan, kadi ji ndigi go'ne'ti.

Uwəi Pol in ki Silasi dangay'ti Pilipi'ti

¹⁶ Nɔɔ kare ji isi j'aw ki lo kelta'ti ki Luwə ə, dene ki nje ra kuləɓər me kəy'ti kare re ingə'je. Dene kin aw ki ndil ndonte, adi loki ində gara ə, ingə'n nya ngayn adi ɓe'ne'gi. ¹⁷ Un go'je ki Pol ə, elta ki ndu'ne ki boi ene: «De'gi ki rai kam in njekuləɓər'gi læ Luwə ki nje kisi dɔ nya'gi'ti pəti. Rei ra iləi'se mbər row kaji.» ¹⁸ Dene ra nya kin be ndɔ'ne banyi banyi go'je'ti. Be ə, ta tɔlta'a'ti, wongi ra Pol dɔ'a'ti, adi təl ta'ne el ndil ki isi me dene'ti kakin ene: «Me tɔ Jeju Kirisiti'ti, m'un ndu'm kadi te kɔ me'ə'ti.» Ningə tanan'ti non, ndil te kɔ me dene'ti.

¹⁹ Loki ɓe'ə'gi oyi kadi nyakingə nya lə'de ki indəi me'de dɔ'ti, ka ginn'ə gangi ə, uwəi Pol ki Silasi awi se'de tambalo'ti, non nje konɓe'gi'ti.

²⁰ Awi se'de non njegangi ta'gi'ti eli'de eyina: «De'gi ki oyi'de kam in Juwipi'gi, ə rei ki ndu ki majel me ɓebo'ti lə'je. ²¹ Rei ki nya jibəɓe'gi ki j'in de'gi ki Rəm'ti, sɔw dɔ'je el, kadi to ji taa, ji ra'n kulə.» ²² Bulə de'gi indəi, ɓuki nan dɔ Pol'ti ki Silasi. Ningə, njegangi ta'gi, adi nginyəi ku rɔ'de'ti, tindəi'de ki gəl. ²³ Loki indəi'de maji ə, awi ɓuki'de dangay'ti, ningə adi ndu njengəm dangay'gi kadi ngəmi'de maji.

²⁴ Loki njengəm dangay'gi ingə ndu kin be ə, aw

se'de kəy dangay'ti ki duni nu, taa ulə kangila nja'de'ti.

²⁵ Kondə dann lo'ti, Pol ki Silasi elita ki Luwə, osi pa uləi təji də Luwə'ti, ə ndəgi dangay'gi oyi ndu'de. ²⁶ Ningə, ki kum ki kində jipi, dənangi yəki ki təgi'ne ngayn. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay kaa in baki baki. Ningə tanan'ti non, takəy'gi tei num, kulə gindi'gi ki dəi dangay'gi pəti kaa tuti num tə. ²⁷ Lo kin'ti non, njengəm dangay'gi ində də bi'ti. Loki ində taa də bi'ti ə oo takəy'gi rai tagira, oo ene dangay'gi anyinan wa, adi or kiyərə lə'ne kadi to n'təl'n rə'ne kə. ²⁸ Ə Pol un ndu'ne ki taa ngayn el'ə ene: «Tuji rə'i el, nan j'isi ne pəti.» ²⁹ Lo kin'ti, njengəm dangay'gi dəji por, ə nagi rə'ne ur kəy, osi non Pol'ti ki Silasi ki rə dadi. ³⁰ Go'ti, adi'de tei taga, ningə dəji'de ene: «Be'm'gi, in ri ə kadi m'ra ə m'a m'ingə'n kaji wa?» ³¹ Ə eli'ə eyina: «Un me'i adi Burəbe Jeju, ə a ingə kaji in ki nje ki me kəy'ti lə'i.» ³² Lo kin'ti, iləi'ə mbər ta lə Burəbe, nan'ti ki nje ki me kəy'ti li'ə. ³³ Dann kondə'ti inbe kin non, njengəm dangay'gi aw ki Pol in ki Silasi, togi do'gi lə'de, ə kalangi ba go'ti, adi rai'ə batəm nan'ti ki de'gi ki me kəy'ti li'ə. ³⁴ Go'ti, təl aw se'de me kəy'ti lə'ne, adi'de nyakusə soi, rai rənel me kəy'ti tadə kun ki uni me'de adi Luwə.

³⁵ Loki lo ti ningə, njegangi ta'gi uləi paja'gi lə'de ki rə njengəm dangay'gi'ti eyina: «Inyə de'gi kin adi awi.» ³⁶ Ə njengəm dangay'gi re el Pol ta kin ene: «Njegangi ta'gi eyina kadi m'inyə'se madi awi, ene tei awi lo lə'se ki lapiya.» ³⁷ Nan Pol el paja'gi ene: «J'in de'gi

ki Rəm'ti tɔ†, ə adi de'gi indəi'je takum bulə de'gi'ti, ki kanji gangi ta dɔ'je'ti. Ə go'ti, buki'je dangay'ti be par tɔ. Ningə ngosine, inyəi'je taa kidi kuwə be par wa? A in be el! Adi inbe'gi rei ki rɔ'de inyəi'je taa!»³⁸ Ə paja'gi təli ki ta kin awi rɔ njegangita'gi'ti, adi bol ra njegangi ta'gi ngayn. Bol ra'de, loki oyi kadi Pol in de'gi ki Rəm'ti.³⁹ Be ə, indəi, rei rɔ'de'ti, dəji'de mesol, ə inyəi'de kadi awi, ə dəji'de kadi tei me bebo'ti kin kɔ nga.⁴⁰ Loki Pol in ki Silasi tei dangay'ti ə, awi be læ Lidi. Awi oyi ngannkon'gi ki njekunme'gi, uləi dingəm me'de'ti ə awi.

17

Pol ki Silasi me be'ti ki Tesaloniki

¹ Pol in ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangi, ə awi tei Tesaloniki'ti. Ningə Tesaloniki'ti, Juwipi'gi awi ki lo kəykawnan læ'de non.² Be ə, Pol awi'ti, toki isi ra'n ki lo'gi pəti. Asi ndɔ kɔrkon mutə go nan'ti, Pol manjinan ta ki Juwipi'gi dɔ ta'gi'ti ki me Makitu'ti læ Luwə.³ Ɔr'de ginn ta'gi, tɔji'de adi gəri toki, makitu læ Luwə el kadi Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a oy, ə go'ti, a ində taa dann njekoy'gi'ti. Ningə, Pol el'de toki in darɔ Jeju inbe ki n'isi n'el'de mbər ta li'ə kin ə in Kirisiti.⁴ Juwipi'gi ki nan'gi, ta kin ra kulə rɔ'de'ti, adi indəi rɔ'de nan'ti ki Pol ki Silasi. Bulə Gireki'gi ki nje kɔsikurə Luwə ki dene'gi ngayn ki in dene ki nje tɔbar'gi kaa indəi rɔ'de nan'ti se'de tɔ.⁵ Ə lo kin'ti, jangi ra Juwipi'gi, adi kawı de'gi ki ra uləi lo ki gorow

† 16:37 16.37 22.25-29, 23.27

kare, adi ɔsi dɔ de'gi nan'ti, rai ndu ki me be. Awi tei me kəy'ti lə Jason, sangi Pol ki Silasi kadi n'uwəi'de, n'awi se'de taga, non bulə de'gi'ti. ⁶ Nan loki ingəi'de el, uwəi Jason ki ngannkon'gi ki madi'gi, awi se'de non njegangi ta'gi'ti. Ningə elita ki ndu'de ki boi eyina: «De'gi ki tuji donangi ki ta'a ba kaa, rei tei ne. ⁷ Rei ə, Jason uwə'de rɔ'ne'ti be lə'ne. De'gi kin pəti, nya ra'de in nyara ki ɔsi ta ndukun'gi lə Nje konbe ki bo Sejar. In eli toki ngar madi ki rangi in non tɔ'a nan Jeju.» ⁸ Ta kin adi wongi bulə de'gi ki njegangi ta'gi, ⁹ adi uwəi Jason ki ndəgi njekunme'gi adi ugəi nar bay taa inyəi'de taa.

Pol ki Silasi me be'ti ki Bere

¹⁰ Loki lo ene n'gonyi par ə, ngannkon'gi adi Pol ki Silasi awi Bere'ti. Lo ki rei tei Bere'ti ə, awi kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. ¹¹ Juwipi'gi ki Bere'ti, awi ki mərta ki maji ngayn utə nje ki Tesaloniki'ti. Taai ta lə Luwə ki ndigi ra ki maji ngayn. Ndəri ginn ta lə Luwə ki ndo'gi pəti, kadi n'oyi ke ta'gi ki Pol eli'de kin in ta ki rɔta'ti inbe. ¹² Be ə, ngayn'gi dann'de'ti uni me'de, taa dann Gireki'gi'ti, dene'gi ki nje tɔbar, ki dingəm'gi ngayn uni me'de tɔ.

¹³ Nan loki Juwipi'gi ki Tesaloniki'ti, oyi kadi Pol isi iləmbər ta lə Luwə Bere'ti non ningə, təli awi go'de'ti bay, awi suləi bulə de'gi adi rai ndu. ¹⁴ Lo kin'ti ngannkon'gi, sangi row kalangi ba adi Pol aw ki kadi babo'ti. Nga ningə, Silasi ki Timote ə nanyinan Bere'ti. ¹⁵ Nje ki dani Pol, dani'ə biti, awi tei si'ə Atenn'ti. Nga a, loki isi təli, Pol adi'de ndu'ne kadi Silasi ki Timote rei kalangi ingəi'ne.

Pol me be'ti ki Atenn

¹⁶ Loki Pol isi nginə Silasi ki Timote, Atenn'ti hangal'a tuji tado yo'gi ki de'gi isi rai'de, rosi me bebo kin. ¹⁷ Pol manjinan ta'ti ki Juwipi'gi, ki de'gi ki nje kosikurə Luwə, me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, taa ki ndo'gi pəti, tambalo'ti, ki de'gi ki ingə'de. ¹⁸ Nje nyagər'gi ki bari'de Epikir'gi ki Sətoyisi'gi kaa manjinan ta'ti se'de to. Ə nje ki madi'gi eli eyina: «Nje ta'gi kam ta ri ə ra eli indəi ndu be wa?» Ningə nje ki nungi eli eyina: «To to nya ki in nje kelta ki do luwə'gi'ti ki mbah ə am.» Eli be tado oyi kadi Pol isi iləmbər Poyta ki maji læ Jeju num, isi iləmbər kində taa lo koy'ti num. ¹⁹ Be ə, uwəi Pol, awi si'ə rə njegangi ta'gi'ti, ə eli'ə eyina: «To kadi el'je ta do nyando'ti ki sigi ki isi ndo kin adi ji gər wa? ²⁰ Tado in isi el'je ta'gi ki mbi'je oo nja kare el, ə kadi ər ginn'ə maji adi j'oo.» ²¹ Ningə nya kare ki maji kadi in gər, de'gi ki Atenn'ti pəti, ki mbah'gi ki sii dann'de'ti, dəkagilo lə'de ki ngayn in tado k'el'n ta'gi ki sigi ə k'oo'n ta'gi ki mbah.

²² Lo kin'ti, Pol ində ra taa, dann njegangi ta'gi'ti, ə un ta el ene: «In de'gi ki Atenn'ti, m'oo kadi in de'gi ki, bar yo lə'se əti bol ki dum. Bari yo me nya'gi'ti pəti. ²³ Tado, loki m'njiyə me be'ti, m'oo nya'gi ki isi əsi məkəsi'se nanga non'de'ti. M'oo lo bar yo madi inbe bay ki indəi nya do'ti eyina in lo læ "luwə ki in gəri'ə el," ningə in ki isi əsi məkəsi'se nanga non'a'ti ki kanji gər'ə kakin ə m'nji m'ilə'se mbər ta li'ə. ²⁴ In Luwə ki njera dōran ki dōnangi ki nya'gi pəti ki me'ti, in ki in Be nje dōran ki dōnangi. In nje kisi me kəy'ti ki de ra ki ji'ne el. ²⁵ Taa aw ki

ndoo kadi de ra kulə madi ad'a el tɔ, tado in ə in nje kadi de isi kumngayira num, nje kadi de kon ki nya'gi pəti num tɔ*. 26 Ki de ki kareba be ə ində'n de'gi pəti adi taai dɔnangi. Ində dɔkagilo adi'de num, ində gangi lo kisi'de num tɔ. 27 Luwə ində nya'gi kin be kadi de'gi sangi'ə'n'ə. Dɔ maji ə a ingəi'ə me mam lo'ti lə'de. Ki rɔta'ti, Luwə in sanyi el ki de ki ra dann'je'ti. 28 Tado kisikidɔtaa lə'je in me ji'ə'ti. In ə in nje kadi j'odi rɔ'je, ki nje kadi ji isi kumngayira. In tado kin ə njegosita'gi lə'se ki madi'gi eli eyina: "J'in kaa j'in ngann'a'gi tɔ." 29 Ə re j'in ngann'gi læ Luwə ə, maji kadi j'oo Luwə kadi in de ki to to yo ɔr'gi, ki yo nar'gi ki de'gi lenyi'de, eke yo mbal'gi ki de'gi tɔli'de ki gosi ki dɔ'de'ti kin be el. 30 Luwə inyə go nya ki de'gi rai kete ki go lo gər'ə'ti el, dɔkagilo'ti ki gəri el ɓay kin kɔ, nan ki ngɔsine kin, Luwə iləmbər kadi de'gi pəti, ki lo'gi pəti, inyəi gorow njiyə'de ki majel kɔ. 31 Tado ɔr ndɔ kare ində non kadi to a gangi'n ta dɔ de'gi ki dɔnangi'ti ne pəti ki row ki dana. A gangi ta kin ki row lə de kare ki mbət'ə tado kulə kin, in toj'ɔ ki taga adi de'gi pəti gəri'ə ki row kində taa dann njekoy'gi'ti.»

32 Loki Pol elta kində taa lo koy'ti, ə osi mbi'de'ti ningə, nje ki madi'gi uwəi'ə kogi, ə nje ki nungi eli eyina: «J'a j'oo ta lə'i kin ndɔ ki rangi'ti.» 33 In be ə, Pol te'n dann'de'ti, aw. 34 Nan be kaa, ki madi'gi dann'de'ti nanyinan go Pol'ti, uni me'de adi Jeju Kirisiti. Dann'de'ti kin, Denisi ki in ki kare dann njegangita'gi'ti in se'de non, taa dene ki ɓari'ə nan Damarisi ki ndəgi

* 17:25 17.25 24-25, 7.48; 1Ngar'gi 8.27; Ejay 42.5

de'gi ki rangi kaa in se'de non tɔ.

18

Pol me be'ti ki Korenti

¹ Loki Pol in Atenn'ti ningə, aw Korenti'ti. ² Lo kin'ti non, ingə Juwipi kare ki tɔ'a nan Akilasi, ki ginn'ə in Pon'ti, in Itali'ti ki ne'ne Pirisil rei ngosine bay. Rei tado nje konbe kibo ki Rɔm'ti ki tɔ'a nan Kilodi un ndu'ne kadi Juwipi'gi pəti tei Rɔm'ti kɔ. Pol aw ingə Akilasi'gi non, ³ ningə toki kulə ki kadi rai ingəi nya in kulə ki kareba, adi in kulə koji ku ra kəy, Pol isi se'de, adi rai kulə kin nan'ti. ⁴ Ndo kərkon'gi pəti, Pol un ta, el me kəykawnan'ti lə Juwipi'gi. El ki kujə ki sangi kadi Juwipi'gi ki Gireki taai to ta ki rota'ti.

⁵ Nan loki Silasi ki Timote in Maseduwann'ti rei ingəi'ə*, Pol un dəkagilo lə'ne pəti tado k'elta lə Luwə. Tɔji Juwipi'gi kadi gəri toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə. ⁶ Nan Juwipi'gi tanyi'ə rɔ, taji'ə, adi Pol jəngi bu ku lə'ne ta de'ti, ə el'de ene: «Ta mosi'se in do'se'ti! M'ar njay. Ningə ki ngosine kin, de'gi ki in Juwipi'gi el ə m'a m'aw ki rɔ'de'ti nga.» ⁷ Be ə, Pol in non, aw be lə Titusi Jusitusi, ki in de kare ki nje kəsikurə Luwə, ki kəy li'ə ndunə nan ki kəykawnan lə Juwipi'gi. ⁸ Kirisipusi, ki in njekundo kəykawnan lə Juwipi'gi in ki de'gi ki me kəy'ti lə'ne ba pəti, uni me'de adi Burəbe. Taa de'gi ki Korenti ngayn, ki oyi ta lə Pol kaa uni me'de tɔ, adi rai'de batəm.

⁹ Ndo kare kondɔ, Burəbe el Pol ta me nii'ti ene: «Bol el, elta ki nonyi'ti, um uti ta'i el.

* 18:5 18.5 17.15

¹⁰ Tado m'in sə'i nan'ti, de madi kare ki a ulə ji'ne kadi ɔdi toki majel goto. De'gi ki in de'gi læ'm in ngayn me bebo'ti kin ne.» ¹¹ Be ə Pol isi'n Korenti'ti bal kare ki nanyi mehen, ndo'n de'gi ta læ Luwə.

Pol ra non Galiyon'ti

¹² Dɔkagilo'ti ki Galiyon in'n nje konbe ki Akay'ti, Juwipi'gi dɔi ta nan'ti dɔ Pol'ti, adi awi si'ə non nje gangi ta'gi'ti, ¹³ eyina: «De kam isi aw ki de'gi kadi ɔsi dɔ'de nanga non Luwə'ti, kigo ndukun'ti el.» ¹⁴ Pol ra kadi to n'el ta ningə, Galiyon un ta ta'ne'ti kete el Juwipi'gi ene: «Kin ə re in ta læ nya tɔl, eke ta læ majel madi ki ngan ngayn ə to be ə, re m'a m'oo ta læ'se, in Juwipi'gi. ¹⁵ Nan toki in ta ki manjinan'ti ki ɔjido ta'gi, ki tɔgi ki ndukun'gi læ'se ki sɔw dɔ'se kin ə, rai dann'se'ti non. M'in m'a m'gangi ta ki be kin el.» ¹⁶ Ningə tuwə'de lo gangi ta'ti kɔ. ¹⁷ Ə low'ə'ti non, de'gi pəti uwəi Sositenn ki in njekundo kəykawnan læ Juwipi'gi, tindəi'ə lo gangi ta'ti non, nan usi Galiyon nya kare dɔ'de'ti el.

Pol təl aw Antiyosi'ti

¹⁸ Pol təl isi Korenti'ti non dɔkagilo asi ta'ti bay. Ningə go'ti, inyə ngannkon'gi, ə un tokibo kaw ki Siri'ti, nan'ti ki Pisisil ki Akilasi. Pol adi ngisəi dɔ'a Sankire'ti, tado un mindi'ne adi Luwə†. ¹⁹ Awi tei Epeji, Pol inyə Pisisil ki Akilasi ə aw kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, manjinan ta'ti se'de. ²⁰ Juwipi'gi kin dəji Pol kadi isi se'de

† **18:18** 18.18 Kər Isirayel'gi 6.5-18

ndo'gi nden bay, nan Pol ndigi el. ²¹ Ningə loki ɔti isi aw el'de ene: «Ndo ki rangi, ə Luwə ndigi ə, m'a m'təl to m're rɔ'se'ti bay,» ningə inyə'de Epeji'ti ə in me tokibo'ti ə aw. ²² Ningə un to Epeji'ti, aw Sejare'ti. Lo ki te Sejare'ti, aw uwə ji Njekawnan'gi, ə un row aw Antiyosi'ti. ²³ Pol ra ndo'gi non nden, ə təl ilə dɔ'ne gogi. Aw te Galasi'ti ki Piriji'ti, adi tɔgi njendo'gi pəti.

Apolosi me be'ti ki Epeji ki me be'ti ki Korenti

²⁴ Juwipi kare ki tɔ'a nan Apolosi, ki in de ki ginn'ə in Alegijandiri'ti re Epeji'ti. In de ki bal ta to ta'a'ti, taa gər ta lə Luwə maji tɔ. ²⁵ Ndoi'ə row ta lə Burəbe, adi iləmbər ta lə Jeju ki rɔnel ki ngayn, ndo de'gi nya ki dɔ Jeju'ti ki gorow'ə'ti. Nan k'in ə, gər batəm lə Jan par. ²⁶ Ilə rɔ'ne, elta lə Luwə kəykawnan'ti lə Juwipi'gi ki me ki tinyi kati. Nan loki Pirisil ki Akilasi oyi'ə lo kelta'ti, bari'ə rɔ'de'ti, oji'ə gorow lə Luwə ar njay, adi'ə gər. ²⁷ Go'ti, ndigi kaw Akay'ti, ə ngannkon'je'gi ndigi dɔ'ti si'ə, adi rai makitu adi njendo'gi ki Akay'ti kadi uwəi'ə rɔ'de maji. Loki aw te Akay'ti, kigo memaji'ti lə Luwə, ra ki nje ki uni me'de adi Luwə ngayn. ²⁸ Tado dum dɔ Juwipi'gi ki tɔgi ta lə'ne, taga wangi takum de'gi'ti. Tɔji, ki ta lə Luwə ji'ne'ti, toki Jeju in Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə.

19

Pol in me be'ti ki Epeji

¹ Dɔkagilo'ti ki Apolosi in'n Korenti'ti, Pol ində dɔnangi ki mbal'gi in'ti ki dɔnangi Aji'ti gangi, ə re te Epeji'ti. Ingə njendo'gi lə Jeju ki nan'gi'ti

non. Adi dəji'de ene: ² «Loki uni me'se adi Jeju kin, ingəi Ndil Luwə wa?» Ə təli iləi'ə'ti eyina: «Jagi, k'oo ka j'oo kete kadi Ndil Luwə in non el.» ³ Pol təl dəji'de ɓay ene: «Batəm ki bann ə ingəi wa?» Eli eyina: «J'ingə batəm læ Jan Batisi.» ⁴ Be ə, Pol el'de ene: «Oyo, Jan ra batəm Isirayel'gi kadi tōri ndu'de dɔ majel'gi'ti lə'de. Ə təl el'de ɓay kadi to uni me'de adi de ki a re go'ne'ti non, adi de'ə kin in Jeju*.» ⁵ Loki oyi ta'gi kin ningə, adi rai'de batəm me tɔ Burəbe Jeju'ti. ⁶ Be ə, Pol ində ji'ne dɔ'de'ti, ə Ndil Luwə risi dɔ'de'ti. Ningə tunginn kadi elita ki ndonnta'gi ki dangi dangi num, ta elita ki ta Luwə'ti num tɔ. ⁷ Dingəm'gi pəti ki rai lo nya'gi'ti kin asi dɔgi gidə in joo. ⁸ Go'ti, asi nanyi mutə go nan'ti, Pol te ə aw kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, el'de ta ki me ki tinyi kati kibo. Iləmbər konbe læ Luwə, sangi uwə'de ki ta, kadi oyi to ta ki rɔta'ti kadi tai ta kin tɔ. ⁹ Nan Juwipi'gi ki nan'gi dann'de'ti me'de ngan, adi mbeti kadi uni me'de. Elita kidi nyando læ Pol ki oji gorow ta læ Burəbe kin takum bulə de'gi'ti. Be ə, Pol inyə'de ə ɔti aw ki njendo'gi me kəy ndo nya'ti læ de ki tɔ'a nan Tiranusi. Ningə ki ndɔ'gi kare kare pəti, ndo'de nya. ¹⁰ Nyando kin, Pol ra kul'ə asi ɓal joo. Be ə, ra adi Juwipi ki de'gi ki in Juwipi'gi el ki isi dɔnangi Aji'ti, oyi ta læ Burəbe. ¹¹ Luwə ra nyakoji'gi ki əti ɓol ki takul Pol. ¹² Adi, de'gi oyi ta ku'gi ki kare ki ta ku ki ji'ə ɔdi, awi ɔdi njemonyi'gi adi ingəi lapiya num, ndil'gi ki majel kaa anyinan kɔ num tɔ.

* **19:4** 19.4 Mat 3.11; Mrk 1.4,7-8

13 Juwipi'gi ki nan'gi ki nje njiyə kigo be'gi, kadi n'tuwəi ndil'gi ki majel, ingi kaa gei kadi n'bari tɔ Burəbe Jeju dɔ de'gi'ti ki in ginn tɔgi'ti læ ndil'gi ki majel tɔ. Adi eli eyina: «Me tɔ Jeju'ti ki Pol isi iləmbər ta li'ə, m'dəji'se kadi tei kɔ.» 14 De'gi ki njera nya be kakin, in siri. In ngann'gi læ Juwipi kare ki tɔ'a nan Seba ki in kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi. 15 Ndil ki majel təl ilə'de'ti ene: «M'gər Jeju, taa m'gər de ki in Pol tɔ, nan ingi, in nan'gi wa?» 16 Lo kin'ti, de ki ndil ki majel sii me'ə'ti kakin ində ur dɔ'de'ti uwə'de tɔsɔsɔ. Ningə ində'de kində ki de oo go madi'ne el, adi tei me kəy'ti ki kanyi ki rɔ'de kare, ki ku ki gangi rɔ'de'ti bati bati ki mosi. 17 De'gi pəti ki bebo Epeji'ti, ki Juwipi'gi nan'ti ki de'gi ki in Juwipi'gi el, gəri go nya ki ra nya kin maji. Ingi pəti bol ra'de, adi ɔsikurə Burəbe Jeju. 18 De'gi ngayn ki in njekunme'gi rei tɔrindu'de, ə eli kulə ra'de'gi ki majel ki taga non de'gi'ti. 19 Nje ki nan'gi ngayn dann njera mboli'gi'ti, rei ki makitu ra mboli'gi læ'de, kawi ki dɔnan'ti ə uləi por takum de'gi'ti. Ndogi se'de makitu'gi læ'de kin asi silə dər dɔ mi†. 20 In be ə, ki takul tɔgi læ Burəbe, ta læ Luwə sanan ki lo'gi'ti ki kete kete ki tɔgi'ne tɔ. 21 Go nya'gi'ti kin, Ndil Luwə ɔsi Pol adi un ndu'ne kadi n'aw bebo Jerujalem'ti. Dɔ row kaw'a'ti, ində dɔnangi Maseduwann ki Akay gangi. Ningə Pol el ene: «Re m'aw m'te bebo Jerujalem'ti ə, maji kadi m'aw m'oo dɔnangi Rɔm tɔ.» 22 Pol ulə ki njera si'ə kulə'gi joo, Timote ingi ki Erasi adi'de awi dɔnangi Maseduwann'ti. Ningə inbe, isi dɔnangi

† 19:19 19.19 Mrk 6.37

Aji'ti ba njaba bay.

Nya ki ra nya Epeji'ti

²³ Də'kagilo'ə'ti kin, ta kasi nan el kibo ngayn in do row ta'ti læ Burəbe me be'ti ki Epeji. ²⁴ De kare ki to'a nan Demetriyusi, in kodi ki njera ningə kasi'gi. In njera ngann kəy yo ki dene ki a bari'ə nan Artemisi. Kulə kin ra adi in soti ki njekulə'gi li'ə ngayn. ²⁵ Be ə, Demetriyusi kaw kodi'gi ki de'gi pəti ki isi ki do'de taa ki takul kulə kin nan'ti, ə el'de ene: «Madi'm'gi, in gəri kadi in ki takul kulə kin ə, j'isi j'ingəi nya maji. ²⁶ Ingi oyi ki kum'se taa ki mbi'se to, kadi in Epeji'ti ne par el, nan donangi Aji'ti ba pəti, ə dingəm ki to'a nan Pol kam təl do bulə de'gi basi. In el'de ene: “Kagi yo'gi ki de'gi rai ki ji'de in Luwə el.” ²⁷ In kulə'gi ki j'isi rai kin par ə de'gi a oyi to nya ki kare el, nan kəy læ luwə ki dene kibo ki in Artemisi kin kaa, de'gi a oyi'ə nya madi'ti el to. Lo kadi de'gi a eli eyina: “Artemisi in yo ki dene ki bo,” goto. Artemisi ki de'gi ki donangi Aji'ti ki ndəgi donangi ba pəti osikurə kin.» ²⁸ Loki kodi'gi oyi ta'gi kin ningə, wongi ra'de ngayn, adi tunginn kadi elita ki ndu'de ki boi eyina: «Artemisi læ Epeji'ti, in kibo.» ²⁹ Kalangi ba go'ti ningə, lo singə səkitə ki ta tat'a ba me bebo'ti. De'gi ndəri Gayusi in ki Arisitarki, de'gi ki Maseduwann'ti, ki in madi mbah læ Pol kum'de'ti, ə ngodi təl'de ki tambalo'ti. ³⁰ Pol ndigi kadi n'toji ro'ne bulə de'gi, nan njendo'gi ogi'ə. ³¹ Ningə basa madi Pol madi ki in de kibo ki donangi Aji'ti, uləi kulə ro'a'ti, eli'ə kadi aw tambalo'ti el. ³² Tambalo'ti,

nya ki to ar njay dō de'gi'ti goto: Ta'gi ki isi te ta de'gi'ti in ta'gi ki dangi dangi. Ningə de'gi ngayn dann madi'de'gi'ti gəri ginn nya ki kawinan el. ³³ De'gi ki nan'gi dann bulə de'gi'ti ɔri ginn nya ki ra nya kin adi Alegijandir ki Juwipi'gi indəi'ə to njekundo'de kin ad'a oo. Alegijandir ulə ji'ne taa, dəji'n de'gi kadi rai keke, tado ge k'elta, ɔrta dō'de'ti. ³⁴ Loki gəri'ə kadi in Juwipi ningə, ingi pəti uləi bilə ki ndu'de kibo asi ngirə kadi joo ge be eyina: «Artemisi læ Epeji'ti, in kibo.» ³⁵ Ta tolta'a'ti ningə, njendo ndukun ki me bebo'ti, re ra adi lo to jijiji, bay taa el'de ene: «In de'gi ki Epeji'ti, nan ə gər kadi be ki Epeji'ti, in njengəm kəy læ Artemisi ki in yo ki dene ki in kibo kin el ə, eke nan ə gər kadi in nje ngəm mbal ki in banakum'ə ki in dɔran'ti osi el wa?» ³⁶ In kin in nya ki dum manji. Maji kadi uwəi hangal'se indəi nanga, ə in mərta ta rai nya. ³⁷ Ingi ə ɔri de'gi kam rei se'de ne, nga, nya madi ki majel ki rai ɔsi takəy kin goto, taa elita ki mal dō luwə'ti lə'je ki dene Artemisi el tō. ³⁸ Re Demetriyusi in ki de'gi ki nje ra kulə'gi lə'ne, rai ta ki de madi ningə, ndō gangi ta'gi to'i non, ə maji kadi awi oyi njegangi ta'gi. ³⁹ Re nya madi ki rangi to non kadi dəji ə, ndō ki kadi nje kində manji ta'gi kin ki gorow'ə'ti to non. ⁴⁰ Nya'gi ki rai nya bone kin, asi kadi de'gi iləi ta dō'je'ti to nje k'aldo ndu'gi, tado ta madi ki j'a j'eli ə j'a j'ori ta dō'je'ti, ki oji go kawnan læ de'gi ki bone kin goto. Be ə, go ta'gi'ti ki njendo ndukun el, tuwə de'gi adi sananyinan.

20

Pol aw dɔnangi Maseduwann'ti

¹ Loki wongi læ de'gi yokiro ningə, Pol ulə ɓar njendo'gi, ulə dingəm me'de'ti ɓay ta ra'de lapiya ə ɔti aw Maseduwann'ti. ² Pol ingə dɔkagilo'gi ngayn ulə'n dingəm me njekunme'gi'ti loki isi ində dɔnangi kakin gangi. Ningə gangi ki kete non aw Giresi'ti. ³ Pol isi'ti non nanyi mutə. Dɔkagilo'ti ki kadi un tokibo kaw ki dɔnangi Siri'ti ningə, gər kadi Juwipi'gi uləi ta'de nanga kadi n'rai si'ə nya ki majel. Be ə, təl un row ki Maseduwann'ti. ⁴ Mbunə de'gi'ti ki dani'ə a ingə Sopater ki ngonn læ Pirusi ki Bere'ti num, Arisitarki in ki Segondusi ki in de'gi ki Tesaloniki'ti num, Gayusi ki Dərbi'ti num, Timote num, taa Tisiki num in ki Tiropim ki in de'gi ki dɔnangi Aji'ti num tɔ. ⁵ De'gi kin ɔti kete non'je'ti, awi nginəi'je Tirowasi'ti. ⁶ J'in ə, go ndo'gi'ti læ mapa ki ra ki hum ɔd'ɔ el, ə j'al me to'ti me ɓe'ti ki Pilipi j'isi j'aw. J'aw, ji ra ndo mi row'ə, ə j'aw j'ingə madi'je'gi Tirowasi'ti, ji ra ndo siri.

Pol me ɓe'ti ki Tirowasi

⁷ Ndo Dɔmasi, ji kawnan tado kuso mapa, Pol a aw lo ti'ti, adi elta ki njendo'gi. Be ə, elta ratata dann lo do'a'ti. ⁸ Ji kawnan me kəy'ti ki in do mad'a'ti taa. Ningə me kəy'ti kakin, lambi'gi ngayn in səm'ti non. ⁹ Loki Pol isi elta adi ngal, Basa kare ki tɔ'a nan Etikusi isi penetir'ti, to ɓi kanum, adi ɓi un'ə, in kəy'ti ki nja mutə do mad'a'ti, te osi. Loki de'gi eyina n'uni'ə ə, basa oy. ¹⁰ Pol ur nanga, dow rɔ'ne do'a'ti ə un'ə

ji'ne'ti ə el'de ene: «Adi me'se gangi mann el nan to kum bay!» ¹¹ Go'ti, Pol təl ala taa gogi, gangi mapa sɔ. Un ta ki ta'ne'ti gogi bitì taginnlo'ti, ə ɔti aw. ¹² Nga ningə, de'gi ɔri basa awi si'ə be kumngayira, adi de'gi pəti me'de osi nanga.

Pol in Tirowasi'ti aw Mile

¹³ J'in j'aw kete ki to me be'ti ki Asosi. Me be'ti kin ə, j'a j'uni Pol nan'ti se'je. Tado kigo kɔjitaratì li'ə, ge kadi n'un row ki nja'ne. ¹⁴ Loki re ingə'je Asosi'ti, j'uni'ə me tokibo'ti nan'ti se'je ə j'awi Mitilene'ti. ¹⁵ Lo ti go'ti ningə, j'oti non me tokibo'ti ka bay, ji re ji te ta lo'ti ki Kiyo. Ndo ki go'ti ningə, ji te Samosi. Ndo ki nja sɔ bay ta ji te Mile'ti. ¹⁶ Pol ndigi kadi n'ra lo kati Epeji'ti el nan pa nya ta dəkagilo dər do'ne'ti dɔnangi Aji'ti. Ge kadi n'aw kalangi kadi re to'n bann inbe kaa, ndo Pantəkoti osi do'ne'ti Jerujalem.

Pol elta ngatɔgi'gi me be'ti ki Mile

¹⁷ Loki Pol in me be'ti ki Mile ə, ulə bar ngatɔgi'gi læ Njekawnan'gi ki Epeji'ti. ¹⁸ Loki rei tei rɔ'a'ti ningə, el'de ene: «In gəri row panjiyə'm dəkagilo'gi pəti ki m'in'n sese nan'ti, tunginn'ə do ndo ki dəkete'ti ki m're'n dɔnangi Aji'ti. ¹⁹ M'ra kuləbər læ Burəbe ki do ki sɔl ləm ləm, me mann non'ti ki me nya nan'gi'ti ki m'ingə ki row'gi ki dangi dangi ki gorow kulə ta nanga ki in rɔ Juwipi'gi'ti ki madi. ²⁰ Gəri bəti, m'iyə'se do nya madi kare el. M'ilə'se mbər Poyta ki maji ta m'ndo'se nya'gi pəti ki a ra sese maji tɔ, taga dann bulə de'gi'ti num, me kəy'gi'ti num tɔ. ²¹ M'iləmbər m'bar'n Juwipi'gi num, Gireki'gi num kadi teli rɔ'de go Luwə'ti ə

inyəi gorow njiyə'de'gi ki majel kin kə, taa kadi uni me'de adi Burəbe læ'je Jeju Kirisiti tə. ²² Ki ngəbine kin, Ndil Luwə ində də'm'ti, adi m'nji m'aw Jerujalem'ti ki kanji kadi m'gər nya ki a ra'm nu. ²³ Nya ki m'gər, me bebo'gi'ti kare kare ki m'te'ti Ndil Luwə el'm ta adi m'gər toki dangay'gi ki kon'gi isi nginəi m'in non. ²⁴ Ki ɔjido'm, kisikidətaə læ'm in nya madi takum'ti el. Nya ge læ'm in kadi m'aw ratata m'tolta ngodi læ'm, ə kadi m'ra kuləbər ki m'ingə ji Burəbe Jeju'ti kin maji. Adi in kulə kiləmbər Poyta ki maji ki ɔjido memaji læ Luwə. ²⁵ Ningə ngəbine, m'gər kadi ingi pəti ki m'njiyə dann'se'ti ə m'ilə'se mbər Poyta ki maji ki ɔjido konbe læ Luwə kin, de kare kaa a oo'm el ratata nga. ²⁶ In be ə, m'elta læ'm taga ar njay bəne, ta mosi'se pəti goto də'm'ti. ²⁷ Tado kəjitarə'gi læ Luwə pəti, m'iləmbər də'ti madi oyi. Nya ki m'iyə də'a rə'se'ti goto. ²⁸ Indəi kumkədi də rə'se'ti inbe'gi, taa də nyakul'gi'ti ki in Njekawnan ki Ndil Luwə adi'se kadi ngəmi'de kin tə. Maji kadi indəi kum'se go Njekawnan'gi'ti læ Luwə ki ndogi'de ki mosi'ne, to njekul nyakul'gi ki maji. ²⁹ M'gər kadi loki m'a m'goto dann'se'ti, de'gi madi ki a toi to jagum'gi ki nje mendul, a rei uri dann'se'ti ə a rai Njekawnan'gi majel. ³⁰ Ningə mbunə'se'ti inbe'gi kaa, de'gi madi a təli nje rugi ta ki rəta'ti kadi təli nje kawnan madi'gi njendo'gi'ti læ'de. ³¹ Maji kadi sii də nja'se'ti, adi me'se olo də'ti, toki me bal'ti ki mutə ki m'ra dann'se'ti, kondə'ti ki kada, kare kare pəti, m'inyə ta kulə dingəm me'se'ti el, ki mann non ki kum'ti. ³² Ningə

ngosine, m'ulə'se ji Luwə'ti, taa m'ndəji'se ki ta li'ə kigo memaji'ti li'ə tɔ. Ta kin aw ki tɔgi kadi adi tɔgi me kunme'ti, taa Luwə a adi'se nya maji'gi pəti ki isi ngəm tado lə de'gi pəti ki ində'de ta dangi. ³³ Lo ki m'in dann'se'ti, m'ra kumnda nar, eke ɔr eke ku lə de madi dann'se'ti el. ³⁴ Inbe'gi gəri bəti, kadi ki ɔjido kisikidɔtaa lə'm, eke yan madikulə'm'gi, m'ra kulə ki ji'm m'inbe. ³⁵ M'ɔji'se ki lo'gi pəti, eke ki dɔkagilo'gi pəti kadi rai kulə be kadi indəi kum'se go nje yai'gi'ti. Ningə maji kadi me'se olo dɔ ta'ti ki Burəbe Jeju inbe el ki ta'ne ene: "Majikur in ngayn dɔ de'ti ki adi utə de ki isi taa."» ³⁶ Go ta'gi'ti ki Pol el kin ningə, ɔsi məkəsi'ne nanga, ə elta ki Luwə nan'ti se'de pəti. ³⁷ Ningə go'ti, ingi pəti, buki nan ki non'ti, ə osi mindi Pol'ti uwəi'ə, ə orei'ə ki rɔ'de'ti. ³⁸ Ta li'ə ki el'de ene: «A oyi kum gogi el,» kin ɔr tɔgi'de ngayn. Ningə dani'ə biti awi si'ə ta to'ti.

21

Kaw Pol ki Jerujalem'ti

¹ Go k'inyə nan'ti ki ngatɔgi'gi lə Njekawnan'gi ki Epeji'ti, j'al me to'ti, ə j'aw njururu dɔ dor'ti ki tɔ'a nan Bulə de'gi. Lo ti go'ti ningə, ji te me bebo'ti ki Rodi. J'ɔti Rodi'ti ə j'aw bebo'ti ki Patara. ² J'ingə tokibo isi aw Penesi'ti adi j'al me'ti j'aw si'ə. ³ Loki j'oo dɔ dor Sipir ki kum'je be ningə, j'inyə ki holo be ə j'ɔr taa ki dɔnangi Siri'ti. J'awi j'ur nanga Tir. Lo kin'ti non ki a ɔri nya'gi ki me to'ti nanga. ⁴ J'ingə njendo'gi me be'ti kakin non, adi j'isi se'de asi ndɔ siri.

Njendo'gi kakin, Ndil Luwə ɔsi'de adi eli Pol kadi aw Jerujalem'ti el. ⁵ Nan loki dɔkagilo læ'je asi ningə, j'ində taa, j'un tarow læ'je. Njendo'gi pəti, ki ne'de'gi ki ngann'de'gi dani'je biti tei se'je gidi bebo'ti. Low'ə'ti non, j'osi məkəsi'je nanga ta ba'ti, j'elta ki Luwə. ⁶ Go'ti, loki j'el nan ta'gi ki dɔboy'ti ki kadi j'inyə'n nan, ə j'ala me to'ti ə ingi təli ki be'gi læ'de tɔ. ⁷ J'ində ngangi kaw mbah læ'je ki tokibo, loki j'in Tir'ti ji re ji te Tolemaysi'ti. Me bebo'ti kin non, j'uwə ji ngannkon'je'gi, ə j'isi se'de ndɔ kare. ⁸ Lo ti dɔ'ti ningə, ji re ji te Sejure'ti. J'aw me kəy'ti læ Pilipi ki in nje kiləmbər Poyta ki maji, ki in mbunə de'gi'ti ki siri ki nje kində kum'de go nya maji'gi'ti læ Njekawnan'gi ki Jerujalem'ti*. J'isi rɔ'a'ti non. ⁹ Me kəy'ti li'ə, ngann dene'gi sɔ ki gəri dingəm el bay, ki in njekelta ki ta Luwə'ti sii səm'ti non. ¹⁰ J'isi me kəy'ti læ Pilipi kakin ji ra ndɔ ngayn nga a kadi njekeltakita Luwə'ti ki tɔ'a nan Agabusi in Jude'ti re ingə'je non†. ¹¹ Njekeltakita Luwə'ti kakin un ndar dɔ bədi læ Pol dɔ'n ji'ne'gi ki nja'ne'gi, ningə el ene: «Ndil Luwə ene, me bebo'ti ki Jerujalem, Juwipi'gi a dɔi'ə to ndar dɔ bədi kin be. Ningə a iləi'ə ji de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.» ¹² Loki j'oo ta kin ningə j'in ki ngannkon'je'gi ki Sejure'ti j'uwə nja Pol, ji dəj'ə kadi aw Jerujalem'ti el. ¹³ Nan Pol ilə'je'ti ene: «Ononyi'se kadi nonyi adi me'm gangi mann. M'in Pol m'in ndəkba kadi de'gi dɔi m'in par el, nan re ɔjido koy kaa, m'in ndəkba kadi m'oy tado tɔ Burəbe Jeju

* **21:8** 21.8 6.5, 8.5 † **21:10** 21.10 11.28

Jerujalem'ti.» ¹⁴ Loki j'oo kadi Pol təl rə'ne go ta'gi'ti ki j'el'ə el, j'in kaa ji təl ji ta kon tə, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndigi lə'ne par. ¹⁵ Go ndo'gi'ti ki ji ra donangi Sejare'ti, ji ra go rə'je ə j'oti j'aw Jerujalem'ti. ¹⁶ Njendo'gi ki madi ki Sejare'ti awi se'je nan'ti Jerujalem'ti. Loki ji te Jerujalem'ti ningə dani'je me kəy'ti ki de madi ki tə'a nan Minason, adi j'isi'ti. In de ki Sipir'ti. In ki kare mbunə njendo'gi'ti ki dokete. ¹⁷ Loki ji re ji te Jerujalem'ti, ngannkon'gi uwəi'je rə'de'ti ki ronel ki əti bol. ¹⁸ Lo ti do'ti, Pol aw se'je me kəy'ti lə Jaki. Lo kin'ti ə, j'ingə ngatogi'gi læ njekawnan'gi pəti, səm'ti non. ¹⁹ Go kuwə ji'ti ki Pol uwə ji'de ningə, or'de poy nya'gi ki Luwə ra tado ginn de'gi ki in Juwipi'gi el, ki takul kulə li'ə kin, bere bere adi'de oyi. ²⁰ Go nya'gi'ti ki Pol or'de poy'o kin ningə, uləi toji do Luwə'ti, ə eli Pol eyina: «Ngonnkon'je, ində kum'i oo, Juwipi'gi dər banyi banyi ə uni me'de adi Jeju, nan pəti uwəi go ndukun lə Moji ngan. ²¹ Ningə ki ngosine kin oyi ta do'i'ti toki isi ndo Juwipi'gi pəti ki sii to mbah'gi donangi'gi'ti ki rangi kadi inyəi go ndukun'gi lə Moji kə num, el'de kadi ujəi mətə ngann de'gi el num, taa nya jibəlbə'gi lə Juwipi'gi ka kadi uni go'ə el num tə. ²² Adi ji mər do nya'ti kadi ji ra, tado a oyi poy'i kadi in re ka par am! ²³ Be ə, maji kadi ra nya'gi ki j'a j'eli kam. J'aw ki de'gi sə mbunə'je'ti ne ki uni mindi'de kadi n'indəi rə'de ta dangi tado lə Luwə. ²⁴ Maji kadi or de'gi kin go'i'ti, ə ra se'de nyajibəlbə kar rə do majel'ti, ə ugə do'de kadi

ngisəi dɔ'de‡. Ningə de'gi pəti a gəri kadi poy ta'gi pəti ki oyi ɔjido'i in ta'gi ki ngom. Tado inbe ki dɔ'i, təl rɔ'i go ndukun'gi'ti læ Moji. ²⁵ Ki ɔjido de'gi ki in Juwipi'gi el ki uni me'de, ndukun'gi ki ji ndangi j'ulə'n j'adi'de, in kadi sɔi da ki iləi kadikare'ti bari'n yo el num, kadi sɔi mosi el num, da ki de mbir m'ində el, ə kadi sangi nan kigo lo kaya'ti kaa, kadi goto dann'de'ti tɔŃ.» ²⁶ In be ə, lo ti go'ti ningə, Pol aw ki de'gi ki sɔ kakin, ar rɔ'ne se'de, ningə go'ti ur nati Kəy'ti læ Luwə, ɔji ndɔ ki ginn kar rɔ lə'de a gangi'n, ə kadi de ki ra dann'je'ti a re'n ki kadikare, kadi adi Luwə.

De'gi uwəi Pol

²⁷ Loki nanyi ndəkba kadi ginn ndɔ ki siri gangi, Juwipi'gi madi ki in dɔnangi Aji'ti, oyi Pol Kəy'ti læ Luwə kakin. Suləi bulə de'gi dɔ'a'ti ə osi si'ə uwəi'ə, ²⁸ ningə elita ki ndu'de ki bo eyina: «In de'gi ki Isirayel, rei ɔsi ginn'je! De kam ə, in njendo de'gi ki lo'gi pəti kadi ɔsi ta de'gi lə'je num, ndukun'gi lə'je num taa kəykawnan kin num tɔ. Ningə ki rangi bay, re ur ki de'gi ki ujəi mɔti'de el nati Kəy'ti læ Luwə kadi təl'n lo ki ar njay kin, lo ki to njen'ti.» ²⁹ Elita kin be, tado kete oyi Tiropim, de ki bebo Epeji'ti si'ə me bebo Jerujalem'ti, adi məri me'de'ti toki Pol re ur si'ə Kəy'ti læ Luwə. ³⁰ De'gi rai njir dɔnan'ti me bebo'ti ki Jerujalem'ti ba pəti. Ningə de'gi tei ki lo njon njon isi rei bur bur. Rei uwəi Pol tei si'ə Kəy'ti læ Luwə ki taga. Ningə tanan'ti non uwəi takəy'gi uti. ³¹ De'gi sangi kadi n'toli

Pol. Ningə kete bay taa kadi tōli'ə, poyta osi mbi ki boi'ti ki do njerɔ'gi'ti ki Rɔm'ti kadi bebo Jerujalem ba pəti ra ki nja'ne taa. ³² Tanan'ti non par ə, indəi taa buki njerɔ'gi kibo'gi ki do kuti njerɔ'gi'ti ki bu, ə anyi ngodi ki rɔ bulə de'gi'ti. Loki bulə de'gi kakin oyi kibo ki do njerɔ'gi'ti ki njerɔ'gi ningə, tai kon ta kində Pol'ti. ³³ Loki re te rɔ bulə de'gi'ti, kibo ki do njerɔ'gi'ti kakin ɔti ndəkba ki rɔ Pol'ti, un ndu'ne adi uwəi'ə, ə adi dɔi'ə ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ene: «Nan in dingəm kam wa? Ə ri ə ra wa?» ³⁴ Ningə ta ki yəti to dangi dangi dann bulə de'gi'ti, ta lə'de un go nan el. Adi lo kadi kibo ki do njerɔ'gi'ti kakin oo ta ki rɔta'ti goto. Be ə un ndu'ne kadi ai ki Pol me ndogi bɔr'ti ki ngal, lo kisi njerɔ'gi'ti ³⁵ Loki Pol re te rigi lo njiyə'gi'ti kin ningə, lowə goto adi njerɔ'gi uni'ə, tado bulə de'gi bətirəi'ə ki wongi ngayn. ³⁶ Bulə de'gi ki sii njiyəi go'ə'ti muki muki eli ki ndu'de ki boi eyina: «Kadi tōli'ə!»

Pol elta ngannkon'ne Juwipi'gi

³⁷ Kete bay taa kadi njerɔ'gi awi si'ə me ndogi bɔr'ti ki ngal ki lo kisi'de'ti, Pol dəji ta kibo ki do njerɔ'gi'ti ene: «A adi'm tarow kadi m'a m'elta kare wa?» Kibo ki do njerɔ'gi'ti kakin dəj'ə ene: «In gər kelta Gireki bəti wa? ³⁸ M'gər el adi m'ɔji m'ene in de ki Ejipiti ki ndoki me ndo'gi'ti ki gogi ne kin, sulə de'gi adi rai wongi, ə ɔr'de asi de'gi dər sɔ ki nyakati'gi ji'de'ti, ə ur'n mu kin.» ³⁹ Ə Pol ene: «Jagi, m'in Juwipi ki bebo'ti ki Tarsi ki donangi Silisi'ti, m'in de ki me bebo'ti ki tɔ'a bar, ə nja'i ba inyə'm taa adi m'el de'gi ta.» ⁴⁰ Be ə,

kibo ki dɔ njero'gi'ti ad'a tarow. Pol ində ra taa dɔ rigi lo njiyə'ti, buki ji'ne dəji'n bulə de'gi kadi uri mbi'de. Loki lo to jijiji ningə, el'de ta ki ta Ebirə.

22

¹ Pol el ene: «Ngannkon'm'gi ki bai'gi, uri mbi'se maji kadi oyi ta ki m'aw to m'el'se ngosine kadi m'manji'n ta dɔ rɔ'm'ti kin.» ² Loki oyi kadi Pol el'de ta ki ta Ebirə ningə, təli adi lo to jijiji inbe bay kadi n'oyi ta li'ə. ³ Be ə Pol el'de ene: «M'in Juwipi ki oji'm'in Tarsi'ti, ki dɔnangi Silisi'ti. Nan oti'm'in Jerujalem'ti ne. Gamaliyel* ə in njendo'm ndukun læ kaw'je'gi kadi m'gər maji maji. Kete m'tingə bil tado læ Luwə toki rai ngosine kin be tɔ. ⁴ M'adi kon de'gi ki nje kun go nyando ki m'nji m'ndo kin kadi ki asi ta koy'de. M'uwə'de: dene'gi ki dingəm'gi, m'tɔ'de m'tilə'de dangay'ti. ⁵ Kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi ki ngatɔgi'gi pəti asi kadi a manyinaji lə'm dɔ ta'ti kin. Inbe'gi ə m'taa makitu ji'de'ti kadi m'aw m'uwə'n ngannkon'gi ki Damasi'ti ki nje kun go nyando kin. M'uwə'de kadi m're se'de Jerujalem'ti ne m'bukid'e dangay'ti†. ⁶ Loki m'in dɔ row'ti, m're ndəkba ki Damasi'ti, ningə ki kadi ki in ndəkba ki jam dɔ be ə, tanan'ti non par ə, kunji kibo ngayn in dɔran'ti re unji gugi dɔ'm. ⁷ M'osi ki takum nanga, ningə m'oo ndu ta madi el'm ene: “Sol, Sol, tado ri ə isi adi'm kon be wa?” ⁸ Ə m'ilə'ti m'ene: “In nan ə Burəbe?” Ningə təl el'm ene: “In m'in Jeju ki Najareti'ti ki isi ad'a kon.” ⁹ Nje ki in sə'm oyi kunji kakin

* 22:3 22.3 5.34 † 22:5 22.5 4-5, 8.3, 9.1-2

maji, nan oyi ndu'de ki isi el'm ta el. ¹⁰ Lo kin'ti, m'dəj'ə m'ene: "Burəbe, in ri ə kadi m'ra wa?" Nga a Burəbe el'm ene: "Ində taa aw Damasi'ti non, ə a eli'nu nya'gi pəti ki kadi ra." ¹¹ Kunji ki əti bol ngayn kakin ra adi kum oo lo el, adi de'gi ki in sə'm ndori m'in to ndor ə ai sə'm Damasi'ti. ¹² Ningə Damasi'ti, dingəm kare ki bari'ə nan Ananiyasi isi non. In de ki njera go ndukun'ti, adi Juwipi'gi pəti ki Damasi'ti ndigi ta li'ə ngayn. ¹³ In ə aw rə'm'ti el'm ene: "Ngonkon'm Sol, kadi kum'i oo lo." Ningə tanan'ti non par ə kum oo lo adi m'oo'ə. ¹⁴ Ningə el'm ene: "Luwə læ kaw'je'gi mbəti kete nu kadi in gər ndigi li'ə, ə kadi oo Nje ki ra dana, taa kadi oo ta ki ta'a'ti tə. ¹⁵ Tado a in nje mannaji li'ə do nya'gi'ti ki oo ki kum'i num, oo ki mbi num, ki rə de'gi'ti pəti. ¹⁶ Ningə ki ngosine kin, nya ki nanyi kadi de ra goto nga. Ə ində taa, bar tə Luwə, ə ra'a batəm, adi majel'gi læ'i in ki togə kə."»

Pol elta do kulə'ti ki ingə

¹⁷ «Loki m'təl m're Jerujalem'ti, m'nji m'elta ki Luwə me Kəy'ti læ Luwə ningə, m'oo nya me ndil'ti. ¹⁸ M'oo Burəbe el'm ene: "In taa kalangi kadi te kə Jerujalem'ti, tado a taai naji læ'i ki a man do'm'ti el." ¹⁹ Lo kin'ti, m'el'ə m'ene: "Burəbe, de'gi kin gəri maji kadi in m'in ə kete m'in nje kaw ki lo kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, m'uwə nje ki uni me'de adi'nu, m'tində de'gi m'til'ə'de dangay'gi'ti. ²⁰ Taa loki ndokə isi toli nje mannaji læ'i Etiyenn kin ka, m'in low'ə'ti non tə. Adi ndu'm in nan'ti ki nje tol'ə'gi, m'inbe m'nji

ta ku'gi'ti læ'de m'ngəm‡." 21 Nan Burəbe el'm ene: "Aw, tado m'a m'uləi sanyi rə de'gi'ti ki in Juwipi'gi el."»

Pol el toki n'in de ki Rəm'ti

22 Loki uri mbi'de oyi ta læ Pol biti tei do ta'ti kin ə, uni ndu'de ki taa eli eyina: «De ki be kin in de ki kadi goto kə dənangi'ti. In de ki kadi isi ki do'ne taa el.» 23 Uri kəl ningə, təri ku'gi læ'de tiləi kə, ə kəri bu sananyi ki taa. 24 Lo kin'ti, njekundo njerə'gi un ndu'ne kadi awi ki Pol me ndogi bər'ti ki ngal kadi dəji'ə ta ki ndəy kadi el nya ki ra nya ə adi de'gi isi ungi bilə do'a'ti kin. 25 Nan, loki doi Pol kadi indəi'ə ə, Pol el kibo læ njerə'gi kare ki ra non ene: «Adi ai ki təgi kadi indəi de ki Rəm'ti ki ta kaa de gangi do'a'ti el waŒ?» 26 Loki kibo læ njerə'gi oo ta kin ningə, aw el kibo ki do'de'ti ene: «Ra nya ki aw to ra kin el, de kam in de ki Rəm'ti.» 27 Lo kin'ti, kibo ki do njerə'gi'ti re rə Pol'ti dəj'ə ene: «El'm adi m'oo, in de ki Rəm'ti wa?» Ə Pol el'ə ene: «Oyo, m'in de ki Rəm'ti.» 28 Ə kibo ki do njerə'gi'ti el Pol ene: «M'in m'adi nar ngayn bay taa kadi m'təl'n de ki Rəm'ti.» Nan Pol el'ə ene: «Yan'm m'in, oji m'in to koji.» 29 Par ə, tanan'ti non, de'gi ki kete kadi indəi Pol, dəji'ə'n'ə ta kakin təri rə'de gogi. Kibo ki do njerə'gi'ti inbe kaa bol ra'a tə, loki oo kadi Pol in de ki Rəm'ti, ə n'adi doi'ə ki kulə gindi.

Pol ra non njegangita'gi'ti læ Juwipi'gi

³⁰ Kibo ki dɔ njerɔ'gi'ti sangi kadi n'gər nya inbe ki Juwipi'gi səki Pol kin ar njay. Be ə, lo ti dɔ'ti ningə, adi tuti Pol, ə adi ndu'ne kadi kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki njegangi ta'gi læ Juwipi'gi kawinan, ə aw ki Pol non'de'ti.

23

¹ Pol gon njegangi ta'gi læ Juwipi'gi ba, ə el'de ene: «Ngannkon'm'gi, me'm uwə'm ki ta nden el, dɔ ki ra'm'ti ki m'ra non Luwə'ti biti bone.» ² Ningə kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə nan Ananiyasi adi ndu'ne de'gi ki rai kadi Pol'ti kadi indəi ta'a. ³ Ə Pol el'ə ene: «In in ə Luwə a indəi, in bər ki kɔy pon gidi'ti kadi nda kare. Si ne kadi gangi ta dɔ'm'ti kigo ndukun'ti, ningə təl aldɔ ndukun, adi ndu'i kadi indəi m'in bay.» ⁴ Nje ki rai kadi Pol'ti ndəkba eli'ə eyina: «Taji kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi læ Luwə wa?» ⁵ Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gi, m'gər kadi in kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi læ Luwə el. Tado ndangi me makitu'ti læ Luwə eyina: "A elta ki majel dɔ ngar'ti læ de'gi læ'i el*."» ⁶ Loki Pol gər kadi de'gi ki kawinan kin, nje ki nan'gi in Sadusi'gi, ə nje ki nungi in *Parisi'gi ningə, un ndu'ne ki taa dann njegangita'gi'ti ene: «Ngannkon'm'gi, m'in Parisi, nje koji'm in Parisi†. Ningə in tado kində ki m'ində me'm dɔ kində taa lo koy'ti læ njekoy'gi kin ə rei sə'm lo gangi ta'ti.» ⁷ Loki Pol elta kin ə, ta ki manjinan'ti in dann Parisi'gi'ti ki Sadusi'gi, adi de'gi gangi

* 23:5 23.5 Tekitaga 22.27 † 23:6 23.6 26.5; Plp 3.5

nan. ⁸ Tado Sadusi'gi eli eyina de'gi a indəi taa lo koy'ti el, taa malayka'gi, ki ndil'gi kaa gotoi to. Nan Parisi'gi eli toki nya'gi kin toi non‡. ⁹ Lo singə səkitə, ə njendangi ndukun'gi ki me kuti'ti læ Parisi'gi indəi taa elita ki togi'de eli eyina: «J'in j'oo nya madi kare ki majel ro dingəm'ti kin el. Dəmaji ə in ndil eke malayka inbe ə el'ə ta.» ¹⁰ Loki takasinan el aw ki kete kete, kibo læ njerə'gi bol kadi de'gi kin in uwəi Pol. Be ə, un ndu'ne adi njerə'gi kadi rei ori Pol awi si'ə me ndogi bər'ti ki ngal gogi. ¹¹ Kondə go'ti ə, Burəbe te bus ro Pol'ti el'ə ene: «Uwə togi ba. Toki mannaji læ'm Jerujalem'ti, maji kadi mannaji kin Rəm'ti to.»

De'gi doi ta nan'ti kadi n'toli Pol

¹² Loki lo ti, Juwipi'gi uni mindi'de kadi n'usoi nya el num, n'anyi nan mann el num, biti kadi n'toli Pol binəm taa. ¹³ Nje ki doi ta nan'ti kin ali do dəso kare. ¹⁴ Ningə ai eli kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatogi'gi eyina: «J'un mindi'je ki ngan ngayn kadi j'uso nya el num, j'anyi mann el num, biti kadi ji tol Pol binəm taa.» ¹⁵ Ningə ki ngəsine kin, ingi kadi ndu'se in nan'ti ki njegangi ta'gi, ə kadi awi ingəi kibo læ njerə'gi, eli'ə toki gəi kadi re ki Pol non'se'ti kadi indəi manji ta li'ə maji maji oyi. Nga a, loki Pol a re ə, te ro'se'ti el bay ə j'in j'a ji tol'ə. ¹⁶ Ngonn læ konnann Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol'ti me ndogi bər'ti ki ngal el'ə. ¹⁷ Be ə, Pol bar njekundo kuti njerə'gi ki bu kare el'ə ene: «Aw ki ngonn kin ro kibo'ti læ njerə'gi. Aw

‡ 23:8 23.8 Mat 22.23; Mrk 12.18; Luk 20.27

ki ta kare non kadi el'ə.» ¹⁸ Njekundo njerɔ'gi ki bu aw ki ngonni kakini rɔ kibo'ti ə el'ə ene: «Dangay ki bari'ə Pol ə bari'm, ene m're ki ngonni kin rɔ'i'ti, toki aw ki ta kare non kadi el'i.» ¹⁹ Kibo lə njerɔ'gi, uwə ngonni kakini ji'ne'ti, ɔr'ɔ aw si'ə dow kare, ə dəj'ə ene: «Ta ri ə awi'n kadi el'm wa?» ²⁰ Ngonni kakini el'ə ene: «Juwipi'gi dɔi ta nan'ti kadi n'dəji nu kadi in te ki Pol lo ti'ti, non njegangita'gi'ti lə'de, toki gei kadi n'indəi manji ta li'ə maji maji n'oyi. ²¹ Nan maji kadi oo ta lə'de el. Tado de'gi ki tei dɔ sɔ kare a toi row'ə kadi uwəi'ə. Uni ndu'de ki ngan ngayn be kadi n'usɔi nya el num, n'anyi nan mann el num, biti kadi n'toli'ə ə binəm taa. Ki ngosine kin, sii dɔ nja'de'ti, isi nginəi ndu par.» ²² Kibo lə njerɔ'gi, ilə ndu'ne adi ngonni ki basa kakini kadi elta kin kete adi de ki rangi oo el, ə inyə adi aw. ²³ Go'ti, kibo lə njerɔ'gi, bar njekundo njerɔ'gi ki bu in joo el'de ene: «ɔsi nja njerɔ'gi bu joo nan'ti, nje kal sində'gi dɔ siri, ə nje ki nungi'gi bu joo tɔ. Ningə sii dɔ nja'se'ti kadi ki dojoo gidə in kare ə, uni tarow ki kaw ki Sejare'ti. ²⁴ Indəi dɔ sində'gi nan'ti uni Pol tɔ. Ə kadi awi tei si'ə rɔ nje konbe'ti Pelisi, ki kanji kadi nya madi ra'a.» ²⁵ Kibo lə njerɔ'gi ndangi makitu kin be adi nje konbe ene: ²⁶ «M'in Kilodi Lisiyasi ə m'ndangi makitu kin m'ad'i kibo lə'm, nje konbe Pelisi. Nya ki dɔkete, m'uwə ji'i! ²⁷ Ningə dingəm kin, Juwipi'gi uwəi'ə kadi re a toli'ə, ə loki m'oo kadi in de ki Rɔm'ti, m'aw ki njerɔ'gi m'taa'ə'n ji'de'ti. ²⁸ M'sangi kadi m'gər nya inbe ki ra ə Juwipi'gi səki'ə'n'ə, adi m'aw si'ə non njegangi

ta'gi'ti læ'de in Juwipi'gi. ²⁹ Lo kin'ti ə, m'oo kadi səki'ə ɔjido ndukun'gi læ'de, nan nya madi kare ki majel ki ra ki asi kadi de tɔl'ɔ'n'ə eke uwə'n dangay'ti goto. ³⁰ Eli m'in kadi Juwipi'gi isi sangi row kadi n'toli'ə, be ə, m'un'ə kalangi m'ulə si'ə m'ad'i. Ningə m'un ndu'm kadi awi səki'ə rɔ'i'ti nu.» ³¹ Njerɔ'gi rai toki kibo læ'de ɔji'n'de, adi awi ki Pol kondɔ'ti ratata tei si'ə Antipatirisi'ti. ³² Lo ti dɔ'ti, njerɔ'gi ki nje nja tɔli gogi lo kisi'de'ti, ə inyəi nje sində'gi adi awi ki Pol. ³³ Loki tei Sejare'ti, nje sində'gi uni makitu læ nje konbe, ə ɔji'ə Pol tɔ. ³⁴ Nje konbe tudə makitu kakin, ə dəji Pol ke in de ki dɔnangi'ti ki ra wa? Ningə oo kadi Pol in de ki Silisi'ti. ³⁵ Ə el Pol ene: «M'a m'oo ta ki ta'i'ti, ndɔ ki nje səki'gi inbe a rei.» Ningə adi ndu'ne kadi ngəmi Pol me kəy ngar'ti læ Erodi.

24

Juwipi'gi indəi taa dɔ Pol'ti

¹ Ndɔ mi go'ti, kibo læ njekujənyamosi kadikare'gi ki bari'ə nan Ananiyasi re Sejare'ti. De'gi ki dani'ə rei si'ə in ngatogi'gi taa njenaji dɔ de'gi'ti ki bari'ə nan Tertulusi tɔ. Ananiyasi ki de'gi ki go'ə'ti kin awi səki Pol rɔ nje konbe'ti ki dɔnangi Sejare'ti*.² Loki bari Pol ə, Tertulusi ulə ngirə kində ta dɔ'a'ti non nje konbe'ti ene:
³ «In kibo, Pelisi, ki takul'i, ki takul gosi konbe læ'i, ki takul nya'gi ki tur ginn'de ki tadɔ maji læ de'gi me be ə, j'isi'n ki lapiya. In kin in maji ki ji gər ki lo'gi pəti me nya'gi'ti pəti, ə j'isi rai oyo.

* 24:1 24.1 23.24

⁴ Ningə, kadi j'indəi kər'ti ngayn el, ji dəji kadi ur mbi, kigo me maji'ti læ'i kadi oo'n dɔ ta ki j'a j'eli ta'gi kare ke joo. ⁵ J'oo kadi dingəm kam in nje tuji be. Re ki ganginan dann Juwipi'gi'ti ki lo'gi pəti dɔnangi'ti ne. In njekundo kuti læ de'gi ki Najareti'ti†. ⁶ Aw biti kadi n'təl ki *Kəy læ Luwə lo ki to njen'ti, ə j'uwə. [⁷ Ji ndigi kadi ji gangi ta dɔ'a'ti kigo ndukun'ti læ'je, nan njekundo njerɔ'gi ki bari'ə nan Lisiyasi, re ində tɔgi ta'ə'n'ə ji'je'ti. ⁸ Ningə un ndu'ne kadi nje kində ta dɔ'a'ti rei nonyi'ti.] Kin ə el'je ta ə, inbe a oo kadi ta'gi ki j'el dɔ'a'ti kin in ta ki rɔta'ti.» ⁹ Juwipi'gi indəi rɔ'de nan'ti ki Tertulusi eyina, ta'gi ki el dɔ Pol'ti in ta ki rɔta'ti.

Pol un ta ta'ne'ti non Pelisi'ti ki nje konbe

¹⁰ Nje konbe ra nya madi adi'n tarow Pol kadi elta. Be ə, Pol un ta ta'ne'ti ene: «M'gər kadi asi bal ngayn ə isi gangi ta me be'ti læ'je ne. Ningə, in kigo taa ki m'taa me'i ə m'a m'manji'n ta dɔ'm'ti non'i'ti. ¹¹ Asi kadi inbe in sangi ginn'ə ə a gər maji. Kaw ki m'aw Jerujalem'ti m'osi dɔ'm nanga non Luwə'ti kin, m'aldɔ ndɔ ki dɔgi gidə in joo el bay. ¹² Ningə, loki m'aw kin, in me Kəy'ti læ Luwə, eke me kəykawnan'ti læ Juwipi'gi, eke lo madi'ti ki rangi me bebo'ti non, de ki oo'je, j'isi ji manji nan ta ki de madi, eke oo'm m'nji m'sulə de'gi goto. ¹³ Taa de'gi inbe ki rai ne kam, asi kadi oji nya madi kare dɔ ta'ti ki indəi dɔ'm'ti kin, kadi in ta ki rɔta'ti, el tɔ. ¹⁴ Ningə, m'gər non'i'ti ne toki, m'nji m'ra kuləbər læ Luwə læ bai'gi. M'ra kulə kin ki gorow ki ingi ki indəi taa

† 24:5 24.5 Mat 2.23

də'm'ti kin, oyi kadi in gorow ki low'ə'ti el. M'in m'oo kadi kunme də nya'gi pəti ki ndukun lə Moji elta'a, ki nya'gi pəti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti elita'a in nya'gi ki rəta'ti. ¹⁵ M'ində me'm də nya'ti kin rə Luwə'ti. Ningə ingi kaa, indəi me'de də'ti tə. Pəti, j'ində me'je'ti kadi de'gi ki njera nya ki dana ki njera nya ki dana el, a indəi taa lo koy'ti. ¹⁶ In tado kin ə, m'ində təgi də rə'm'ti kadi me'm uwə'm ki ta non Luwə'ti el num, non de'gi'ti el num tə. ¹⁷ Go bal'gi'ti ki banyi banyi ki m'goto, m're ki nar kadi m'ra'n ki de'gi lə'm, taa ki kadikare kadi m'adi Luwə tə. ¹⁸ Lo kin'ti, in Juwipi'gi ki Aji'ti, ə ingəi m'in m'a m'ra kuji nya ra'gi ki tado kar rə njay me Kəy'ti lə Luwə. Lo ki ingəi m'in kin, de'gi uwəi nan gidi'm'ti el num, taa de ra nya ki biriri el num tə. ¹⁹ Nga ningə, in Juwipi'gi ki Aji'ti kakin ə re a rei non'i'ti ne kadi to indəi taa də'm'ti, loki re ai sə'm ki ta madi. ²⁰ A re in be el tə ningə, nje kində ta də'm'ti ki rai nya kakin, elita nya ki m'təl ə oyi ta'a, loki m'ra'n non nje gangi ta'ti lə Juwipi'gi kakin adi j'oo. ²¹ Ta kare ki m'un ndu'm taa non'de'ti m'ene: "In ki kadi ki m'un me'm kadi njekoy'gi a indəi taa lo koy'ti ə m'ra'n non'se'ti lo gangi ta'ti ne§", kin inbe ə in ta ki kareba ki kadi rai də'ti inbe taa.»

²² Pelisi ki gər row lə Kirisiti maji*, ər ndə kete, ningə el'de ene: «Ndo ki Lisiyasi ki njekundo njero'gi re ə to m'ində manji ta lə'se kin bay».

²³ Ningə adi ndu'ne adi kibo lə njero'gi ki bu, kare ki njengəm Pol kadi ngəm'ə dangay'ti. Nan

‡ 24:18 24.18 17-18, 21.17-28 § 24:21 24.21 23.6 * 24:22 24.22 23.24

k'in ə kadi inyə Pol adi ilə rə'ne, taa kadi inyə tarow adi de li'ə ki ra ki ge kadi n'ra si'ə kaa, kadi ra si'ə tə.

Pol ra non Pelisi'ti in ki ne Dirusil

²⁴ Asi ndə'gi go'ti, Pelisi təl rei ki ne'ne Dirusil ki in Juwipi. Loki rei, ulə adi rei ki Pol adi el'ə ta ki də kunme'ti, me tə Jeju Kirisiti'ti. ²⁵ Nan loki Pol elta te'n də nyara ki dana'ti, ki kuwə rə ginn təgi'ti, ki ta ki gangi ki a re ningə, bəl ra Pelisi adi el Pol ene: «Asi nga, ə aw tə ndə ki m'ingə dəkagilo ki rangi ə m'a m'bar'i bay.» ²⁶ Ningə oji me'ne'ti toki Pol a adi'ne nar wa be, adi taa taa, bar Pol adi re wal si'ə ta. ²⁷ Bal joo dər də Pol'ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi ər tor Pelisi. Pelisi ndigi kadi n'ra nya ki nəl Juwipi'gi adi inyə Pol dangay'ti ba.

25

Pol ndigi kadi n'aw non nje konbē'ti kibo ki Rəm

¹ Ndə mutə go k'un kulə konbē də dənangi'ti ki kadi a onbē də'ti, Pəsitusi in Sejare'ti aw Jerujalem. ² Lo kin'ti, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi ki kibo'gi læ Juwipi'gi, rei səki də Pol rə'a'ti. ³ Me səki'ti, dəji Pəsitusi ki non kum'de'ti kadi ra se'de ə ulə ki Pol Jerujalem. Nan ki rəta'ti ə, indəi də ta nan'ti kadi to gangi Pol də row'ti təli'ə. ⁴ Non be, Pəsitusi el'de ene: «Pol in dangay'ti Sejare, taa m'inbē ki də'm kaa ndə ngayn el ə m'a m'təl kadi m'aw Sejare'ti. ⁵ Nan, re dingəm kin ra nya ki go'ti el non ə, maji kadi kibo'gi læ'se awi sə'm nan'ti səki'ə.»

⁶ Pəsitusi ra ndo ki asi jijoo, a re ngayn ə doği be par, ə təl aw Sejarə'ti gogi. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go'ti ningə, aw lo gangi ta'ti, un ndu'ne adi rei ki Pol non'a'ti. ⁷ Loki Pol re, Juwipi'gi ki in Jerujalem'ti iləi nan gugi do'a, indəi ta'gi ki ngan ngan ngayn do'a'ti. Nan asi kadi oji nya'gi ki rəta'ti ki ar njay be do'ti el. ⁸ Be ə, Pol manji ta do'ne'ti ene: «M'ra nya madi ki majel ki ndukun læ Juwipi'gi el num, ki Kəy læ Luwə el num, taa m'osi'n ta Sejar el num to.» ⁹ Pəsitusi ki ndigi ra nya ki nəl Juwipi'gi, el Pol ene: «In ndigi kadi aw Jerujalem'ti kadi gangi ta do'i'ti do ta'ti kin takum'ti wa?» ¹⁰ Ə Pol ene: «Jagi, in non lo gangi ta'ti læ nje konbe ki bo Sejar ə m'ra'ti, ə in lo ki a gangi ta do'm'ti səm'ti. Toki inbe gəri'n maji, nya madi kare ki low'ə'ti el ki m'ra ki Juwipi'gi goto. ¹¹ Kin ə re m'ra nya ki dana el eke m'tol nya ki asi koy'm, ə m'a mbəti koy el. Nan re ta'gi ki indəi do'm'ti in ta'gi ki rəta'ti el ə, de ki a ingə tarow kadi ulə'm ji'de'ti goto. M'dəji kadi m'oo Sejar.» ¹² Lo kin'ti, Pəsitusi elinan ta ki njekoji ta'gi læ'ne, ə go'ti el Pol ene: «Dəji kadi oo Sejar ə, a aw non Sejar'ti».

Pol ra non Agiripa'ti ki Berenisi

¹³ Asi ndo'gi go'ti, ngar Agiripa in ki konann'ne Berenisi rei Sejarə'ti tado kuwə ji Pəsitusi. ¹⁴ Rai ndo'gi asi ta'ti rə'a'ti non, adi Pəsitusi ində taa læ Pol non ngar Agiripa'ti el'ə ene: «Pelisi inyə dingəm madi dangay'ti non. ¹⁵ Adi loki m'aw Jerujalem'ti, kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, ki ngatəgi'gi læ Juwipi'gi rei səki'ə rə'm'ti, ə dəji'm'in kadi m'gangi ta koy do'a'ti.

¹⁶ Ə m'el'de toki row ra'a læ de'gi ki Röm'ti in be el. De ki Röm'ti a ulə'de ji nje sək'ə'gi'ti ki kanji kadi de'ə ingə tarow manji'n ta dɔ'ne'ti non nje sək'ə'gi'ti el. ¹⁷ Be ə, rei ne, ningə, m'ndigi kadi ndɔ'gi dər kare el, adi lo ti ki rangi go'ti par ə m'aw lo gangi ta'ti m'adi rei ki dingəm kakin. ¹⁸ M'mər me'm'ti kadi nya madi ki ngan ki ra to non, nan loki nje sək'ə'gi rei ningə, de oo lo nya madi ki ngan ki ra kadi indəi ta dɔ'a'ti be el. ¹⁹ In ta ki manji par ə manji nan'ti se'de ɔjido row ra Luwə lə'de ingi be num, ɔji dɔ de madi ki tɔ'a nan Jeju ki oy ə Pol ene isi kumngayira. ²⁰ Ta lə'de kin, m'gər lo kujə ki kadi m'ra'ti el, adi m'dəji Pol inbe m'ene ke ndigi kadi aw Jerujalem'ti kadi in ki gangi ta kin dɔ'a'ti wa. ²¹ Nan Pol ndigi kadi nje konbe kibo ki Röm'ti taa oo ta lə'ne. Be ə, m'un ndu'm kadi ngəmi'ə dangay'ti, biti kadi to m'ulə si'ə madi nje konbe kibo ki Röm'ti, Sejar.» ²² Agiripa el Pəsitusi ene: «M'ndigi ngayn kadi m'oo ta læ dingəm kin tɔ.» Ə Pəsitusi el'ə ene: «Lo ti ə a oo ta ki ta'a'ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa in ki Berenisi rei ki de'gi ngayn go'de'ti, uri lo gangi ta'ti. Kibo læ njerɔ'gi ki kibo'gi ki me bebo'ti in se'de. Nga a, Pəsitusi un ndu'ne adi rei ki Pol. ²⁴ Loki Pol re, Pəsitusi un ta el ene: «In ngar Agiripa ki de'gi pəti ki sii ne, oyi de kin. In ə bulə Juwipi'gi ngayn rei səki'ə rɔ'm'ti, ne ge ki Jerujalem'ti ge. Loki səki'ə, uni ndu'de ki taa eyina in de ki maji kadi aji el. ²⁵ Ki rɔ'm'ti, m'in m'oo nya madi ki ngan ki ra ki asi koy el. Ningə, toki inbe dəji kadi n'oo nje konbe kibo ki Röm'ti, m'un ndu'm kadi m'ad'a aw. ²⁶ M'gər ta inbe ki kadi to m'ndangi me

makitu'ti m'adi nje konbe kibo ki Rom'ti ojido ta li'ə kin el. In be ə, m'adi re non'se'ti ne, kibo utə, m'adi re non'i'ti in ngar Agiripa kadi to go ta'ti ki a el'je ə, m'ingə nya ki kadi to m'ndangi. ²⁷ Tado m'oo kadi in nya ki gorow'ə'ti el kadi m'ulə ki dangay Rom'ti, kanji kelta ki de'gi indəi do'a'ti.»

26

Pol ojita do rə'ne'ti non Agiripa'ti

¹ Agiripa el Pol ene: «Tarow in lə'i kadi manji'n ta do rə'i'ti.» Lo kin'ti, Pol un ji'ne ki taa, ningə ta ki el do rə'ne'ti ə to kin: ² «Ngar Agiripa, rə'm nəl'm ngayn kadi m'ingə tarow bone, m'el'n ta do rə'm'ti oji'n do ta'gi pəti ki Juwipi'gi indəi do'm'ti. ³ M'el be tado in gər nyajibəlbə'gi lə Juwipi'gi ki ta ki manji'gi lə'de pəti kin maji. Ningə, m'dəj'i kadi ilə me'i nanga pon, kadi oo'n ta ki m'a m'el'i kin maji. ⁴ Juwipi'gi pəti gəri nya ra'm'gi, tunginn'ə basa'm'ti nu. Gəri maji tado m'togi dann de'gi'ti lə'm, Jerujalem'ti. ⁵ Gəri m'in mayinu. Ningə re ndigi ə, asi kadi a manyinaj'a. Manyinaji toki m'təl rə'm gorow ra'a'ti lə Parisi'gi, ki in kuti ki ngan ngayn dann kuti'gi'ti ki njera ta lə Luwə lə'je*. ⁶ Ningə ki ngə sine kin, rei sə'm lo gangi ta'ti, tado m'ində me'm maji do nya'ti ki Luwə un ndu'ne adi kaw'je'gi kadi n'ra n'adi'de. ⁷ Ginn koji lə'je ki dəgi gidə in joo, indəi me'de'ti kadi kunndu kin a toltə'ne. Be ə, rai kulə lə Luwə ki togi'de kondə'ti ki kada. Ningə in tado

* 26:5 26.5 23.6; Plp 3.5

kindəmedəti kin ə Juwipi'gi indəi taa də'm'ti, ngar! ⁸ Ra bann be ə in Juwipi'gi oyi kadi in ta ki rəta'ti el kadi Luwə a təsi njekoy'gi ndəl lo koy'ti wa?

⁹ «M'inbe ki də'm, kete m'oo kadi in go'ti ngayn, kadi m'ro ki təgi'm, ki row ki dangi dangi kadi de bar tə Jeju ki Najareti'ti kin el. ¹⁰ Ningə in kin ə in kuləra'm ki m'ra Jerujalem'ti. Be ə, ki təgi ki m'ingə ki rə kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi, m'bukin njekunme'gi ngayn dangay'ti. Nga ningə loki gangi ta koy də'de'ti ə, m'ndigi də'ti. ¹¹ Taa taa, m'aw ki lo kəykawnan'gi'ti læ Juwipi'gi pəti, m'adi'de kon. Ningə m'ində təgi də'de'ti kadi manji ta gər Kirisiti. Me'm tingə'm ngayn də'de'ti, adi m'aw biti go'de'ti, ki də be'gi ki rangi, m'adi'de kon†. ¹² In go'ə'ti kin ə, m'ində'n m'nji m'aw Damasi'ti kadi m'uwə'de. Kibo'gi læ njekujənyamosi kadikare'gi adi'm'in təgi'gi, adi'm'in ndu'de'gi, kadi m'ra'n kulə kin. ¹³ Ngar, loki m'in də row'ti, ki kadi ki jam də be'ti, m'oo kunji madi ki unji utə kadi in dəran'ti re gugi də'm ki nje ki go'm'ti. ¹⁴ Ji te j'osi nanga, ningə, m'oo ndu'de madi el'm ta ki ndonn ta Ebirə ene: “Sol, Sol, tadə ri ə isi adi'm kon be wa?” Tadə ri ə uwə rə'i ngan to mangi ki uwə rə'ne ngan ta kində'ti læ be'ne be wa? In nya ki pasira kare! ¹⁵ Lo kin'ti m'dəj'ə m'ene: “In nan Burəbe?” Ningə, Burəbe el'm ene: “In m'in Jeju ki isi adi'm kon.” ¹⁶ Ningə ində ra taa də nja'i'ti. Nya ki m'te m'ingə'i ə to kin: M'mbəti kadi təl njekuləbər lə'm, ningə kadi mannaji də koo'ti

† 26:11 26.11 9-11, 8.3, 9.1-2, 22.4-5

ki oo'm kin ge, dɔ koo'ti ki a oo'm bay kin ge. ¹⁷ M'a m'taa'i m'iləi taa ji Juwipi'gi'ti ki ji ndəgi de'gi'ti ki m'a m'uləi ki rɔ'de'ti. ¹⁸ Tado kadi te kum'de, ɔr'de lo ki ndul'ti, te se'de lo kunji'ti. Kadi ɔr'de konbe'ti læ Satan, re se'de Konbe'ti læ Luwə, kadi Luwə inyə go majel'gi læ'de kɔ, kadi ingəi lo mbunə de'gi'ti ki Luwə ində taa dangi me kunme kadi Jeju'ti. ¹⁹ Lo kin'ti, Ngar Agiripa, m'tanrɔ nya k'oo me ndil'ti ki in dɔran'ti kin el. ²⁰ M'iləmbər kunme kadi Kirisiti, ki mbər k'inyə go nya ra'gi ki majel kɔ. M'iləmbər kin ki rɔ de'gi'ti ki Damasi, ki rɔ de'gi'ti ki Jerujalem, ki rɔ de'gi'ti ki dɔnangi Jude'ti ba pəti, ki ki rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el. Ningə m'dəji'de kadi kulə ra'de toji toki rɔta'ti, inyəi gorow njiyə'de ki majel kɔ ə təli ki rɔ Luwə'ti. ²¹ In tado kin ə, Juwipi'gi uwəi m'in nati Kəy'ti læ Luwə kadi n'toli'm'in. ²² Nan Luwə dow bagi'ne dɔ'm'ti biti bɔne, adi m'ra ki dɔ'm taa, m'nji mannaji ki dɔ'm'ti non de'gi'ti ki boi ki non de'gi'ti ki du. M'iləmbər nya ki rangi el, nan in mbər nya ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti ki Moji ge elita'a. ²³ Eli toki Kirisiti ki in De ki Luwə mbət'ə a ingə kon, a in de ki dɔkete ki a ində taa dann njekoy'gi'ti tɔ. Ningə a ində taa kadi iləmbər kunji kaji ki rɔ Juwipi'gi'ti ki ki rɔ de'gi'ti ki in Juwipi'gi el.»

²⁴ Pol ra mannaji ki dɔ'ne'ti ba bay ningə, Pəsitusi un ndu'ne ki taa el'ə ene: «Pol, dɔ'i majel! Nyagər lə'i ki ngayn tuji dɔ'i wa.» ²⁵ Nan Pol təl el'ə ene: «Kibo Pəsitusi, dɔ'm majel el, ta'gi ki m'el, in ta ki rɔta'ti, ki kum'ə to. ²⁶ Ngar Agiripa gər ginn nya'gi kin maji, adi asi kadi m'tinyi rɔ'm katɪ m'el'ə ta. M'gər kadi nya ki

dum'ə goto, tado in nya'gi ki rai nya lo kiyə'ti el. ²⁷ Ngar Agiripa, un me'i do ta'gi'ti ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti elita'a kin eke un el wa? M'gər kadi m'un me'm m'adi do ta'gi'ti kin.» ²⁸ Ningə Ngar Agiripa el Pol ene: «Nanyi ngayn el par ə a yəti hangal'm kadi m'təl njekun go Kirisiti ə ra am!» ²⁹ Pol ilə'ti ene: «Re in ki ngosine'ti, eke ki biti bay ta kaa, m'dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi in ki kar'i par el, nan kadi in ki de'gi pəti ki isi oyi ndu'm ne kin, təli toi to m'in be to. K'in ə kadi rai me dangay'ti kin el.» ³⁰ Lo kin'ti, Ngar Agiripa ge ki nje konbe ki donangi'ti ki non kin ge, Berenisi ge, ki ndəgi de'gi pəti ki in se'de, ori rə'de gogi. ³¹ Loki isi ori rə'de gogi, eli nan dann'de'ti eyina: «Dingəm kin ra nya madi kare ki asi kadi de təl'ə'n'ə eke uwə'n'ə dangay'ti el.» ³² Ə ngar Agiripa el Pəsitusi ene: «Dingəm kin, in dəji ki dəji kadi n'aw non Sejar'ti kin el ə asi kadi inyə taa.»

27

Kaw Pol Rəm'ti

¹ Loki uni ndu'de kadi j'aw ki tokibo Itali'ti, inyəi Pol ki ndəgi dangay'gi ki rangi ji njekundo kuti njerə'gi ki bu, me kuti'ti lə Ogusiti, ki bari'ə nan Juliyusi kadi ngəm'de. ² J'in me to'ti ki Adirami'ti, ki a un row ki aw ngangı lo ki Aji'ti ki du. Loki j'əti j'isi j'aw, Arisitarki ki Tesaloniki ki donangi Maseduwann'ti in se'je nan'ti. ³ Lo ti go'ti, ji re ji te Sidon. Lo kin'ti non, Juliyusi ki ində kum'ne go Pol'ti maji ngayn, inyə tarow ad'a kadi aw rə madi'ne'gi'ti kadi rai si'ə. ⁴ Go'ti,

j'in j'ilə də'je, j'un kadi dor ki bari'ə nan Sipir. Ji təl be, tado nəl əsi'je ki gogi gogi. ⁵ J'awi j'ində babo ndəkba kadi Silisi'ti in ki Pampili gangi. J'awi ji te Mira, dənangi'ti ki Lisi. ⁶ Lo kin'ti, njekundo kuti njerə'gi ki bu, ingə tokibo ki Alegijandiri'ti, ki isi aw Itali'ti, ə adi j'in me'ti.

⁷ Ji ra ndə ngayn də ba'ti. Tokibo anyi ngodi nden nden ba be, ningə j'ingə kon ngayn bay taa ji te bebo'ti ki Nidi. Nəl əgi'je kaw ki kete, adi ji te ki row ki ginn dor'ti ki Kireti, kaw ki kadi Salmone'ti. ⁸ Lo koti kete in lo təl nan. J'otə nden nden j'ində kadi lo biti taa ji re ji te lo'ti madi ki bari'ə nan ta ba ki Maji, ndəkba kadi bebo'ti ki bari'ə nan Lase.

⁹ Kagilo dər ngayn də'je'ti. Dəkagilo kəgi rə nyakuso ki nanyi kul'ti kaa dər tə*, adi kaw ki kete læ tokibo kaa təl re ngan ki asi koy bay tə. ¹⁰ In tado kin ə, Pol ndəji'de ene: «Kaman'gi, m'oo kadi kin ə re ji ndigi kadi j'uni ta mbah lə'je ki kete ə, in mbah ki nya'gi a tuji'ti. Ningə in to ki nya'gi ki me'ti par ə a tuji el, darə'je'gi inbe ka a tuji tə.» ¹¹ Nan kibo læ kuti njerə'gi ki bu oo ta læ Pol el, nan oo ta læ njekuwə ngandi to in ki be nje to yo. ¹² Ta ba kin maji kadi de isi səm'ti dəkagilo kul'ti el, adi de'gi ngayn ndigi kadi n'awi to re to bann wa ningə n'tei Penisi, ki ra də dor'ti ki Kireti. Ta ba kin tu rə'ne ki lo kurkadit'i, in holo biti ki manga. In ə kadi n'isi'ti kadi to kagilo kul gangi də'de'ti.

¹³ Lo kin'ti, ngonn nəl madi ulə, in ki holo be re, adi oyi kadi ndigi ra lə'de a təlta'ne maji. Be

* 27:9 27.9 Lebitiki 16.29-34

ə, indəi taa tuti tokibo, ə iləi dɔ'de ki kadi dor'ti ki Kireti ndəkba isi awi. ¹⁴ Nan nden ba go'ti par ə, nəl kibo madi ki bari'ə nan Erakilon in ki dɔ dor'ti, re osi dɔ'de'ti. ¹⁵ Nəl un to dɔ'ne'ti. Lo kuwə tokibo nanga ta'a'ti goto, j'inyə rɔ'je ki ji'ə'ti adi aw se'je ki non par. ¹⁶ J'awi ji te holo lə dor'ti, ki bari'ə nan Koda. Lo kakin taa nəl dɔ'je'ti, adi j'ingə tarow j'ində'n ji'je dɔ ngonn tokibo'ti. ¹⁷ Loki nje ra kulə me tokibo'ti uni'ə indəi'ə me tokibo'ti ə, dolo tokibo kakin ki kulə bɪndi bɪndi. Ji bol kadi j'aw j'osi dɔ'je nangira'ti ki Sirti, adi uni gindi ngɔ ki dɔi tokibo'ti iləi'ə dɔ mann'ti, go tokibo'ti. In be ə, nəl aw se'je ki non. ¹⁸ Nəl rɔ se'je ki tɔgi'ne ngayn, adi lo ti dɔ'ti, dum dɔ'de ə, buki nya'gi madi ki me to'ti kɔ. ¹⁹ Ndɔ ki nja mutə go'ti, ɔyi nya ki rɔ to'ti ki ji'de buki'de kɔ. ²⁰ Ndɔ ngayn, j'asi kadi j'oo kadi el num, j'asi kadi j'oo mee'gi el num. Nəl nanyi ki lo kulə'ti ki tɔgi'ne, adi de ki ində me'ne dɔ te'ti goto.

²¹ J'usɔ nya el kagilo ngayn, ə Pol in ra taa dann de'gi'ti, el'de ene: «Kaman'gi, kin ə re oyi ta lə'm ə j'isi Kireti'ti ba ə, nya'gi a tuji ge, a nanyi kɔ ge be el. ²² Ningə ki ngosine kin, m'ulə dingəm me'se'ti kadi uwəi tɔgi'se ba, tado de ki a tuji dann'se'ti goto. Nya ki a tuji, in tokibo ki ginn'je'ti. ²³ Luwə lə'm ki m'nji m'ra kulə li'ə kin, malayka li'ə kare te bus ki rɔ'm'ti kondɔ'ti ne el'm ene: ²⁴ “Pol, in bol nya madi el. In bol el tado, maji kadi a ra non Sejar'ti. Ningə Luwə a aji de'gi pəti ki in me tokibo'ti adi.” ²⁵ In be ə ngannkon'm'gi, m'dəji'se kadi iləi me'se nanga. M'un me'm m'adi Luwə lə'm kadi a te se'je toki el'n. ²⁶ Nan j'a ji tɔli ta'je majel dɔ dor'ti.»

²⁷ J'in me kondə'ti ki nja dəgi gidə in sə, nəl un'je aw se'je ki də babo'ti ki bari'ə Adiriyatiki. Loki ji te dann lo'ti, nje ra kulə me to'ti oyi kadi j'in ndəkba ki dənangi. ²⁸ Loki iləi nya ki kadi de gər'n kow mann ningə, ədi nangi asi tati ji'de də joo. Loki awi ki kete sanyi nden ningə, iləi bay ə, ədi nangi asi lo tati ji de dəgi gidə in mi. ²⁹ Boli kadi j'aw j'osi rə'je mbal madi'ti, adi buki gindi ki dəi tokibo sə kə, ə isi nginəi dele kadi lo ti kalangi. ³⁰ Nje ra kulə me tokibo'gi'ti sangi row k'inyə tokibo kadi nanyinan, adi uni ngonn to indəi də ba'ti ningə, uni girə eyina n'ra n'awi kadi n'dəi go kulə gindi ki dəi non to'ti. ³¹ Nan Pol el njekundə kuti njerə'gi ki bu num, njerə'gi inbe num ene: «Kin ə de'gi kin sii se'je me tokibo'ti ba el ə, de kare kaa a te dann'je'ti el.» ³² Be ə, njerə'gi gangi kulə ngonn to'ti kakin ə inyəi'ə adi aw.

³³ Kete bay taa kadi lo ti, Pol ulə dingəm me de'gi'ti pəti ene: «Oyi, ndə dəgi gidə in sə bone ki isi ngəmi, ki kanji kadi səi nya. ³⁴ Ningə ki ngəsine kin, m'dəji'se kadi uni nya səi, tado in kin ə a ra sese kadi to tei kaji'ti. M'el'se toki ngonn bisə də'de kare dann'se'ti a osi kə el.» ³⁵ Loki Pol el'de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də'ti takum de'gi'ti pəti ə sə. ³⁶ Lo kin'ti non nga a, de'gi pəti uwəi rə'de ngan səi nya. ³⁷ De'gi pəti in bu joo ki də siri gidə in mehen me tokibo'ti. ³⁸ Loki səi nya ndanni maji ə, buki ndəgi geme kə kadi to ələ kel.

³⁹ Loki lo ti, njekuwə ngandi to'gi gəri lo el. Nan nya ki oyi in ngangə ba ki aw təltə'ne də

nangira'ti par. Ə uni ndu'de kadi n'rai nden nden to re to bann ə n'awi ki to səm'ti. ⁴⁰ Ningə tuti gindi'gi ki doi tokibo'ti, buki ba, ə rai do'ti non tuti kulə ki doi nya ləl tokibo'gi tɔ. Go'ti, ɔyi ku ki nje kuwə nəl taa. ɔyi taa kadi to nəl sur tokibo aw si'ə, ki do'de nangira'ti kakin. ⁴¹ Loki isi awi ə, ɔsi tokibo adi duw nangira'ti ki tɔgi mann ki in yo ge ne ge re ɔsi nan adi ra. Non tokibo duw nangira'ti tɔti tɔti adi lo kadi ɔti kete goto. Ningə go'ə ki gogi, mann re ki tɔgi'ne ində tuji'n tɔ. ⁴² Njerɔ'gi uni ndu'de asi nan kadi to n'toli dangay'gi nan to ki madi'gi dann'de'ti indəi ur me mann'ti anyinan awi. ⁴³ Nan njekundo kuti njerɔ'gi ki bu ndigi kaji Pol, adi ɔgi'de do kadi rai kɔjitara lə'de. Adi ndu'ne kadi de'gi ki gəri kala mann tosi me mann'ti kete, awi ki do nangira'ti. ⁴⁴ Ningə kadi ndəgə'gi sii do kagi'gi'ti, do nusi tokibo'gi'ti, uni go'de. In be ə, de'gi pəti awi tei do nangira'ti ki kanji kadi nya madi ra'de.

28

Pol me be'ti ki Malti

¹ Go te ki ji te ta koy'ti nga a j'oo kadi tɔ dor ki j'in'ti kakin nan Malti. ² De'gi ki sii do dor'ti kakin uwəi'je ki rɔ'de'ti ki rɔnel ki de oo gara nja kare el. Rai por ki bo ngayn adi ji ra ta'ti pəti, tado ndi ədi adi kul on ngayn. ³ Pol sangi ngəngirə kadi n'buksi por'o ə, por ra adi lii pir te'ti dolo ji'ə'ti. ⁴ Loki de'gi ki me be'ti oy lii nan ji Pol'ti ningə, eli nan dann'de'ti eyina: «Ki rɔta'ti, dingəm kin in nje tɔl de'gi. Be ə, te ta mann'ti aji kaa, ta ki gangi læ Luwə ndigi kadi ra

ki dɔ'ne taa el.» ⁵ Nan Pol siyə lii ilə me por'ti, ə ngonn rɔ'a ki nden kaa to'ə el. ⁶ De'gi pəti nginəi kadi rɔ Pol ti eke osi wati oy wa be. Nan loki nginəi pi nya madi ra'a el, eli eyina: «De kam in luwə.» ⁷ Lo læ kibo ki dɔ dor'ti kakin, ki to'a nan Pibilusi, to kadi lo'ti non ndəkba. Ə Pibilusi uwə'je ki rɔ'ne'ti maji ngayn, adi'je kəy ji to'ti ndɔ mutə. ⁸ Ningə baw Pibilusi to monyi nanga: rɔ'a tingə ge, ndəngi mosi ge. Ə Pol ində taa aw ində ji'ne dɔ'a'ti adi ingə lapiya. ⁹ Go'ti, ndəgi njemonyi'gi ki me be'ti rei ingəi Pol adi adi'de lapiya to. ¹⁰ De'gi osi kurə'je non be. Nga ningə, loki kagilo asi kadi j'awi nga a, adi'je nya'gi ki j'aw ndoo'de kadi rai se'je dɔ row mbah'ti.

Kaw Pol Rəm'ti

¹¹ Ji ra nanyi mutə non be bay taa kadi j'ilə dɔ'je ki tokibo ki in Alegijandiri'ti ki bari'ə nan Kasitor num, Polusi num. Tokibo kin, kagilo kul dər dɔ'a'ti me be'ti kin. ¹² Loki j'aw ji te Sirakusi, j'isi'ti non ndɔ mutə. ¹³ Lo kin'ti non, j'in j'un kadi ba, j'aw ji te Rejiyo. Lo ti go'ti, nəl ki in holo tunginn kulə, ə ji ra ndɔ joo ə ji te Pujol. ¹⁴ Me be'ti kin ə j'ingə ngannkon'je'gi ki dəji'je adi ji ra ndɔ siri se'de bay taa j'aw. In be ə j'aw'n ki nja'je kadi ji te'n Rəm'ti. ¹⁵ Ngannkon'je'gi ki Rəm'ti ki oyi poy'je, rei tiləi kum'je biti lo suki'ti ki Apiyusi ki lo kəy kuso nya'gi ki mutə. Loki Pol oo'de, ra oyo Luwə, ə təl ingə tɔgi. ¹⁶ Go te'je Rəm'ti, adi tarow Pol kadi isi lo læ'ne ki njerɔ kare ki kadi ində kum'ne go'ə'ti.

Pol mannajə læ Jeju Kirisiti Rəm'ti

¹⁷ Ndo mutə go'ti, Pol bar kibo'gi læ Juwipi'gi kadi rei ingə'ə. Loki kawinan, Pol el'de ene: «Ngannkon'm'gi, m'ra nya madi m'osi'n ta de'gi læ'je el num, m'osi'n ta nya jibəlbe læ kaw'je'gi el num tɔ. Nan Juwipi'gi uwəi m'in Jerujalem'ti iləi m'in dangay'ti ji de'gi ki Rɔm'ti. ¹⁸ Go ta'ti ki de'gi ki Rɔm'ti dəji m'in, ingəi nya madi ki asi kadi de gangi'n ta koy dɔ'm'ti el, adi ndigi kadi inyəi m'in. ¹⁹ Nan Juwipi'gi ɔdi el. Lo kin'ti, tɔgi isi dɔ'm'ti kadi m'dəji ki ra non Sejar'ti, ki kanji kadi m'ində'n ta dɔ de'gi'ti læm*²⁰ In tado kin ə, m'dəji kadi m'ingə'se, m'el'se ta. Tado in nya kindəmedɔti læ Isirayel ə m'to'n dangay'ti kin.» ²¹ Lo kin'ti, Juwipi'gi eli'ə eyina: «J'ingə makitu madi ki in Jude'ti ki elta ki dɔ'i'ti el, taa ngannkon'gi madi ki kadi rei eli'je ta'gi ki dɔ'i'ti eke bari tɔi majel ka goto tɔ. ²² Nan ji ndigi kadi el'je ta læ'i ki ɔjido kuti ki in me'ti kin adi j'oo. Tado ji gər kadi ki lo'gi pəti, de'gi ɔdi ta læ kuti kin el.»

²³ Be ə, ɔji nan ndo ə rei ngayn ingəi Pol lo kis'ə'ti. Pol ilə'de mbər konbe læ Luwə. Ra dɔ ndukun'ti læ Moji ki de'gi ki njekeltakita Luwə'ti, manyinaji læ Jeju. Taa sangi kadi n'buki'de go'ne'ti ɔjido tɔ Jeju tɔ. Eli nan ta sin biti lo sol'de. ²⁴ De'gi madi oyi kadi ta ki el'de in ta ki rɔta'ti, nan nje ki nungi mbeti kunme'de tɔ. ²⁵ Lo ki indəi sananyinan ki ndu kasi nan el, Pol el'de ene: «Ta ki Ndil Luwə el baw'se'gi ki ta njekeltakita Luwə'ti Ejay in ta ki rɔta'ti.

²⁶ Ndil el'ə ene:

“Aw ingə de'gi kam ə el'de ene:

* 28:19 28:19 25:11

A oyi ta ki mbi'se, nan a in gəri me'ə el;

A gonyi lo ki kum'se, nan a oyi lo el.

²⁷ Tado ngar me'de ngirə ngororo.

Boyi mbi'de'gi, ndəmi kum'de'gi,

Tado kadi kum'de oo lo el num, mbi'de oo ta el
num.

Tado kadi n'gəri nya kare el, nan to n'in n'təli
rə'de go'm'ti adi m'aji'de†.»

²⁸ Pol təl ilə'ti bay ene: «Kadi in gəri toki, ta
kaji læ Luwə kin, ulə'n adi de'gi ki in Juwipi'gi
el. Ningə ingi a uri mbi'de kadi oyi.» ²⁹ [Loki
Pol elta kin ningə, Juwipi'gi indəi taa, ai ki ta
ki manji nan dann'de'ti.] ³⁰ Pol ra bal joo asi
nan me kəy'ti ki uwə nanyi'ti. Ningə de'gi pəti
ki rei rə'a'ti, uwə'de ki rə'ne'ti. ³¹ Pol iləmbər
Konbe læ Luwə num, ndo de'gi ta ki də Burəbe
Jeju Kirisiti'ti ki me ki kare ki kanji kadi nya madi
og'ə də num.

† **28:27** 28.27 26-27 Ejay 6.9-10

Ta lə Luwə Kunmindɪ kɪ Sigi
New Testament in Gor

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gor

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

2c67456e-bce1-5ef4-9c95-47d2d9335aa4